

Improvisointi musiikkitekno- logiaa käyttäen harmonikansoi- ton opetuksessa

Saara Lipiäinen

OPINNÄYTETYÖ
Marraskuu 2021

Musiikin ylempi tutkinto-ohjelma

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Musiikin ylempi tutkinto-ohjelma

LIPIÄINEN, SAARA:

Improvisointi musiikkiteknologiaa käyttäen harmonikansoiton opetuksessa

Opinnäytetyö 92 sivua, joista liitteitä 2 sivua
Marraskuu 2021

Tässä opinnäytetyössä etsittiin uusia näkökulmia ja ratkaisuja improvisoinnin ja musiikkiteknologian keinoin soittainnostuksen kasvattamiseksi ensimmäistä musiikin perusopintojen osuutta suorittavissa oppilaissa. Opettajan pedagogisen ajattelun kehittämisen sekä musiikkiteknologian ja improvisoinnin liittämisen opetuksen osaksi toivottiin luovan uusia työvälineitä harmonikansoiton opetukseen. Tutkimuskysymykset musiikkiteknologian hyödyntämisestä harmonikalla improvisoimisessa ja musiikkiteknologian hyödyistä harmonikansoiton opetuksessa etsivät näkökulmia harmonikansoiton opetuksen kehittämiseksi.

Tutkimusta varten lähdeaineistoista etsittiin tietoa improvisoinnista, lasten kehityksestä ja musiikkiteknologian käyttämisestä instrumenttiopetuksessa. Laadullinen tutkimus ja erityisesti tapaustutkimus olivat lähtökohtana tutkimukselle, joka perustui Kankaanpään musiikkiopiston harmonikkaoppilaisiin. Tutkimuksen yhtenä osana oli kolmen musiikkiteknologiaan perustuvan ohjelman testaaminen kahdeksalla harmonikkaoppilaalla. Ohjelmia varten luotujen improvisointiharjoitusten osallistuneiden oppilaiden ikää, sukupuolta tai persoonallisia piirteitä ei heidän suojelemisekseen kerrottu. Oppilaille tehdyn kyselyn esittelyssä oppilaiden henkilöllisyydet ovat suojattu.

Improvisointiharjoitukset osoittavat improvisoinnin ja musiikkiteknologian yhdistämisen antavan oppilaille uutta intoa musiikin tekemiseen. Innostuminen soittoharrastuksesta kasvaa huomattavasti ja rohkeus kokeilla uutta kehittyy viikkojen kuluessa. Improvisointiharjoitukset kehittävät oppilaiden soittimen tuntemusta, musiikillisia taitoja rytmitajusta pulssin kuulemiseen ja ylläpitoon. Rohkeus kokeilla uutta kasvaa.

Musiikkiteknologiaan perustuva improvisointiharjoitus tulee olla riittävän yksinkertaisesti suunniteltu soittotunnilla toteutettavaksi, jotta se on sovellettavissa useammalle oppilaalle. Harjoitukset kannattaa tehdä periodimuotoisena yksi ohjelma kerrallaan, jotta soittotuntien asioille, että improvisointiharjoituksille jää riittävästi aikaa. Improvisointiharjoituksilla voi kehittää yksittäisiä musiikillisia taitoja ja liittää ne osaksi soittotuntia.

Asiasanat: harmonikkaopetus, musiikkiteknologia, improvisointi, musiikkioppilaitos

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Master's Degree Programme in Music

SAARA LIPIÄINEN:
Improvisation Using Music Technology in Teaching Accordion

Master's thesis 92 pages, appendices 2 pages
November 2021

The purpose of this thesis was to find new perspectives in teaching accordion using improvisation and music technology as tools to inspire young children studying accordion on their first exam stage. Another objective of this study was to refine pedagogical thinking and help the teacher find a readiness to use improvisation and music technology to broaden their pedagogical skills.

The theoretical sections explore information on improvisation, children's development and using music technology as a tool in teaching a musical instrument. Qualitative research and case study were carried out in Kankaanpää Music School. As a part of the study, three apps based on music technology were tested out among eight pupils playing accordion. Improvisation exercises were used as a teaching method among the group participating in the research. Improvisation exercises were used as a teaching method among the group participating in the research. Improvisation exercises were based on apps already existing on iPad.

Improvisation exercises based on music technology must be simple enough to be executed during instrument lessons. They must be also easily variable so that they can be given to any pupil regardless of their previous background in instrumental studies. The findings of this study indicate that improvisation involving the use of modern equipment can help the child to develop their instrumental and technical abilities. Improvisation is also a natural way to present different instrumental exercises as a fun pastime.

Key words: teaching accordion, music technology, improvisation, music school

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	TIETOPOHJA	8
2.1	Yleiset ja Kankaanpään musiikkiopiston opetussuunnitelmat	8
2.1.1	Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelma	8
2.1.2	Kankaanpään musiikkiopiston opetussuunnitelma 1.8.2018 alkaen	11
2.1.3	Kankaanpään musiikkiopiston opetussuunnitelma/harmonikka	14
2.2	Kankaanpään musiikkiopisto.....	16
2.3	9–12-vuotiaiden kehitys	17
2.4	Improvisointi instrumenttiopetuksessa	20
2.5	Musiikkiteknologian käyttö soveltaen instrumenttiopetukseen	27
3	TUTKIMUSMENETELMÄT	30
3.1	Laadullinen tutkimus	30
3.2	Tapaustutkimus.....	36
3.3	Tutkimuksen luotettavuus ja tutkimusetiikka	38
4	MUSIIKKITEKNOLGIA HARMONIKAN IMPROVISAATIOSSA	39
4.1	Ohjelmien esittely	39
4.2	Improvisointiharjoitukset.....	41
4.2.1	Ensimmäinen viikko.....	42
4.2.2	Toinen viikko	44
4.2.3	Kolmas viikko.....	45
4.2.4	Neljäs viikko	47
4.2.5	Viides viikko.....	48
4.2.6	Kuudes viikko	49
4.2.7	Seitsemäs viikko.....	50
4.2.8	Testauksen kuvaus.....	51
4.3	Improvisointiharjoitusten testaamisen analysointi	51
4.3.1	Ensimmäinen viikko.....	52
4.3.2	Toinen viikko	55
4.3.3	Kolmas viikko.....	57
4.3.4	Neljäs viikko	58
4.3.5	Viides viikko.....	60
4.3.6	Kuudes viikko	62
4.3.7	Seitsemäs viikko.....	64
5	TULOKSET	66

5.1 Testaus	66
5.2 Havaintojen pedagoginen näkökulma	67
5.2.1 MusiClock	67
5.2.2 GarageBand	69
5.2.3 Hokusai 2	72
5.3 Kysely	74
5.3.1 Kyselyn esittely	74
5.3.2 Kyselyn vastaukset	78
6 POHDINTA	81
LÄHTEET	87
LIITTEET	91
Liite 1. OPPILAIDEN KYSELY	91
Liite 2. TIEDOTUS HUOLTAJILLE	92

1 JOHDANTO

Tutkimuksen tavoitteena on kehittää improvisointia harmonikansoiton opetuksessa etsimällä tapoja käyttää musiikkiteknologiaa. Opettajan pedagogisen ajattelun ja osaamisen kehittäminen ovat osa opinnäytetyön tavoitteita. Etsimällä uusia mahdollisuuksia yhdistää improvisointia ja teknologiaa löydetään keinoja kannustaa oppilaita soittoharrastuksen jatkamiseen ja oman luovuuden löytämiseen.

Opinnäytetyöllä kehitetään uusia työkaluja niin harmonikansoiton opettamiseen kuin harmonikalla improvisointiin. Musiikkiteknologian erilaisien käyttötapojen yhdistäminen harmonikansoiton opetukseen toivotaan tuovan uusia innostamiskeinoja oppilaiden harjoitteluun ja soittoharrastukseen. Tutkimuksen tuloksien tarkoituksena on olla hyödyksi muille harmonikansoiton opettajille sekä muiden soittimien opettajille antaen uusia virikkeitä musiikkiteknologian käyttöön soitonopetuksessa.

Tutkimus perustuu Voiko musiikkiteknologiaa hyödyntää harmonikalla improvisoimisessa -kysymykseen. Kysymyksen tarkoituksena on etsiä tapoja improvisoida soittotunneilla ja hyödyntää niitä oppilaiden luovuuden kehittämiseksi ja soittoinnostuksen ylläpitämiseksi. Pedagogisen näkökulman kehittäminen improvisoinnin erilaisten tapojen löytämisellä ja käyttämisellä voi antaa opettajalle uusia työvälineitä kehittää opetustaan.

Musiikkiteknologiaa voi yhdistää soittotunteihin laaja-alaisesti. Kysymyksellä varmistetaan musiikkiteknologian hyötyjen etsimisen liittyvän harmonikansoiton opetukseen. Musiikkiteknologian käyttämistavat opetuksen osana ja niiden yhdistäminen harmonikalla improvisointiin etsivät uudenlaista näkökulmaa improvisointiin huomioiden nykylasten taidot tietotekniikan saralla.

Mitä hyötyä on musiikkiteknologian käytöstä harmonikansoiton opetuksessa - kysymyksellä, tarkennetaan tutkimuksen tuloksia. Kysymyksen vastauksilla etsitään yleisempiä hyötyjä, joita ei ensimmäisellä tutkimuskysymyksellä saavuteta.

Improvisoinnin lisäksi oppilaat todennäköisesti hyötyvät musiikkiteknologian liittämisestä opetukseen laajemminkin. Tavat, joilla kehitystä ja tuloksia saa, ovat kysymyksen kohteena.

Tutkimuksessa perehdytään aiheeseen liittyviin taustatietoihin ja aiemmin tutkittuihin materiaaleihin lähdeaineistojen avulla. Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelmissa esitellään niin valtakunnallinen kuin Kankaanpään musiikkiopiston opetussuunnitelmat ja esitellään Kankaanpään musiikkiopiston oppilasmääriä. 9–11-vuotiaiden lasten kehittymistä, instrumenteilla improvisoimista ja digitekniikan käyttämistä soitonopetuksessa esitellään aiheisiin liittyvillä aineistoilla.

Osana opinnäytetyötä tehdään harmonikkaoppilaiden kanssa kokeilu improvisointiharjoituksilla, jotka perustuvat kolmeen iPadillä toimivaan ohjelmaan. Ohjelmat valikoituvat niiden erilaisuuden perusteella ja sillä, että ne löytyvät työnantajan kustantamasta iPadistä. Tarkoitus on tehdä erityyppisiä improvisointiharjoituksia ja kokeilla niitä muutamalla taitotasoa 2 tekevän oppilaan kanssa.

Harmonikkaoppilaista vakinaisia oppilaita oli keväällä 2021 14. Improvisointiharjoitusten testaamiseen osallistuu harmonikkaoppilaista kahdeksan. He ovat luokilla kolme, neljä ja viisi ja saman opettajan oppilaita. Kaikki oppilaat ovat taitotasoa 2:ta tekeviä, mutta eivät ehtineet suorittaa sitä kevään aikana. Osa heistä suorittaa joitain osioita taitotasosta 2, mutta kukaan ei tee taitotasoa loppuun asti.

Improvisointiharjoitusten toimivuutta esitellään tarkasti kuvattujen prosessien avulla. Näin lukijat saavat kokonaiskuvan improvisointiharjoitusten suunnittelusta, harjoitusten kehittymisestä, havainnoista ja oppilaiden hyötyjen saavuttamisesta. Opinnäytetyössä ei käsitellä tyttöjen ja poikien eroja oppilaiden henkilöisyyksien suojelemisen vuoksi.

2 TIETOPOHJA

2.1 Opetussuunnitelmat

2.1.1 Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelma

Koulutuksen järjestäjän tehtävänä on tarkentaa ja täsmentää Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteita. Opetussuunnitelmassa määritellään asiat, jotka koulutuksen järjestäjän on sisällytettävä oppilaitoskohtaiseen opetussuunnitelmaan. Oppilaitoksen on varmistettava tavoitteiden saavutettavuus ja laadittava selkeä opetussuunnitelma. Laadittua opetussuunnitelmaa seurataan ja sitä tulee kehittää tarpeen vaatiessa. (Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelma 2017, 8–9.)

Taiteen perusopetus mahdollistaa pitkäjänteisen ja päämäärätietoisen opiskelun lapsille ja nuorille. Opetus on tasolta toiselle etenevää ja tavoitteellista. Oppilailla on mahdollista suunnata opintonsa omien kiinnostusten kohteiden mukaisesti. Valmiudet hakeutua taiteenalan koulutukseen, ominaisosaamisen kehittäminen taiteenaloilla, taidesuhteen kehittyminen ja elinikäinen harrastaminen ovat opetussuunnitelman tavoitteita. (emt. 2017, 10.)

Uudistuva kulttuuriperintö on opetuksen perusta edistään kestävää tulevaisuutta. Opinnoilla edistetään oppilaiden itseilmaisun ja omien tuotoksien analysoinnin taitoja sekä vahvistetaan luovan ajattelun ja osallisuuden kehittymistä. Opetussuunnitelma rakentuu kunnioittamaan kulttuurien monipuolisuutta, tasa-arvoista toimintaa ja ihmisoikeuksia. Ajattelun taitojen ja luovuuden kehittämiseksi tuetaan ihmisenä kasvamista. Oppilaat otetaan huomioon ainutlaatuisina ja arvokkaina yksilöinä sekä yhteisön jäseninä. (emt. 2017, 10.)

Tavoitteiden asettamisella ja toimimisella niiden mukaisesti varmistetaan oppilaiden aktiivisen toimijan rooli. Oppimiseen ja oman osaamisen edistämiseen liittyvät innostus ja ilo oppimisesta luovan toiminnan muodossa. Vuorovaikutteisesta ja kokonaisvaltaisesta yksilöllisestä tai yhteisöllisestä oppimisesta rakentu-

vat tiedot ja taidot. Kokemuksia ja oppimistapoja ohjaamalla oppilaat voivat ymmärryksen kasvaessa kehittää omaa oppimistaan. Oppilaiden luottamusta vahvistavat rohkaisu ja palaute sekä vuorovaikutusta edistävät palautteen antaminen ja saaminen. (Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelma 2017, 11.)

Elinikäinen taiteen harrastaminen on yksi laajan oppimäärän tavoitteista. Monipuoliset taidot musiikin harrastamisessa, itsensä kehittäminen tavoitteellisesti ja ilon saaminen taiteesta ovat opintojen tarjoamia mahdollisuuksia. Oppilaiden omien päämäärien, tunnistettujen taitojen ja innostuneisuuden synnyttämien asioiden huomioimisella voidaan vahvistaa iloa oppimisesta, opiskelutavoitteiden täyttämistä ja luovaa ajattelua. Vastuun ottamista omasta oppimisesta ja valittujen oppimistavoitteiden pohjautuvia valintoja ohjataan ja autetaan toteuttamaan. (emt. 2017, 11.)

Oppimisympäristöjen tulee olla turvallisia, ilmapiiriltään myönteisiä ja auttaa oppilaita innostumaan kehittää itselleen soveltuvia tapoja oppia. Tukemalla kasvua ja oppimista sekä tarjoamalla onnistumisen ja osaamisen kokemuksia oppimisympäristön on oltava monipuolinen. Monimuotoinen työskentely aktiivisesti ja pitkäjänteisesti vaatii sitä tukevan oppimisympäristön. (emt. 2017, 13.)

Toimintakulttuuri näkyy oppilaitoksissa niiden toiminnassa, oppilaan osallisuuden kokemuksessa ja opetuksen laadussa. Yhteinen käsitys toimintatavoista ja käytännöistä ovat näkyvät muoto toimintakulttuurista. Aito kohtaaminen ja vuorovaikutus ovat osa oppimista ja hyvinvointia. Yhdessä toimiminen luo kokemuksen osallisuudesta. Toimintakulttuuria kehitettäessä keskiössä ovat oppilaitoksen johtamiskulttuuri, toiminnan suunnittelu ja toteutus sekä muutosten hallinta. (emt. 2017, 13–14.)

Perusopinnot, syventävät opinnot ja mahdollisesti varhaisiän musiikkikasvatus muodostavat laajan oppimäärän opinnot. Opetussuunnitelman perusteissa määritellään taiteenaloittain tavoitteet ja keskeiset sisällöt. Kehittyminen oppimisessa ja oppilaiden tukemisessa siinä sekä itsearviointitaitojen edistäminen ovat arvioinnin tehtäviä. Omien oppimistapojen ymmärtäminen ja tavoitteisiin keskittyminen saavutetaan palautteen antamisella. (emt. 2017, 15, 17.)

Keskusteleva arviointi edistää oppilaiden osallisuutta ja palautteen jatkuvuus ovat osa oppimisprosessia. Oppilaiden omien havaintojen tekemiseen omasta ja yhteisestä työskentelystä sekä palautteen antamiseen rohkaistaan. Kehittämällä itsearviointitaitoja ja vertaisarviointitaitoja oppilaita ohjataan pohtimaan omaa oppimista. (Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelma 2017, 17.)

Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän perusteiden mukaan musiikin tehtävänä on oppilaiden musiikillisten taitojen kehittäminen ilon kautta. Hyvän musiikkisuhteen syntyminen ja taidot harrastaa musiikkia omatoimisesti ovat musiikin laajan oppimäärän tehtäviä. Lisäksi oppilaita kannustetaan taiteellisuuteen, moniulotteiseen tapaan ajatella ja ongelmanratkaisuun rohkaiseminen opintojen aikana. Opintojen tehtävänä on auttaa oppilasta tunnistamaan vahvuusalueensa ja itselleen sopivat ilmaisutavat. Opintojen aikana vuorovaikutustaidot kehittyvät ja itsensä tunteminen kasvaa. (emt. 2017, 47.)

Musiikin perusopinnoissa painopisteenä ovat oppilaiden innostusten kohteet ja heille luontaiset taidot. Tavoitteellisuuteen kannustaminen ja pitkäjänteisyyteen innostaminen ovat perusopintojen tavoitteita. Monipuolista ajattelua mukaan lukien musiikillinen ymmärrys kehittyy monimuotoisella musiikillisella toiminnalla. Opintokokonaisuudet määritellään paikallisesti koulutuksen järjestäjän toimesta. Opetussuunnitelmassa on oltava opintojen tavoitteet, sisällöt ja laajuus. (emt. 2017, 47.)

Perusopintojen tavoitteiden osa-alueita ovat esittäminen ja ilmaiseminen sekä oppimaan oppiminen ja harjoittelu. Kuunteleminen ja musiikin hahmottaminen sekä säveltäminen ja improvisointi ovat opetuksen tavoitteiden aiheita. Keskeistä musiikin perusopinnoissa ovat instrumenttitaidot, instrumentin ohjelmisto sekä ilmaisu. Oppilaiden tavoitteet huomioon ottaen opintojen aikana tutustutaan erilaisiin työvälineisiin ja työtapoihin. Tärkeitä aiheita opinnoissa ovat myös yhteismusisointi, musiikin hahmottaminen ja musiikin historia. Opintojen sisältöjä voi laajentaa tavoitteiden ja tarpeiden niin vaatiessa. (emt. 2017, 48–49.)

Musiikin opetuksessa oppilaille tarjotaan mahdollisuus musiikin tekemiseen ja oppimiseen yhdessä, mutta opetus painottuu henkilökohtaiseen ohjaukseen. Oppilaiden motivaatiota ja oma-aloitteisuutta edistetään työtavoilla ja samalla kehitetään oppilaiden oppimista. Oppilaitoksen tehtävänä on varmistaa ja mahdollistaa monipuolinen työskentely ja työtapojen käyttö. Yksi osa monipuolisuutta on hyödyntää teknologiaa opetuksessa. (Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelma 2017, 51.)

Musiikkiopintojen edistymistä tuetaan oppimisen arvioinnilla, jossa tärkeänä osana oppimisen jatkumoa ja opettamista on positiivisessa hengessä kehittävä palaute. Oppilasta ohjataan ja tuetaan omien tavoitteiden asettamiseen ja niiden saavuttamiseen. Arvioinnissa huomioidaan oppilaan hyvä itsetunto ja minäkuvan kehittyminen kiinnittäen huomio työskentelyn ja osaamisen arviointiin. Jatkuva arviointi, palautteen antaminen, itsearviointi ja vertaisarviointi perustuvat laajan oppimäärän osa-alueisiin. (emt. 2017, 51.)

2.1.2 Kankaanpään musiikkiopiston opetussuunnitelma 1.8.2018 lukien

Kankaanpään musiikkiopiston tehtävänä on edistää elinikäistä harrastamista taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän keinoin kehittäen lisäksi kestävästä kehitystä ja monimuotoisuutta. Musiikkiopiston arvot keskittyvät korkeatasoiseen opetukseen asianmukaisilla tiloilla ja välineillä luovuutta ja laaja-alaista sivistystä ja kasvatusta unohtamatta. (Kankaanpään musiikkiopiston opetussuunnitelma 1.8.2018 alkaen, 7.)

Oppilaiden taipumukset, toiveet tulevasta, innostus soittamisesta ja oppimisympäristö ovat pohjana oppimiselle, joka on yksilöllistä, tavoitteita kohti pyrkimistä ja pitkäaikaista keskittymistä opintoihin. Hyvä oppiminen pohjautuu suvaitsevaan ympäristöön ja positiivisuuteen opinnoissa kehittymiseen. Saavuttaakseen tavoitteensa opinnoissaan oppilailta vaaditaan aktiivista harjoittelua ja sen merkityksen ymmärtämistä. Opintojen aikana saatavan positiivisen, mutta realistisen palautteen antaminen ja vastaanottaminen edistävät oppimista. (emt. 2018, 7.)

Kankaanpään musiikkiopistossa opetusta annetaan yksilöopetuksena ja ryhmäopetuksena. Ryhmäopetusta tarjotaan varhaisiän musiikkikasvatuksessa ja soitinvalmennuksessa. Yksilöopetusta järjestetään perusopinnoissa ja syventävissä opinnoissa. Oppilaksi hyväksytään siinä järjestyksessä kuin ilmoittautuneita on tullut. Alle 10-vuotiaat aloittavat opinnot parioppilaina kokeillen kahta eri soitinta vuoden aikana. Pääsytestien perusteella yli 10-vuotiaat hakijat otetaan varsinaisiksi oppilaksi. Avoimella osastolla voivat opiskella pääsääntöisesti aikuiset. (Kankaanpään musiikkiopiston opetussuunnitelma 1.8.2018 alkaen, 8–9.)

Henkilökohtaisessa opetussuunnitelmassa (HOPS) määritellään oppilaskohtaiset suunnitelmat ja sitä päivitetään vuosittain sekä tiedotetaan koteihin. Suunnitelma kattaa lukuvuosisuunnitelman, jossa laaditaan tavoitteet vuoden ajaksi sisältäen esimerkiksi taitotason, esiintymisiä tai kotiharjoittelua. Oppilaiden oma-aloitteisuutta tuetaan opettajan ja oppilaan hyvillä keskustelun ja kuuntelun taidoilla. (emt. 2018, 10–11.)

Numeroarviointia ei ole, mutta jatkuva arviointi on innostavaa, tasapuolista ja monimuotoista. Arviointia tehdään opettajan toimesta, oppilaan itsearviointina, portfoliona, vertaisarviointina ja ulkopuolisen arvioimisena. Taitotasojen kuvaukset toimivat pohjana arvioinnille. Asetettujen tavoitteiden saavuttaminen, taitotasot ja pitkällä aikavälillä työskentely ovat musiikkiopiston opetuksen perustana. Toimintaa edistääkseen oppilaitos kehittää opetussuunnitelmaa, on mukana keskusteluissa alan aiheista ja toteuttaa itsearviointia sekä vertaisarviointia. Toiminnan avoimuus perustuu rakentavaan vuorovaikutukseen ja aktiiviseen tiedottamiseen. (emt. 2018, 10–11.)

Opetusta tarjotaan varhaisiän musiikkikasvatuksessa, klassisessa musiikissa, rytmimusiikissa ja kansanmusiikissa. Yhteistyöt projekteissa ja hankkeissa muokkaavat oppimisympäristöä rikkaammaksi. Kankaanpään musiikkiopisto tekee yhteistyötä esimerkiksi Kankaanpään koulujen musiikkiluokkien ja sopimuskuntien kanssa. (emt. 2018, 11–12.)

Toimintakulttuurin kehittäminen Kankaanpäässä on yksi musiikkiopiston tavoitteista. Toiminnalla edistetään paikallista hyvinvointia. Ihmisiä pyritään kohtaamaan ja välittämään hyvässä vuorovaikutuksessa sekä ottaa huomioon arjen valinnoissa kestävä kehitys. Sananvapaus, yksityisyyden suoja ja tekijänoikeudet ovat perustana toimintakulttuurille. Opetussuunnitelmaan on kirjattu musiikkiopiston järjestyssäännöt sisältäen esimerkiksi opintojen aloittamisen ja niiden etenemisen. (Kankaanpään musiikkiopiston opetussuunnitelma 1.8.2018 alkaen, 12.)

Soitonopintojen perusopinnot on suunniteltu suoritettaviksi 7–15-vuotiailla. Soitto-opintojen aloitusikä voi vaihdella. Soitonopiskelu jakautuu neljään taitotasoon noin yhdeksän vuoden aikajanelle. Soittotuntien lisäksi opintoihin kuuluu esittäminen ja ilmaiseminen ja oppimaan oppiminen ja harjoittelu. Perusopintojen muut osa-alueet ovat säveltäminen ja improvisointi sekä yhteissoitto. (emt. 2018, 16–17.)

Opetussuunnitelma määrittelee opetusta koskevat yleiset tavoitteet, joita ovat oppilaan osaamisen kehittäminen, vahvuuksien, kiinnostuksen ja musiikillisen ilmaisutavan löytäminen. Elinikäinen harrastaminen itsenäisesti, mahdollisuudet jatko-opinnoille ja minäkuvan, itsetunnon ja vuorovaikutustaitojen kehittäminen kuuluvat yleisiin tavoitteisiin mukaan lukien laaja-alainen ymmärtäminen musiikista ja kulttuurista. (emt. 2018, 18.)

Laajan oppimäärän opetussuunnitelmassa oppimisen tavoitteet jakautuvat neljään tavoitealueeseen, joista kahteen ensimmäiseen kuuluvat esittäminen sekä ilmaiseminen ja oppimaan oppiminen. Kaksi viimeistä tavoitealuetta ovat kuunteleminen ja musiikin hahmottaminen sekä säveltäminen ja improvisointi. Kankaanpään opetussuunnitelmassa määritellään neljän tavoitealueen opetuksen tavoitteet. (emt. 2018, 18.)

Perusopintojen opintokokonaisuus 1 suoritetaan instrumenttiopinnoissa 1.–6. opiskeluvuoden aikana. Opintokokonaisuuteen sisältyvät ryhmäsoitto, improvisointi, projektit, oppimaan oppiminen ja kotiharjoittelu. Yhteissoiton, kuoron, kamarimusiikin ja kansanmusiikin saa valita. Ensimmäisen opintokokonaisuuden 1 tavoitteet keskittyvät soittotaidon ja ryhmäsoittotaidon edistämiseen, ryhmässä

toimimisen vuorovaikutustaitojen kehittämiseen, oppimaanoppimistaitojen kasvamiseen ja oman musiikin luomiseen. (Kankaanpään musiikkiopiston opetussuunnitelma 1.8.2018 alkaen, 22.)

Opintokokonaisuus 2 toteutuu instrumenttiopintojen osalta opiskeluvuosien 7.–9. aikana ja opintokokonaisuus 3 on musiikin hahmottamista. Musiikin hahmotus tapahtuu mukalissa (musiikki, kasvatus ja liikunta) tai musiikin perusteissa. Osa musiikin hahmotusopintoja on integroitu ryhmätunnille tai instrumenttitunnille. Neljään taitotasoon jaetut perusopinnot suoritetaan henkilökohtaisen opetussuunnitelman mukaisesti. (emt. 2018, 22–23.)

Arviointia tapahtuu koko opintojen ajan niin perusopinnoissa kuin syventävissä opinnoissa ohjaten ja tukien oppilaita oppimisessaan ja edistymisessään. Arviointi pohjautuu erilaisiin arviointitapoihin, jatkuvuuteen, tasapuolisuuteen ja tietoisuuteen oikeasta ja väärästä. Opettaja ja oppilas arvioivat yhdessä opintokokonaisuuksien saavutuksia. Arviointi ei koskaan kohdistu oppilaiden persooniin vaan halutun osaamisen saavuttamiseen ja työskentelyyn. Itsearviointi ja vertaisarviointi ovat tärkeässä osassa. Instrumenttitaitojen kehittäminen ja oppilaiden ohjaaminen ajattelemaan ja ilmaisemaan musiikkia ovat arvioinnin tehtäviä. (emt. 2018, 34.)

2.1.3 Kankaanpään musiikkiopiston opetussuunnitelma/ harmonikka

Harmonikan taitotasoon 2 vaaditaan soitetuksi kuusi erityylistä kappaletta, kolme yhteissoittokappaletta ja taitotasoon kuuluvia asteikkoja. Taitotasosuorituksen voi tehdä ryhmätunneilla tai konserteissa. Suorituksessa on soitettava ulkoa kaksi erityylistä kappaletta, joiden on oltava eri aikakausilta ja edustettava eri tyylejä. Lisäksi taitotasosuoritukseen kuuluvat yhteissoittokappale, prima vista ja viisi asteikkoa. (Kankaanpään musiikkiopiston opetussuunnitelma 1.8.2018 alkaen, 109.)

Opetussuunnitelmassa harmonikan taitotason 2 vaatimukseen kuuluu omaan soittimeen tutustuminen ja soittoasennon hallinta, jossa kiinnitetään huomiota soittoasentoon, sormien ja käden asentoon. Harjoittelua koskevat vaatimukset

liittyvät oppilaiden taitoon asettaa itselleen tavoitteita, harjoittelun säännöllisyyteen ja sen avulla tavoitteiden saavuttamiseen. Opetussuunnitelmassa painotetaan vanhempien osallisuutta lapsen harjoittelussa. (Kankaanpään musiikkiopiston opetussuunnitelma 1.8.2018 alkaen, 109.)

Kuulonvaraisessa soittamisessa pääpaino on oppilaiden kyvystä kuulla melodian suunnat ja toistaa ne opettajan mallin mukaan. Taitotaso 2:ssa tulee toteuttaa improvisointia käyttäen yhdestä viiteen säveltä. Oppilaiden oman melodian tulee perustua valitun improvisaation pohjana käytettävän kappaleen rytmiin. Vapaan säestyksen vaatimukset kohdistuvat melodioiden säestykseen. Säestyksessä tulee käyttää vuorotellen sävellajin toonikaa ja dominanttia. Nuotinluvun opettelussa keskitytään G- ja F-avaimeen, nuottiviivastoon asettuviin säveliin, aika-arvoihin ja taukoihin sekä tasa- ja kolmijakoisuuteen. Lisäksi nuotinluvussa vaaditaan helppojen rytmikuvioiden, prima vistan ja voimakkuuserojen hallintaa. (emt. 2018, 109.)

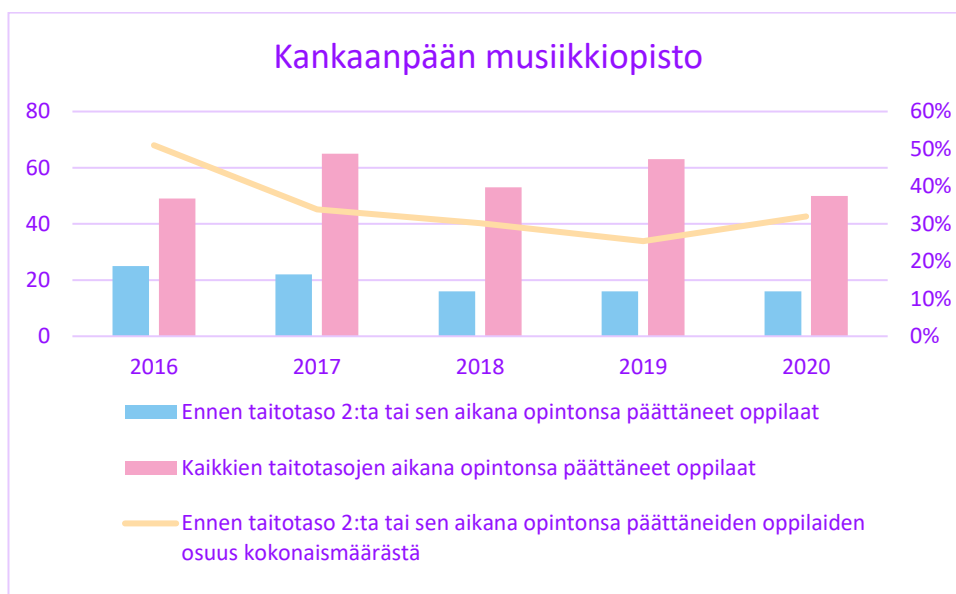
Tekniikan osalta pääpaino on sormiartikulaatioissa ja asteikoissa, joihin kuuluvat kolmisointujen murtosoinnut ja sointuasteet. Lisäksi oppilaiden on hallittava käsien yhteistoiminta. Palkeen käytössä vaaditaan soittoasentoa paljetta liikuttaessa, tutustutaan palkeen käännöksiin ja niiden merkintään, harjoitellaan suunnittelemaan palkeenkäännöksiä, toteuttamaan crescendoja ja paljepysäytyksiä. (emt. 2018, 110.)

Harmonikan opetussuunnitelmassa ilmaisussa kehitetään rohkeaa ja kappaleen tyylin mukaiseen soittotapaa. Ilmaisun osalta harjoitellaan voimakkuuserojen tuottamista ja voimakkuuksien tasapainottamista. Perustempon hallinta, johon liittyvät tasaisen pulssin ylläpito ja nopeutukset sekä hidastukset ovat yhtä tärkeitä soiton jäsentämisen taitoa unohtamatta. Esiintymistaitoon liittyviä lavakäyttäytymistä kumarruksineen ja palautteen vastaanottamista harjoitellaan. Lisäksi kehitetään oppilaan taitoa itsearviointiin ja ulkoa soittamiseen. Yhteismusisointia tulee olla jossain ryhmässä ja kansanmusiikkiyhtyeessä. (emt. 2018, 110.)

2.2 Kankaanpään musiikkiopisto

Kankaanpään musiikkiopistossa lukuvuonna 2020–2021 laajan oppimäärän oppilaita oli 240, varhaisiän musiikkikasvatuksen 119 ja vapaan osaston oppilaita oli 22. Selvityksessä Kankaanpään musiikkiopistossa (kuvio 1) ennen taitotasoa 2 tai taitotaso 2:n aikana lopettaneista oppilaista suhteessa koko musiikkiopistossa lopettaneiden määrään oli vuonna 2016 51 prosenttia. Vuonna 2017 taitotaso 2:ta tekeviä tai ei vielä tälle tasolle päässeitä oppilaita oli lopettanut 33,84 prosenttia verrattuna koko musiikkiopiston oppilasmäärään samana vuonna. (Lepistö 2021.)

Seuraavana vuonna, 2018, ennen taitotasoa 2 tai taitotaso 2:n aikana lopettaneiden oppilaiden luku suhteutettuna koko musiikkiopiston lopettaneiden määrään oli 30,18 prosenttia. Vuonna 2019 taitotaso 2:ta tekeviä tai alempaa tasoa olevien lopettaneiden oppilaiden prosenttiosuus kaikista samana vuonna lopettaneista oli 25,39 prosenttia. Prosenttiosuus koko musiikkiopiston lopettaneista ja ennen taitotasoa 2 tai taitotaso 2:n aikana lopettaneiden oppilaiden suhdeluku oli vuonna 2020 32 prosenttia. (Lepistö 2021.)

KUVIO 1. Kankaanpään musiikkiopiston opintonsa päättäneet lukuvuosina 2016–2020.

2.3 9–12-vuotiaiden kehitys

Jean Piagetin teoria vuodelta 1970 alkaen jakautuu neljään tasoon (Hanfstingl, Benke, Zhang 2019, 511). Piagetin teorian, *stage theory*, mukaan lapsen kehityksen voi jakaa neljään eri kehitysvaiheeseen. Nämä neljä kehitysvaiheiden tasoa havainnollistavat lapsen kasvua ja muutosta. Ne ovat suurimpia kognitiivisen kehittymisen kohtia lapsen logiikassa ja ajattelussa. Sensomotoriseen kauteen kuuluvat ikävuodet 0–2 ja 2–7-vuotiaat lukeutuvat esioperationaaliseen kauteen. Konkreettisen operaation kauteen kuuluvat 7–11-vuotiaat ja 11–12-vuotiaat tai sitä vanhemmat lukeutuvat formaaliseen operaation kauteen. (Smidt 2012, 22.)

Psykologi Jean Piaget (1896–1980) kehitti klinisen metodin, joka perustuu taitoon esittää kysymyksiä lapsille. Hän tutki lasten tapaa ymmärtää maailmaa ja älykkyyden kehittymistä. Kehitysteorialla Piaget halusi kuvata kognitiivisia rakenteita kehitysvaiheiden ryhminä. Kehitysteoria esittelee yksilön kehitysvaiheita. (Chiland 2016, 481–482.)

Konkreettisen operaation kauden aikana itsekeskeisyys vähenee ja lapsen näkökulma muuttuu monipuolisemmaksi. Lapsi ymmärtää jonkin verran tekojensa seurauksia, pystyy ryhmittelemään samankaltaisia asioita ja järjestää asioita loogisesti. Konkreettisen operaation kaudessa lapsi ymmärtää asioiden pysyvän samana, vaikka niiden muoto muuttuu. Formaalisen operaation kaudessa lapsi pystyy ajattelemaan tieteellisesti ja muodostamaan hypoteeseja. Yhtäläisyyksien ymmärtäminen on huomattava muutos ajattelussa. (Smidt 2012, 23–24.)

Mallien, symboleiden ja kolmiulotteisuuden ymmärtäminen kehittyy. Esineiden ja asioiden luokittelu yhedraläisten piirteiden perusteella kehittyy ja kiinnostus siihen kasvaa. Lapsi kykenee loogiseen johtopäätökseen yhdistelemällä tietoja. Kyky arvioida toisen tarkoituksia, toimintaa ja tunteita kehittyy vähitellen keskilapsuuden aikana. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruopila 2018, 89–91.)

Skeemat, *schema*, kuvaavat lapsen toistuvia toiminta- ja käyttäytymismalleja. Asiat ja toiminnat selkeytyvät ja lokeroituvat toiston avulla. Lapsen päätöksenteko perustuu kuulemiseen, näkemiseen ja puhumiseen. Osallistamalla niihin voidaan ymmärtää lapsen päätöksentekoa. Yksityiskohtaisten ja monipuolisten skeemojen avulla lapsi omaksuu laajat kokemukset. (Smidt 2012, 25.)

Kasvulle ja kehitymiselle ovat tärkeintä aivosolut. Kokemukset lapsuudessa kasvattavat hermostollisia yhteyksiä. Hermostollisia yhteyksiä tarvitaan myöhemmissä kehitysvaiheissa. Hienosäätö eli hermostollinen karsiminen alkaa 7–11-vuoden iässä. Keskittyäkseen oleelliseen eli miellelyhtymien käyttämiseen aivot poistavat tarpeettomat yhteydet. (Harris 2009, 1.)

Hermoverkkojen toimintojen tarkentumisessa ja aivoalueiden aktiivisissa havaintotoiminnoissa tapahtuu kehityksellisiä muutoksia. (Nurmi, ym. 2018, 80, 82). Abstraktinen ajattelu kehittyy vasta konkreettisen ajattelun jälkeen 7–12-vuotiailla. Yhdeksänvuotiaat lapset kiinnostuvat ympäristöstään ja pyrkivät hallitsemaan sitä. Tiedot luonnontieteestä, elämän kiertokulusta ja luonnon ilmiöistä kiinnostavat. Koulumenestykseen vaikuttavat itseensä uskominen ja usko selvitä haastavistakin tehtävistä. (Pulkkinen 2002, 109.)

Epäonnistumisen pelko, yritteliäisyyden ja sitkeyden puute näyttäytyvät heikommien menestyvillä. Vetäytyminen, passivoituminen ja epäolennaiseen puuhailuun keskittyminen sekä oppitunnin häiritseminen johtuu siitä, että lapsi ei usko mahdollisuksiinsa selviytyä tehtävistä. Silloin, kun lapsen perheessä on myönteinen tunneilmasto, luottamus ja avoimuus sekä vanhempien aktiivinen kiinnostus ja tietoisuus lapsen tekemisistä, luo tuloksia. (emt. 2002, 109.)

Uusissa oppimistilanteissa suoriutumiseen ja toimintaan vaikuttavat lapsen omat ajatukset, käsitykset, uskomukset ja ennakoinnit omasta selviytymisestä. Myönteinen minäkuva rakentuu menestyksestä kouluaineissa. Käsitykset itselle helpoista ja vaikeista aineista vakiintuvat. Motivoituminen ja vakiintuneet kyky-uskomukset vaikuttavat suoriutumiseen. Sisäinen halu oppia kasvaa myönteisillä kokemuksilla. (Nurmi, ym. 2018, 103.)

Mielikuvien muodostumiselle alakouluikäinen lapsi on vastaanottavaisin. Lapsen tunne-elämän kehitystä ja tunteiden käsittelykykyä tukevat mielikuvat. Rikkaalla mielikuva-aineistolla edistetään moraalisen tajun kehitystä ja suojellaan lasta. Keskilapsuudessa lapsi ymmärtää syy- ja seuraussuhteita. (Pulkkinen 2002, 111.)

Vahva suhtautuminen ikätovereihin ja ystävyysuhteisiin sekä oppiminen yhteisön jäseneksi kuulumisessa ovat osa keskilapsuutta. Läsnaolon huomaaminen ja saavutusten tunnustaminen ja tunne kuulua johonkin vahvistavat perusturvallisuutta. Ryhmässä lapsi oppii työnjakoa, toimintatapoja ja sovittujen sääntöjen kunnioitusta sekä oppii sovittamaan omat ja ryhmän tavoitteet toisiinsa. Omien tunteiden hallitseminen ja ymmärtäminen sekä kyky nähdä asioita toisen henkilön kannalta ovat osa vuorovaikutuksen oppimista. Ristiriitatilanteissa lapsi tarvitsee aikuista. (emt. 2002, 112–113.)

Oikean ja väärän ajattelussa eli moraalisisessa kehityksessä omaksutaan ensin rajoitukset ja sitten moraalinen suhteellisuudentaju. Asettaminen itsensä toisen asemaan on mahdollista 8–10-vuotiailla. Lapsi ei pysty vastavuoroisuuteen, mutta ymmärtää eri näkökulmat vuoron perään. Vastavuoroisuuden ymmärtäminen samanaikaisesti onnistuu 10–12-vuotiailla. Lapsi tarvitsee apua näkemiseen toisten kannalta ja mahdollisuuksia vastavuoroisuuteen. Toisten hyväksi toimiminen, empatia, vastuunotto ja muista huolehtiminen ovat osa omantunnon kehittymistä. (emt. 2002, 114–116.)

Lihashallinta paranee, liikkeet motorisoituvat ja liikkeiden muodot kehittyvät ja muuttuvat monipuolisiksi. Koordinaatio kehittyy ja tasapaino paranee keskilapsuuden vaiheessa. Lapsi pystyy ottamaan huomioon ympärillä tapahtuvia muutoksia liikkeissään. Havaintotaidot liikkuesssa ja kyky arvioida omia suorituksia paranee. (Nurmi, ym. 2018, 83.)

Professori Lea Pulkkisen (2002) mukaan koululaisen taidot liikkumisessa ja oman kehon hallinnassa voimistuvat keskilapsuudessa eli 7–12-vuotiailla. Pituuskasvun kiihtyminen tapahtuu 11–12-vuotiailla. Ulkoiset tunnusmerkit sukupuoliyden saavuttamisessa ja hormonitoiminnasta johtuvat muutokset tunne-elämän muutoksina tulevat näkyviin. Lasten fyysinen kehitys etenee lapsilla eri

nopeuksilla. (Pulkinen 2002, 106–108.) Fyysinen kasvu on tasaista ja siihen vaikuttavat geneettiset tekijät, ravitsemus ja yleinen terveydentila (Nurmi, ym. 2018, 79).

Keskilapsuudessa lapsi kehittää innokkaasti uusia taitoja. Uuden taidon oppiminen voi lisätä vastuunottoa ja lisätä lapsen itsenäisyyttä. Tunne suoriutumisesta syntyy ympäristön vaikutuksesta. Menestymisen kokemuksen saamiseen lapsi tarvitsee kiitosta ja tunnustusta. Vaikeammat tehtävät tuottavat tyydytystä ja kehittävät vaatimustasoa. Oikean vaatimustason ja motivaation ylläpitäminen syntyy onnistumisen ilosta ja uusien haasteiden odotuksesta. (Pulkinen 2002, 117.)

2.4 Improvisointi instrumenttiopetuksessa

Improvisointi on muuttunut tärkeämmäksi vuosikymmenten kuluessa ja sen tutkimuksessa on tehty suuria harppauksia. Käsitteenä improvisointi on laaja ja se koskee kaikkia musiikin osa-alueita. Improvisoinnin arvostus kulkee kulttuureittain. Improvisaatio ja säveltäminen ovat prosessiltaan samanlaisia, mutta niiden erottaminen toisistaan on haastavaa. (Nettl 2009, x–xi.)

Länsimaisessa klassisessa perinteessä lapsuuden aikaisessa instrumentti- tai lauluopetuksessa ei kannustettu improvisointiin. Teknisesti taitavat virtuoosit konservatoriossa voivat olla hukassa improvisoidessa. Latinan kielessä improvisointi tarkoittaa ennen näkemätöntä, jossa se rinnastetaan esittämisen muotoihin, tekemiseen ja keksimiseen sekä tuottamista käsillä olevista materiaaleista. Improvisointia pidetään toisen lajin opintoina ja sitä on usein laiminlyöty opinnoissa. Se on musiikillisen toiminnan perusosa. (Solis 2009, 1–3.)

Professori Patricia Shehan Cambellin (2009) ajatus Improvisoida oppiakseen musiikkia, *Improvising to learn music*, kuvaa ilmiötä. Ajatuksella tarkoitetaan improvisoimisen sisällyttämistä musiikkikasvatukseen ja harjoitteluun. Improvisoida oppiakseen musiikkia -ajatus on suunniteltu käytettäväksi länsieurooppalaisessa pedagogiikkajärjestelmässä. (Cambell 2009, 120.)

Oppia improvisoimaan musiikkia, *Learning to improvise music*, koskee luontaisesti rikkaita musiikkityylejä, joista löytyy improvisoitavaa materiaalia. Näkemys sopii musiikkityyleihin, joissa improvisointi on osa musiikkia. Kolmas ilmiö on Improvisoida musiikkia oppiakseen, *Improvising music to learn*, jossa musiikkia opitaan laulujen ja rytmien pätkistä, tuttujen laulujen variaatioista ja edistyksellisestä musiikillisesta ilmaisusta. Erityisesti lapset ilmaisevat itseään laulaen, liikuen ja rytmittellen tutuilla melodioilla ja rytmeillä. Improvisoida musiikkia oppiakseen on lapsille prosessi oppia, keitä he ovat, keskinäisistä suhteista toisiinsa ja erilaisia elämään liittyviä toimintoja. (Cambell 2009, 120–121.)

Improvisointi antaa lapsille impulsseja tutkimiseen ja luovaan mielikuvituksen käyttöön. Sen voi nähdä myös säveltämisen persoonallisena tulkintana. Improvisointi antaa vapautta ja rajoittamattomia mahdollisuuksia. Improvisointi on opetuksessa satunnaista kulkien tekniikan ja vakiintuneiden metodien rinnalla. (emt. 2009, 121.)

Improvisointi ja luovuus ovat lapsille luontaisia asioita. Improvisoidessaan lapset käyttävät niitä taitoja, mitä heillä on laulussa, rytmisissä ja instrumentissa. Musiikillinen luovuus romahtaa 9–12-vuoden iässä. Tämä on havaittavissa silloin, kun lapsi ymmärtää kulttuurilliset säännöt eikä mielellään riko niitä. Yhdeksänvuotiaasta ylöspäin improvisointi on enemmän tonaalista ja toistaa tuttuja kuvioita. Lapset ovat tietoisia strukturoiduista karaktäreista. Kymmenenvuotiaat haluavat useammin poiketa tutuista kuvioista ja äänimaailmoista. (emt. 2009, 130–132.)

Sanaa improvisointi käytetään kahden hyvin erilaisen tilanteen yhteydessä. Taiteellinen improvisointi keskittyy esimerkiksi musiikkiin tai tanssiin, mutta se liitetään usein tavanomaisen ilmaisun yhteyteen. (Peters 2009, 9.) Termi improvisaatio sisältää musiikin monimuotoisuuden, käyttäytymisen ja käytännön sosio-kulttuurista riippuen. Improvisointi on esiintyjän luovia päätöksiä. Laaja musiikillinen ja elinikäinen valmistautuminen, ei-musiikilliset kokemukset sekä taidot vaaditaan esitystaiteen toteuttamiseen. Improvisaatio on keino elvyttää länsimaalaista opetusta. Tutkimuksissa on korostettu hyötyjä opetustilanteessa käytettävästä improvisaatiosta. (Kenny & Gellrich 2002, 117)

Improvisointia on vaikeaa selittää nykyaikana, vaikka se on ollut yksi oleellisimpia osia musiikin historiassa. Improvisointiin ei ole yhdenmukaista määritelmää ja sen esiintymisen muodot vaihtelevat suuresti niissä opetussuunnitelmissa, joissa improvisointi on mainittu. Musiikkikasvattajien on ymmärrettävä improvisoinnin tärkeys opettamisessa ja oppimisprosessissa. (Azzara 2002, 171.)

Kiinnostusta improvisoinnin opettamiseen soittotunneilla on, mutta kokemusta ja tietoa on vain vähän saatavissa. Improvisointi ei ole perinteisesti kuulunut klassiseen musiikkiin ja se vie aikaa, mutta jonkin verran kokeilujakin jo on. Sanalla improvisointi voi olla myös monta merkitystä liittyen soitonopettamiseen tai opettajan improvisoivaksi asenteeksi. (Hakkarainen 2009, 13–14.)

Improvisointi on laaja käsite, joka sisältää monenlaisia tapahtumia ja musiikillisia merkityksiä. Siihen liitettävät elementit voivat olla monenlaista musiikillista toimintaa. Useissa improvisaation tutkimuksissa on keskitytty prosessiin aikuisen perspektiivistä. Lasten kohdalla tutkimukset ovat keskittyneet spontaaniin musisoinnin tutkimiseen, missä aikuisen ohjausta ei ole. Spontaaninen musisointi koostuu tekemisestä, kuulemisesta, näkemisestä ja kokemisesta, joista yhdessä muodostuu kokonaisvaltainen kehollinen kokemus. (Junttu 2015, 80–81.)

Luovuus on yksi improvisoinnin määritelmiä. Luovuudella voidaan tarkoittaa ymmärrystä lisäävien ajatusten keksimistä tai uusia näkökulmia. Tilanne ja kokemukset vaikuttavat siihen, miten määritellään uusi. Täsmällinen määrittely luovuudelle on mahdotonta. (Junttu 2015, 82.) Improvisointi, luovuus ja riskin ottaminen vaativat ympäristön, jossa hyväksytään ja kannustetaan luovuuteen. Luovuuden päästäminen irti vaatii irtautumisen pelosta, johon ovat törmänneet niin opettajat, vanhemmat kuin suuret mestarit. Luovuuden tuloksessa näkyvät monipuolinen prosessi ja ajattelu. (Azzara 2002, 172–174.)

Ensimmäiset tutkimukset improvisoinnista ovat ilmestyneet 1940-luvulla. Havaittiin, että 2–6-vuotiaat lapset pystyivät improvisoimaan tonaalisia ja rytmisiä kuviota ohjaamisen ja toiston avulla. Dalcrozen musiikkikasvatuksellisen näkemyksen mukaan improvisointi on osa oppimisprosessia, jossa spontaani liike ja ää-

nellinen sekä instrumentaalinen esiintyminen ovat yhtenä osana. Orff Schulwerkin musiikkikasvatuksellinen näkemys perustuu aktiiviselle laulamislle, borduunin käytölle, rytmien ja liikkeiden improvisoinnille sekä pentatonisella asteikolla sävelkorkeuksilla improvisoinnille. (Azzara 2002, 177.)

Improvisoinnin määritelmän tärkeimmät elementit ovat spontaanisuus ja vuorovaikutus. Kaikessa luovassa improvisoinnissa käytetään tiettyjä yleisesti tunnettuja musiikillisia muotoja. Improvisoinnin sisältöön ja sen muotoon vaikuttavat ulkopuoliset tekijät, kuten ympäristö, tausta ja improvisoijien edistyneisyys. Improvisointi on ikään kuin keskustelua vieraalla kielellä. (emt. 2002, 171.)

Jaques Dalcroze määrittelee improvisoinnin perustuvan tunnettuihin sääntöihin harmonioista ja melodioista. Improvisoinnin tavoitteena on kehittää nopeaa tulkinnallista päätöksen tekoa, vaivatonta keskittymistä ja välitöntä suunnitelman käsittämistä. Toimivan motoriikan avulla kuviteltu ja koordinoitu soitto muuttuu toimivaksi kokonaisuudeksi. Improvisointi sallii spontaanin, yksilöllisen ilmaisun. Dalcroze painottaa luovuuden ja musiikillisten ideoiden virtaamisen tärkeyttä. (Anderson 2012, 27–33.)

Tutkimuksissa improvisoinnista instrumenteilla korostuu näkemys improvisointitaidon tärkeydestä, mutta nuotinnuksen kautta ymmärrys improvisoinnista on suurempi. Azzaran tutkimuksen, vuodelta 1992, mukaan oppilaat voivat improvisoinnilla ilmaista tunteitaan spontaanisti, mutta se vaatii oppilailta ymmärrystä tonaalisuudesta ja rytmikuvioista. Oppilaat, jotka pystyvät improvisoimaan tonaalisuudella ja rytmikuvioilla, kehittyvät myös nuotinlukutaidossa. Improvisointitaitojen harjoittamisen alussa on opetettava kuuntelemaan sävellajia, melodioita, bassolinjaa ja harmoniaa. Ryhmässä improvisointi kehittää intervallien ja sävellajien hahmottamista. (Azzara 2002, 179–180.)

Improvisoinnin kohdalla pohditaan sen vaatimaa soittoteknistä osaamista. Hakkarainen toteaaakin, että improvisoida voi vain muutamalla äänellä tai käyttämällä muita soittimesta saatavia ääniä. Luova ja luonteva improvisointi kehittyy, kun harjoittelu aloitetaan hyvissä ajoin. (Hakkarainen 2009, 14–15.)

Improvisointi on psykologinen kokemus, jossa spontaanisuudelle haetaan hyväksyntää tai esitellään musiikillista prosessia. Improvisoinnin kautta voi tutkia tuttuja tai uusia musiikillisia alueita. Musiikillisen inspiraation voi löytää niin materiaalisesta kuin aineettomasta lähteestä. Riskien ottaminen vaatii itsetuntoa ja itseluottamusta ja samalla improvisoidessa hahmottuu hetkellisyys ja muuttuvaisuus. (Azzara 2002, 172.)

Länsimainen instrumenttiopetus nojaa ensimmäisestä tunnista asti klassiseen ja nuottiin perustuvaan opetustapaan. Lapsen kannustaminen oppimaan käsitteitä, pieniä rytmisiä kuvioita ja sävelkorkeuksia ovat tavanomaisia lähestymistapoja oppia musiikkia. Aloittavien soittajien on epäilty hämmentyvän tällaisesta lähestymistavasta. On esitetty, että luonnollisten yhteneväisten kuvioiden huomaamisen taito alenee, kun keskitytään liian aikaisin nuotinlukuun. Lapset havainnoivat spontaanisti kuunneltua musiikkia. Alkuvaiheen oppiminen helpottuu ja myöhemmin opittavaa nuotinlukua tukee ja täydentää keskittyminen äänelliseen havainnoimiseen sekä korvakuulolta soittamiseen ja improvisointiin. (Rowe, Triantafyllaki & Anagnostopoulou 2015, 114.)

Kokeiluun ja äänien luomiseen perustuva idea oli lähtöisin Euroopan musiikkikasvattajilta. Ilmaisuu, liike ja pelit olivat yleisimmin käytettyjä kokeilun ja äänen luomisen muotoja. Myöhemmin tulivat nuotit. Nuotinlukujohtoinen opetustapa jatkui näistä innovaatioista huolimatta suurella osalla länsimaista instrumenttiopetusta. Musiikillisen ymmärtämisen tueksi auditiivinen havaintokyvyn kehittäminen oli tärkeää, mihin ei tunnustettu tarvittavan. (emt. 2015, 114.)

Auditiiviseen kokeellisuuteen perustuvan opetustavan kannatettiin olevan osa instrumenttiopetusta. Nautinnon ja musiikillisten kokemusten kasvaminen ja perustietojen ja musiikkisanaston laajeneminen johtui selkeästi nuorten soittajien vapaasta osallistumisesta musiikillisiin aktiviteetteihin. Nämä olivat niitä oppilaita, jotka soittivat korvakuulolta, soittivat iloista musiikkia, improvisoivat ja soittivat spontaanisti yhdessä. (emt. 2015, 114.)

Mielikuvituksellisiin loikkiin, musiikin tekemisen avoimuuteen ja improvisoinnilla kannustetaan loogiseen ajatteluun. Musiikin tekemisessä improvisointi ei ole yksittäinen elementti, vaan se yhdistää musiikin rakenteen, ihmisen yksilönä ja

yhteisön jäsenenä. Omien ideoiden kokeilu ja kehittyminen itsenäisesti onnistuu improvisoimalla ja mahdollisuuden luominen sitä varten on tärkeää. (Rowe, ym. 2015, 115.)

Lähtökohta improvisointiin on liikkeessä ja vapaassa improvisaatiossa. Opettajan tehtävä on alkuopetuksessa auttaa oppilas ensimmäisiin improvisaatioihin antamalla materiaaleja. Oppilaan musiikillinen kokemus ja idiomivarasto eivät riitä, mutta soittotaidon kasvaessa improvisointiaineisto laajenee. (Junttu 2015, 84.)

Improvisoinnilla voi olla oppilaalle suuri merkitys hyvinvoinnin kannalta. Se voi kasvattaa oppilaan itsetuntoa ja minäkuvaava hyväksytyksi tulemisen kautta. Vapaa improvisoiminen kehittää musiikillista ilmaisua. Soitintuntemus, soittotekninen varmuus ja keskittymiskyky kasvavat improvisoimalla. (Hakkarainen 2009, 16–17.)

Yksilölliseen kokemusmaailmaan ja luovuuteen tutustuminen onnistuu antamalla lapselle aikaa toteuttaa omia ajatuksia. Oppilaiden oman työn arvioiminen rohkaisee lapsia improvisoimaan ja onnistumisista nauttiminen kasvattaa itsetuottamusta. Improvisointi on usein leikkimistä ja seikkailua, mutta aikuisten määrittelemällä tavalla. Oma-aloitteisen soittamisen kieltämisen sijaan aikuiset voisivat rohkaista hulluttelemaan ja leikkimään soittimilla sekä osallistumalla siihen itse. (Junttu 2015, 82–83.)

Ensimmäisiin improvisaatioihin vaaditaan vuorovaikutusta, jolloin opettaja auttaa ja tukee oppilasta improvisoimisen alkuun. Innoittava improvisoinnin lähde voi olla mikä vain eläimistä aina televisio-ohjelmiin asti. Oppilaiden omat kertomukset voivat olla hyviä improvisaation lähteitä. Oppilaan soittaessa opettajan kanssa voi improvisaatioon käyttää kysymys-vastaus-leikkiä tai soittaa maiseimia, tapahtumia. Improvisaatiota voi tehdä ilman ulkopuolista virikettä. (emt. 2015, 85–86.)

Improvisoinnin idean ymmärrettyään oppilaat pystyvät tekemään sitä itsenäisesti. Rohkaistakseen lasta käyttämään monipuolisesti ideoita psykologinen turvallisuus on ehdoton. Luova toiminta kohdentuu ja vapautuu tehtävän tiukoilla

rajauksilla, jolloin käytännön luovuus kasvaa aivojen saadessa virikkeitä. (Junttu 2015, 85–86.)

Improvisoinnin onnistuminen vaatii luottamuksellisen ympäristön ja turvallisen ilmapiirin. Se voidaan määritellä elämisessä hetkessä, jossa mukana on suuri osa improvisoijan persoonaa. Tunne ja sisältö kiteyttävät improvisoinnin tavoitteen, joka voidaan saavuttaa esimerkiksi mielikuvien, runojen, kuvien tai kuunnellun musiikin kautta. (Hakkarainen 2009, 20–21.)

Musiikin teoriaan liittyvät improvisointitekniikat liittyvät rytmikkaan, tonaalisuuteen, tauottamiseen ja musiikillisiin kontrasteihin. Improvisointi voi liittyä yhdessä soittamisen tärkeimpiin elementteihin mukaan lukien tilan tekeminen ja loppuun saattaminen. Improvisointi voi olla erilaisia musiikillisia nyansseja rauhoittamisesta liioitteluun tai oppimiseen liittyviä harjoitteita, kuten imitointi ja toistaminen. (emt. 2009, 21–23.)

Improvisoinnin voi Hakkaraisen (2009) mukaan jakaa kahteen erilaiseen tapaan, vapaaseen improvisointiin ja strukturoituun improvisointiin. Käytännössä nämä kaksi eri tapaa usein toimivat osin päällekkäin. Vapaassa improvisoinnissa rajoituksia tehtävään harjoitukseen ei ole, mutta strukturoidussa improvisoinnissa on käytettävät musiikilliset materiaalit rajattu ennakkoon. (emt. 2009, 29.)

Improvisointi kannattaa aloittaa mahdollisimman yksinkertaisesti esimerkiksi muutamalla äänellä. Improvisointiharjoitusten muuttuminen luontevaksi varmistetaan teettämällä harjoituksia aina soittotuntien alusta asti. Oppilaalle kannattaa aluksi antaa vapaat kädet, mutta rajata aloitus muutamaan säveleen ja helppoon rytmiin. Aloitus voi liittyä myös soittoteknisiin asioihin, kuten staccatoon, legatoon, tempoon tai nyansseihin. Improvisointiin tottuneelle voi antaa haastavamman aloituksen käyttäen esimerkiksi asteikon säveliä. (emt. 2009, 29–31.)

Soittotekniikkaa ja musiikinteoriaa on hyvä harjoitella improvisoinnin kautta. Esimerkiksi näin voi opetella kuvaamaan tiettyä tunnetilaa. Yhdessä soittaminen

opettajan kanssa tai oppilaan soittaminen yksin voi olla oppilaan valinta. Yhdessä soittaessa opettajalla on mahdollisuus hyödyntää erilaisia improvisointitekniikoita. (Hakkarainen 2009, 31.)

Improvisoinnin lähtökohdaksi otettaessa musiikillisia aiheita voidaan niiden avulla harjoitella rytmin kautta peruspulssia ja rytmikuvioita. Rytmimprovisoinnissa yhdellä äänellä aloittaminen antaa rytmisesti monipuolisesti mahdollisuuksia. Mielenkiintoa improvisointiin tuovat nyanssit. Harmonialla improvisointi voi aluksi perustua perussointukiertoon asteilla I-IV-V-I. Näin oppilas harjaantuu soittamaan sointukulkujen mukaan oppien sävellajit. Samalla oppilaan tiedot musiikin teoreettisista asioista tulevat tutummaksi. (emt. 2009, 32, 31–36.)

Musiikilliseksi aiheeksi voi ottaa myös jonkin melodian ja valmiin teoksen, jonka perään voi jatkaa melodiaa, vuorotella yhdessä soitettaessa omaa melodiaa tai luoda jotain samantyylistä. Melodiaimprovisointia voi tehdä ilman suunnitelmaa ja soittaa ilman aihetta. Sitä voi myös tehdä strukturoidusti, jolloin melodiaa varten on annettu valmiit sävelet. (emt. 2009, 30–32, 35.)

Itseluottamuksen kasvaessa oppilas vapautuu soittamaan itse keksimäänsä. Improvisointia oppii reagoimalla muiden soittoon ja tekemällä yhdessä. Vuorovaikutustaidot, kuuntelemisen taidot, sosiaaliset taidot ja musiikillinen kommunikaatio kehittyvät yhdessä soittaessa tai yhteissoittotilanteissa improvisoidessa. Opettajan luoman oppimisympäristön on oltava turvallinen kaikille oppilaille. Tämä vaatii opettajalta ryhmädynamiikan ymmärtämistä ja hyvää tuntisuunnittelua. (Junttu 2015, 86–87.)

2.5 Musiikkiteknologian käyttö soveltaen instrumenttiopetukseen

Lasten luovaan musiikin tekemiseen on vaikuttanut perusteellisesti musiikkiteknologian kehittyminen. Musiikillista improvisointia ja luovaa musiikin tekemistä, jossa teknologiaa voi hyödyntää, on tutkittu vähän. (Rowe, ym. 2015, 115.) Nykyajan lapset hallitsevat tietokoneella käytettävät helpot sovellukset nopeasti. Lapset rakastavat elektronisia laitteita, jotka ovat mukana jokapäiväisessä elämässä. Tämän kyvyn voi valjastaa oppimiseen ja tunnistamaan traditionaalisia

musiikillisia instrumentteja. Traditionaalisten musiikillisten instrumenttien kautta lapsi voi oppia soittamaan melodioita. Oppiminen tapahtuu tietokoneen näppäimistöllä. (Julia, Iswara & Supriyadi 2019, 1.)

Teknologia on noussut tärkeäksi osaksi instrumenttiopetusta. Älypuhelimet ja iPadit ovat tulleet mukaan musiikin tekemisen apuvälineiksi. Musiikin ymmärtäminen, musiikilliset taidot ja käytännöt kehittyvät väistämättä teknologian ollessa osana niitä. Teknologian käyttö soitonopetuksessa mahdollistaa oppilaille persoonallisen näkökulman musiikin opiskeluun tutkimalla ja löytämällä uutta. Pedagogisen näkökulman kannalta teknologian käyttö soitonopetuksessa on haaste, jolla on mahdollisuus kehittää opetusta. Pohdinta teknologian käytöstä instrumenttiopetuksessa jatkuu edelleen. Opettajat voivat vaikuttaa erilaisilla sovelluksilla instrumenttiosaamisen eri osa-alueisiin. (Tuuri & Koskela, 2020, 2–11.)

Opetussuunnitelmassa uusin edistysaskel on teknologian integroiminen musiikin opetukseen. Teknologian liittäminen opetussuunnitelmaan hyödyntää lasten taitoa käyttäen älylaitteita. Sama kysymys pohdituttaa kaikkia musiikkikasvattajia musiikin opetuksen kehittyessä. (McCready 2017, 38.) Teknologian käyttäminen opetuksessa innostaa luovuuteen. Tämä on yksi improvisoinnin opettamisen mullistavimmista keinoista. Musiikkiteknologian käyttäminen improvisoinnissa on voimakas keino, jota opettaja voi hyödyntää. Luova ajattelu on mahdollista aloittaa aina vain nuorempana. Oppimisen tulokseen vaikuttavat oppilaan tausta, ympäristö ja käytettävät laitteet. (Reese 2001, 42–53.)

Esitellyissä opetusstrategioissa korostuvat mahdollisuudet käyttää musiikkiteknologiaa improvisoida efektien, harmonian, rytmikan ja melodian keinoin. Opettajalta vaaditaan taitoa rajata käytettävää musiikkiteknologiaa oppilaiden taitoja vastaavalle tasolle luovuutta ja kokeilemista unohtamatta. Ennen melodioiden ja harmonioiden käyttämistä kannattaa aloittaa harmoniasta ja rytmikasta. (emt. 2001, 42–53.)

Muutokset improvisoidun musiikin äänenvärisessä kuulee tietokoneella sävellettäessä yhtä nopeasti kuin pianolla soitettaessa. Tietokoneella improvisoidessa

käyttöön saa niin soittajan kuin soittimen. Tietotekniikalla improvisoitavaa musiikkia voi tehdä kahdella eri ohjelmatyypillä. Luotu musiikki lähetetään MIDI:n, audion tai OSC-datan (open sound control) kautta tietokoneen muistiin tai käytetään parametreja, joilla ohjaillaan algoritmeja. Ohjelmat, joiden periaatteena on käyttää musiikillisia kokoonpanoja musiikin tuottamiseen, perustuvat jälkimmäisiin algoritmeihin. (Brown & Dillon 2009, 95.)

Tietokoneen instrumentit ovat yhtäläiset akustisten instrumenttien kanssa. Tietokoneen instrumentit perustuvat teoreettiseen tietoon musiikkityyleistä ja ne on sovitettu ohjelmissa käytettäviin algoritmeihin. Oppilaat voivat yhdistellä musiikillisia kokoonpanoja, yhdistää elektronisia ja akustisia soittimia sekä muokata tyylejä, vaikuttaa äänenväriin ja muuttaa musiikillisia elementtejä. Internetin välityksellä improvisointi keskittyy ilmaisuun ja kommunikaatioon kehittäen musiikillisia taitoja. (emt. 2009, 95–97.)

Algoritmipohjaista ohjelmaa käyttäessä mahdollistetaan luovuuden osallisuus oppilaiden muuttellessa käytössä olevia parametreja ja kuunnellen ja analysoiden improvisoimisen eri vaiheita sekä kasvattaa käsitystä musiikin teon prosessista. Nämä ohjelmat antavat oppilaille erilaisia näkökulmia musiikin tekemisestä, kuuntelemisesta ja tutkimisesta käyttäen apuna instrumentteja, työkaluja ja tietoja musiikista. (emt. 2009, 97.)

Internetissä käytettävien ohjelmien kanssa improvisoidessa oppilas voi vaihdella kuuntelijan, tutkijan tai ohjaajan roolien välillä. Tällainen teknologian käyttö mahdollistaa vaihtelun toimimisen ja toiminnan arvioimisen välillä. Algoritmeihin perustuvissa ohjelmissa oppilas saa palautteen valinnoistaan välittömästi. (emt. 2009, 97.)

3 TUTKIMUSMENETELMÄT

3.1 Laadullinen tutkimus

Laadullisen tutkimuksen perusta on tarkasteltavan ilmiön ymmärtäminen tutkittavien tekijöiden näkökulmasta. Tutkimukseen liittyvien henkilöiden ajatuksista, kokemuksista, tunteista ja näiden merkityksistä kiinnostuminen on osa laadullista tutkimusta. Kokemusmaailmojen ymmärtämiseksi on kehitetty erilaisia tutkimusmenetelmiä. (Juuti & Puusa 2020, 9.)

Ajattelemisen on tärkeintä tieteellisessä tutkimuksessa valittua ongelmaa selvittäessä. Valintoja voi muokata joustavasti tutkimuksen edetessä. Tutkittavan aiheen kirjallisuuteen perehtyminen on osa näkökulman löytämistä. Aihe on rajattava selkeästi ja perehdyttävä ilmiöön syvällisesti. Kaksi tai kolme tutkimuskysymystä ilmaisevat tutkimuksen tavoitteen. (emt. 2020, 11–12.)

Laadullisessa tutkimuksessa kuvataan todellista elämää sisältäen ajatuksen todellisuuden moninaisuudesta. Tutkittavaa kohdetta kuvataan kokonaisvaltaisesti ja otetaan huomioon tapahtumien muokkautuminen tutkimuksen aikana. Ilmiöiden ymmärtämiseen vaikuttavat arvolähtökohdat, jotka muokkaavat tutkittavaa ilmiötä. Ilmiön selitykset liittyvät aina tiettyyn aikaan ja paikkaan. Tosiasioiden löytäminen tai paljastaminen ovat laadullisen tutkimuksen pyrkimyksiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161.)

Kvalitatiivista tutkimusta löytyy moninaisista tutkimusaiheista. Jokainen todellinen tapaus edustaa laadullista tutkimusta. Laadullisten tutkimuksien erilaisia tutkimustavoitteita yhdistää sosiaalisten ilmiöiden merkityksellisyys. Kommunikaation, kulttuurin tai sosiaalisen toiminnan kuvaamisessa, tulkitsemisessä ja selittämisessä tämä otetaan huomioon. (emt. 2009, 162–163.)

Kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta käytetään tilanteissa, joissa tutkimuskohteen ilmiölle ei ole teorioita. Tutkimuksella pyritään selittämään ilmiötä, johon ei voi liittää yksityiskohtaisia kysymyksiä. Kvalitatiivista tutkimusta käytetään silloin, kun tutkimuskohteesta halutaan saada syvällisempi näkemys. Teorioiden

ja hypoteesien luomiseen sekä triangulaatioteorian käyttäminen perustuvat laadulliseen tutkimukseen. Laadullinen tutkimus tarjoaa mahdollisuudet luoda kuva tutkittavasta ilmiöstä. (Kananen 2014, 16–17.)

Kvalitatiiviselle tutkimukselle on tyypillistä, että tiedon hankinta on kokonaisvaltaista. Aineiston kerääminen tapahtuu luonnollisessa ja todellisessa ympäristössä. Luottaminen tutkittavien kanssa tehtäviin havaintoihin ja keskusteluihin on tapa käyttää ihmistä tiedon keruun välineenä. Induktiivisessa analyysissä pyritään löytämään uusia seikkoja, joiden lähtökohtana on aineiston monipuolinen ja yksityiskohtainen tarkastelu. (Hirsjärvi, ym. 2009, 164.)

Aineiston hankinnassa käytetään laadullisia metodeja. Metodien valintojen lähtökohtana on tutkittavien näkökulmien esille tuominen. Teemahaastattelu, osallistuva havainnointi, ryhmähaastattelut ja dokumenttien sekä tekstien diskursiiviset analyysit ovat usein käytettyjä metodeja. Tutkimukseen osallistuvat valitaan tarkoituksenmukaisuutta ajatellen. Tutkimuksen edetessä suunnitelmaa muutetaan ja toteutetaan joustavasti. Tutkimuskohdetta käsitellään ainutlaatuisena ilmiönä. Kokonaisvaltaisesti aineistoa käsiteltäessä perehdytään yksityiskohtaisesti ilmiöön syvällisen näkemyksen saavuttamiseksi. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija tekee tutkimuksen omalla ainutlaatuisella tavallaan. (emt. 2009, 164–165.)

Tutkittavasta ilmiöstä on selvitettävä siihen liittyvät tekijät ja niiden vaikutukset. Ilmiötä on ymmärrettävä, jos siitä ei ole olemassa tietoa, teorioita, malleja tai tutkimuksia. Havaintoyksiköiden avulla ilmiötä voi tutkia perusteellisemmin ja syvällisemmin. Laadullisessa tutkimuksessa yleistäminen ei ole mahdollista. Uudet teoriat ja mallit pohjautuvat aina laadulliseen tutkimukseen. (Kananen 2014, 17.)

Monimenetelmäisellä tutkimusasetelmalla eli triangulaatiolla ymmärrys ilmiöstä on syvällisempi. Monimuotoinen ilmiö voi vaatia useamman tutkimusmenetelmän. Lähestymistapoja, tiedonkeruumenetelmiä ja analyysimenetelmiä voi olla useita erilaisia. Laadulliseen tutkimukseen voi yhdistää kvantitatiivisen tutkimuksen eli määrällisen tutkimuksen kyselytutkimuksen. Ilmiön kuvaus tulee olla tarkka ja samalla ymmärrettävä ja kokonaisvaltainen. (emt. 2014, 17.)

Laadullinen tutkimus toteutetaan ympäristössä, jossa ilmiö ilmenee luonnollisesti. Tutkimukseen liittyviltä asianomaisilta saatavat aineistot on kerättävä vuorovaikutussuhteessa. Tutkija kerää monipuolisen aineiston, joka sisältää muun muassa tekstiä, kuvia, haastatteluita. Analysointi toteutetaan induktiivisena eli teoreettisena, rekursiivisena eli palautuvana ja interaktiivisena eli vuorovaikutteisena. Näkökulmat, merkitykset ja näkemykset liittyvät aina tutkittaviin. Lopputuloksena on kokonaisvaltainen ymmärrys ilmiöstä. (Kananen 2014, 18.)

Laadullisessa tutkimuksessa kuvataan, ymmärretään ja tulkitaan tutkittavaa ilmiötä sanojen ja lauseiden keinoin. Syvälliseen ymmärtämiseen pyritään analyysivaiheen syklisen prosessin kautta. Analyysi kulkee mukana tutkimuksen eri vaiheissa ja ohjaa samalla tutkimusprosessia ja tiedonkeruuta. Aineiston määrää ja laatua ei voi määritellä etukäteen, vaan se muokkautuu analysoinnin edessä. Ilmiön ymmärtämiseen ja muutoksen saamiseen vaaditaan aina tutkimusongelma. Ymmärryksen ja päätöksenteon tueksi vaadittavaa tietoa saadaan tutkimuksesta. Tutkimusmenetelmät limittyvät toisiinsa ja ne muuttuvat tutkimuksen varrella. (emt. 2014, 18–20.)

Tutkimuksen otannan koon määrittämiseen vaikuttaa tulosten tarkkuustavoite. Yleispäteviä päätelmiä varten määritellään perusjoukko, joiden keskuudesta poimitaan edustava otos. Jos tulosten halutaan vastaavan perusjoukkoa tarkasti, on otannan oltava isompi. Tutkimuksen tavoitteet, perusjoukkoa vastaavien lukujen tarkkuus, samaan aikaan tarkasteltavien tekijöiden määrä ja perusjoukon homogeenisuus ovat otannan rajaamista määrittäviä kriteerejä. (Hirsjärvi, ym. 2009, 180.)

Laadullisen tutkimuksen pyrkimyksenä on kuvata ilmiötä, toimintaa tai tapahtumaa. Tutkimukseen osallistuvilta tulee saada mahdollisimman paljon tietoa. Tutkimukseen osallistuvien valinnan on oltava tarkoitukseen sopivaa ja harkittua. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98.) Aineistona voi olla yksi tapausta, yksi henkilö tai enemmän. Kvalitatiivinen tutkimus perustuu keskimääräisten yhteyksien etsimiseen, jolloin aineiston koko ei ole tärkeä. (Hirsjärvi, ym. 2009, 181.)

Yleensä tutkimus alkaa tutkittavan ilmiön ymmärtämisestä. Aineiston koko määräytyy tutkimukseen osallistuvien määrästä. Saturaatio-käsite tarkoittaa kvalitatiivisessa tutkimuksessa sitä, että tutkittavia kohteita ei päätetä etukäteen. Oletuksena on, että merkittävä tutkimustulos syntyy olemassa olevasta aineistosta, joka nousee esiin tutkimuksessa. Onnistuminen riippuu tutkijan kyvystä huomata uusia näkökulmia. (Hirsjärvi, ym. 2009, 181–182.)

Tiedonhankintatapoja ovat laadullisessa tutkimuksessa yksilö- ja ryhmähaastattelut, dokumenttiaineistot tai havainnointia erilaisissa muodoissa sekä näiden yhdisteleminen toisiinsa. Analyysivaiheessa uutta aineistoa voidaan lisätä uuden näkökulman tutkimiseksi. (Juuti & Puusa 2020, 13–14.) Havainnointi, haastattelu ja kysely ovat tutkimusmenetelmiä eli erilaisia tapoja kerätä aineistoa. Havaintojen pohtiminen on kriittistä ja analysoinnin pohjalta tutkija yhdistelee näkemyksiä kokonaisuuksiksi. Käsitteellä menetelmä tarkoitetaan menettelytapaa, mikä pohjautuu sääntöihin. Menetelmän avulla etsitään tietoa tai etsitään ratkaisua ongelmiin. (Hirsjärvi, ym. 2009, 183.)

Käytetyimpiä metodeja ovat haastattelut, kyselylomakkeet ja havainnoinnin eri muodot. Havainnoinnilla voi selvittää ihmisten toimintaa. Haastattelulla, kyselylomakkeella ja päiväkirjalla selvitetään ihmisten toimintaa yksityiselämässä. Haastatteleamalla, kyselylomakkeen täyttämällä tai asenneskaaloja tutkimalla voi selvittää ihmisten ajatuksia, tunteita, kokemuksia tai uskomuksia. Standardoiduilla testeillä mitataan ihmisten älykkyyttä. (emt. 2009, 185.)

Valmiiden aineistojen ollessa tietolähteenä on otettava huomioon, että niitä ei yleensä voi käyttää sellaisenaan. Aineistoja voi tarvittaessa muuttaa numeeriseen muotoon. Valmiita aineistoja ovat viralliset tilastot ja tilastorekisterit, tilastotietokannat, arkistojen materiaalit, aiempien tutkimusten tuottamat materiaalit ja muut dokumenttiaineistot. Muita dokumenttiaineistoja ovat esimerkiksi gallup-tutkimusten tilastot ja erilaiset kortistot. (emt. 2009, 186–189.)

Yksittäistä tapausta tutkittaessa keskitytään yhteen havaintoyksikköön ja sen tutkimiseen perusteellisesti. Tutkimus kertoo ilmiöstä vain tutkimuskohteen osalta, mutta ei yleisesti. Prosesseja tutkimalla saadaan tietoa ihmisten kokemisista ja näkemyksistä. Tutkimustulokset suodattuvat tutkijan välityksellä. Hän on

kiinnostunut ilmiöön liittyvistä prosesseista, merkityksistä ja ymmärtämisestä. Tuloksiin päädytään yksittäisten havaintojen kautta. (Kananen 2014, 19–20.)

Kyselyllä ja haastattelulla selvitetään ihmisten toimintoja ja syitä niihin. Vastauksiin on kuitenkin suhtauduttava kriittisesti ja huomioitava yksilön inhimillisyyttä. Kyselyn ja haastattelun ero keskittyy vastaajan tapaan osallistua tutkimukseen. Kysely on toiminta, jossa vastaajat täyttävät kyselyn itse. Haastattelu on toimintaa, jossa vastataan suullisiin kysymyksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 84–85.)

Kyselyllä voi saada laajan tutkimusaineiston ja siinä on mahdollista kysyä useita eri asioita. Huolellisesti suunnitellulla lomakkeella varmistetaan, että aineiston käsittely on nopeaa. Tulosten tulkinta voi olla haastavaa. Kyselyn vaarana on vastaajien huolimattomuus vastaamisessa, väärinymmärrysten syntyminen vastausvaihtoehdoissa ja vastauksien puute. Tutkija ei voi olla varma vastaajien perehtyneisyydestä. Lomakkeen teossa tutkijalta vaaditaan tietoa, taitoa ja aikaa. (Hirsjärvi, ym. 2009, 195.)

Haastattelu on suoraa vuorovaikutusta tutkijan ja haastateltavan välillä. Joustavuus on yksi haastattelun suurimmista eduista. Haastattelua käytetään tiedon keruun menetelmänä silloin, kun halutaan antaa mahdollisuus tuoda esille itseään koskevia asioita vapaasti. Haastateltava on aktiivinen ja merkityksiä luova. Silloin, kun tutkittava kysymys on tuntematonta aluetta tai vastauksiin halutaan laajempi konteksti, on haastattelu perusteltu. Haastateltavan ilmeet ja eleet voivat olla tärkeitä ja hänen tietonsa itsestään sekä aiheesta laajemmin tulevat paremmin esille. Tutkimusaiheen ollessa monitahoinen tai aihe on arka, saatuja vastauksia halutaan selvittää tai vastauksia halutaan syventää, ovat syitä haastattelun valintaan. (emt. 2009, 205–206.)

Haastattelu on aikaa vievää ja sitä on suunniteltava huolella. Vastaaja saattaa kokea haastattelutilanteen pelottavana tai uhkaavana, jolloin vastauksissa näkyy virhelähteitä. Vastaaja saattaa antaa sosiaalisesti hyväksyttäviä vastauksia tai antaa tietoja, joita ei ole kysytty. Vastauksien tulkitsemisessä on otettava huomioon kulttuurin merkitys. (emt. 2009, 206–207.)

Havainnointi on yksi yleisimmistä tiedonkeruumenetelmistä. Monipuoliset tulokset syntyvät yhdistämällä havainnointia ja muita tiedonkeruumenetelmiä. Havainnointia voi käyttää silloin, kun ilmiöstä ei ole tietoa tai sitä on hankala saada. Muita aineistonkeruumenetelmiä on helpompi liittää toisiinsa. Havainnoinnilla voi osoittaa ristiriidat normien ja käyttäytymisen välillä sekä saada monipuolisesti tietoa ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 93–94.)

Havainnoinnilla saadaan selville, mitä todella tapahtuu. Tietoja saadaan siitä, miten ihmiset todella toimivat. Tieteellinen havainnointi eroaa arkipäivän tarkkailusta asetettavien vaatimusten avulla. Havainnoinnilla voi saada tietoa kohteiden toiminnasta ja käyttäytymisestä luonnollisessa ympäristössä. Menetelmä toimii tilanteissa, joita on vaikea ennakoida tai ne muuttuvat nopeasti sekä esimerkiksi lapsia tutkiessa. (Hirsjärvi, ym. 2009, 212–213.)

Havainnointi on saanut kritiikkiä havainnoitavien tilanteiden häiritsemisestä ja havainnoija emotionaalisesta suhtautumisesta tutkittaviin. Havainnointien välitön tallentaminen saattaa olla vaikeaa ja havainnointien kirjaamiset on tehtävä jälkeinpäin. Havainnoiteja on suunniteltava tarkasti ja toteuttamiseen on jätettävä aikaa. Eettiset ongelmat liittyvät tutkittaville kerrottavista tiedoista ja niiden tarkkuudesta. (emt. 2009, 213–214.)

Aineiston analysointiin valitaan tapa, jolla saadaan vastaus ongelmaan parhaiten. Silloin, kun lähestymistapana käytetään selittämistä, analysointi on usein tilastollista analysointia ja päätöksen tekoa. Laadullinen analyysi ja päätelmien teko liittyvät lähestymistapaan, jossa pyritään ymmärtämiseen. Tiukkoja sääntöjä ei laadullisessa analysoinnissa ole ja ensimmäiset valinnat tehdään jo aineistoon tutustuesssa. Tilastollisten tekniikoiden käyttäminen laadullisessa analysoinnissa on mahdollista. Laadullisen tutkimuksen analysoinnin haastavuus syntyy aineiston määrästä, jotka johtuvat useiden eri aineistonkeruutapojen käytöstä. Kaikkea materiaalia ei ole tarpeen edes analysoida. (emt. 2009, 224–225.)

3.2 Tapaustutkimus

Tapaustutkimus on yksi kolmesta tutkimustyyppistä kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen tutkimustyyppin lisäksi. Tapaustutkimuksen voi toteuttaa kvantitatiivisena tai kvalitatiivisena tutkimuksena. (Hirsjärvi, ym. 2009, 191.) Kananen (2014) esittelee tapaustutkimuksen olevan kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen tutkimuksen yhdistelmä, jossa yhdistellään laadullista ja määrällistä tutkimusta (Kananen 2014, 23). Tutkimustyypeille on yhteistä samat aineistonkeruumenetelmät, vaikka tutkimuksen tarkastelun näkökulma on eri. Kysely, haastattelu, havainnointi ja dokumentit ovat aineistonkeruun perusmenetelmiä. (Hirsjärvi, ym. 2009, 191–192.)

Tapaustutkimus on erilaisia aineistoja ja menetelmiä käyttävä tutkimustapa. Tässä tutkimustavassa tarkastellaan ilmiötä tai tapahtumakulkua. Usein tutkimuksen kohteena on vain yksi tapaus. Ilmiötä kuvataan perusteellisesti ja tarkasti ja kerätty aineisto on monipuolista. Tapaustutkimus on luonnollisen ympäristön ilmiön kokonaisvaltainen analyysi. Tutkimus kiinnittyy usein sosiaalisiin prosesseihin ja erilaisten aineistojen ja menetelmien käyttöön. Tapaustutkimuksessa hyödynnetään aiemmin tehtyjä tutkimuksia, mutta usein raja tapauksen ja kontekstin välillä on hämärä. (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 9–10.)

Syvällisen ja monipuolisen kuvan saaminen ilmiöstä on tapaustutkimuksen perusta ja tämän saavuttamiseksi tutkimusmenetelmänä tyypillisesti käytetään monimenetelmäistä tutkimustapaa. Tutkimuskohteena on yksi tapaus, jossa käytetään niin kvalitatiivista kuin kvantitatiivista aineistonkeruumenetelmiä ja analysointimenetelmiä. (Kananen 2017, 48.)

Tapaustutkimuksesta puhuttaessa käytetään useita eri nimityksiä. Aineiston runsaus tapausta kohti on niiden yhdistävä tekijä. Tapauksien tarkastelu tapahtuu aina tutkittavan ilmiön luonnollisessa ympäristössä. Tapaustutkimusta kuvataan joustavaksi ja muuntautumiskykyiseksi tutkimusstrategiaksi. Tutkimukset muokkautuvat tutkimusympäristöön sopivaksi. (Piekkari & Welch 2020, 209.)

Tapaustutkimuksessa tutkimusilmiö ja siihen liittyvä konteksti ovat monimutkainen kokonaisuus. Yhteen tapaukseen tai ilmiöön perehtyminen määritellään

ajallisesti ja toiminnallisesti. Monipuoliset tietolähteet ovat yksityiskohtaisia ja niitä käytetään kauemmin. Tapaustutkimusta pidetään myös uusia selityksiä tuottavana ja olemassa olevia tapauksia tutkivana tutkimusmuotona. (Piekkari & Welch 2020, 210.)

Useiden tietolähteiden käyttäminen ja ilmiön tarkastelu sen luonnollisessa kontekstissa muodostavat tapaustutkimuksen tutkimusstrategian. Teorian tuominen empiiriseen maailmaan on tapaustutkimuksen tavoitteena. Uuden teorian luomiseen, nykyisten teoreettisten mallien tarkentamiseen tai olemassa olevan teorian testaamiseen käytetään tapaustutkimuksen keinoja. (emt. 2020, 210–211.)

Teorian muodostamiselle on keskeistä tapausten yhtäläisyyksien ja erojen vertailu. Koeasetelmassa on määriteltävä vakiona pysyvät tekijät ja muuttuvat tekijät. Tapaustutkimuksessa on vakiintunut jako yksittäistapaustutkimukseen tai monitapaustutkimukseen. Yksittäistapaustutkimuksessa uusi teoria saa vahvan perustan. Toimijoiden kokemusten ja niiden merkityksien rikkaalla ja monipuolisella kuvaamisella pyritään ymmärtämään ja selittämään yhtä tapausta. (emt. 2020, 211–212.)

Vakiintuneen teorian testaaminen, tyypillinen tapaus, poikkeuksellinen tai harvinaisen tapaus tai tapaus, jota tutkija ei ole aiemmin tutkinut ovat perusteluita yksittäistapaustutkimuksen käytölle tutkimuksessa. Vähäisen suosion saanut yksittäistapaustutkimusta pidetään tutkimusmuotona, joka ei salli vertailua. Vertailulla kasvatetaan uuden teorian selitysvoimaa ja hyödynnettävyyttä myöhemmin. Kriteerit ja hyvä tieteellinen käytäntö ovat vertailun tärkeitä osia. Monenlainen vertailu on osa yhden tapauksen tutkimusta. Vertailun mahdollistaa useista tasoista koostuva konteksti. (emt. 2020, 212–213.)

Tapaustutkimukselle on tunnusomaista sellaisen asian selvittäminen, mitä ei tunneta ennestään. Tapauksen ja sen olosuhteiden ymmärtäminen ovat tapaustutkimuksen päämääriä. Tutkimustapa soveltuu miten ja miksi kysymysten esittämiseen sen monimutkaisuuden ja jatkuvan tutkimisen vuoksi. Tutkimuksen merkitys ilmiölle selviää vasta lopputuloksen valmistuttua. (Laine, ym. 2007, 10.)

Tapaustutkimuksella tutkitaan uusia ideoita, kehitellään teorioita ja näkemyksiä sekä testataan, laajennetaan tai täsmennetään olemassa olevia teorioita. Tutkimuksen lähtökohtana voivat olla ideat aiemmista tutkimuksista, tieteellisestä kirjallisuudesta tai tutkijan omista ajatuksista. Tapaustutkimuksen voi kohdistaa vähemmän tunnettuihin vähemmistöihin tai uuteen lähestymistapaa vaativaan ennestään tuntemattomaan ilmiöön. (Laine, ym. 2007, 19–20.)

Tutkimuksen avulla pyritään kuvaamaan tai selittämään tutkittavaa ilmiötä tai selvitettyjä tuloksia pyritään yleistämään suhteessa muihin. Tapaustutkimuksista voi erottaa seitsemän erilaista tapaustyyppiä, jotka ovat kriittinen, äärimäinen, ainutlaatuinen, tyypillinen, paljastava, tulevaisuudesta kertova ja pitkäikäisyyteen perustuva. (emt. 2007, 31–32.)

3.3 Tutkimuksen luotettavuus ja tutkimusetiikka

Opinnäytetyön lähteet ja niiden pohjalta esitellyt tiedot on kirjattu luotettavasti ja tarkasti lähdeluetteloon. Lähteisiin on viitattu tekstissä varmistaen asiantunteuksien alkuperäisen muodon. Viitattu teksti kunnioittaa alkuperäistä lähdetä sekä antaa arvon ja merkityksen lähdeaineiston alkuperäisille tutkijoille.

Improvisointiharjoitusten havainnointien esittely ja niiden kehittelyprosessin kuvaus on kerrottu luottamuksellisesti ja puolueettomasti. Sama periaate pätee myös tutkimustulosten esittelyyn ja käsittelyyn kohdalla. Oppilaille laaditut kysymykset ja niiden vastaukset on käsitelty luotettavasti varmistaen lasten henkilöllisyyksien pysyvän salaisena. Oppilaiden sukupuolta ja ikää ei opinnäytetyön aikana kerrota. Oppilaita kutsutaan nimien sijaan kirjaimilla. Tutkimukseen osallistuvien oppilaiden taustatietoja ei avata, jotta heitä ei voi tunnistaa työstä. Oppilaiden huoltajille on tiedotettu improvisointikokeilusta (Liite 2) ja osuudesta opinnäytetyöhön.

4 MUSIIKKITEKNOLOGIA HARMONIKAN IMPROVISAATIOSSA

4.1 Ohjelmien esittely

MusiClock on ohjelma, mikä perustuu sävellajeihin ja asteikkoihin. Alkunäkymässä on kello, jossa näkyvät viimeiset valinnat. Valikosta löytyvät erilaiset vaihtoehdot duureihin ja molleihin. Valittavana on esimerkiksi duuriasteikko, pentatoninen duuriasteikko tai melodinen molliasteikko. Kaikkiin duureihin ja molleihin liittyy tietty valikoima erilaisia kappaleita, joita voi valita valikosta.

Kun valinnat on tehty, avautuu näkymä kelloon. Kellosta voi valita sopivan sävellajin pyörittämällä kelloa. Kellosta voi valita esimerkiksi E-duurin tai E-pentatonisen duurin. Valittuun sävellajiin kuuluvien sävelien nimet näkyvät kellossa. Sama asteikko löytyy kellon yläpuolelta siten, että sävelet on sijoitettu nuottivivastolle. Keskellä kelloa on play-nappi, josta painamalla saa soimaan aiemmin valittu kappale.

MusiClockia käytettäessä soitonopetuksessa on huomioitava, että ohjelma on englanninkielinen. Musiikilliset termit ja nimet ovat englanniksi ja esimerkiksi sävellajissa C-duurin sävel h on ilmaistu kirjaimella b. Soitto-oppilas tarvitsee apua termien suomentamisessa ja selittämisessä. Valikon käyttö, valintojen tekeminen ja kellon pyörittäminen onnistuu oppilaalta helposti.

MusiClock on tarkoitettu oppilaille. Se on suunniteltu auttamaan asteikkojen, sointujen ja intervallien opetteluun. Ohjelman tavoitteena on selventää musiikin teoriaa ja saada oppilaat nauttimaan musiikista. MusiClock on kehitetty luovuuden välineeksi. Se muuttaa ja katkaisee vanhanaikaista musiikin opetusta. Ohjelma on visuaalinen väline hahmottaa musiikin teoriaa. (MusiClock, 2018.)

GarageBand ohjelmalla on lukemattomia mahdollisuuksia tehdä musiikkia. Ohjelmalla voi valita soitinryhmiä, joista jokaisesta löytyy erilaisia soitinvaihtoehtoja ja soittotapoja. Kaikista eri soitinryhmistä voi äänittää raitoja ja muokata niitä voi keskenään sopiviksi. GarageBandistä löytyy myös valmiita luuppeja, joita voi yhdistää keskenään. Raitoihin voi valita tempon, sävellajin, soinnut sekä niitä

muokata editoimalla. Ohjelmalla voi äänittää niin laulua kuin soittoa ja ääniteraitaa voi muokata monilla eri tavoilla.

Soittotunneilla ohjelmaa käytettäessä on opettajan ohjattava oppilasta musiikillisissa asioissa esimerkiksi soinnutuksessa tai tempon säilyttämisessä oppilaan taitojen edellyttämällä tavalla. Tallentaminen ja näkymästä toiseen siirtyminen voivat olla aluksi oppilaille haastavia ja opettajan on oltava niistä vastuussa. Soittimien valitseminen, soittaminen ja äänittäminen sopivat hyvin oppilaille. Muutaman harjoittelukerran jälkeen kaikenikäiset oppilaat pystyvät käyttämään GarageBandin perustoimintoja.

Garageband on musiikkistudio, jonka äänikirjastosta löytyy instrumentteja, erilaisia asetuksia ja virtuaalisia studiorumpaleita ja lyömäsoittajia. Ohjelman avulla musiikin opettelu, soittaminen, äänittäminen, luominen ja jakaminen onnistuu helposti. (GarageBand, 2021.)

Hokusai 2:n toiminta perustuu raitojen äänittämiselle. Ohjelmalla voi äänittää niin monta raitaa kuin haluaa ja niitä voi muokata yksitellen tai limittää toisiinsa. Äänitettyä raitaa voi muokata voimakkuuksilla, lisätä äänellisiä toimintoja tai kopioida ja poistaa kohtia äänitteestä.

Ohjelmaa käytettäessä soittotunneilla on huomioitava Hokusai 2:n englanninkielisyys. Opettajan on oltava apuna uuden ääniraidan luomisessa, äänitteen tallentamisessa ja äänitteen editoimisessa. Äänityksen tekeminen onnistuu oppilaalta omatoimisesti muutaman harjoituskerran jälkeen.

Hokusai 2 on helppo ohjelma äänittää ja tuoda ääntä. Äänityksen saa kuulostamaan upealta. Ohjelmalla voi leikata, kopioida, siirtää tai poistaa äänityksestä osia. Muokkaamiseen voi käyttää suodattimia ja erikoisefektejä. Ohjelmalla voi muokata äänityksiä yhtä aikaa, liittää niitä yhteen tai siirtää niitä pilvipalveluihin. (Hokusai 2 n.d.)

Improvisointiharjoitusten testaamisessa käytetyt ohjelmat MusiClock, GarageBand ja Hokusai 2 ovat kaikki englanninkielisiä. Niiden käyttämisessä opettajan

on ohjeistettava tehtävissä, musiikkiin liittyvissä termeissä ja musiikin hahmottamiseen liittyvissä asioissa sekä tarvittaessa käännettävä sanoja englannista suomeksi.

Oppilaat hahmottavat ja muistavat ohjelmien käytön nopeasti. On kuitenkin huomioitava, että kolmannella luokalla olevat ovat opiskelleet englantia vähemmän kuin esimerkiksi viidennellä luokalla oleva. Nuoremmat käyttäjät eivät ole välttämättä kuulleet kaikkia sanoja. Lapset ovat tottuneita käyttämään älylaitteita ja erilaisia sovelluksia. Viidennellä luokalla olevat pystyvät nopeammin käyttämään ohjelmia itsenäisesti, mutta kolmannella luokalla olevat pystyvät siihen pienellä harjoittelulla. Kun ohjelma on tuttu, opettaja voi antaa oppilaan tehdä enemmän itse.

4.2 Improvisointiharjoitukset

Ohjelmien testaamisen tarkoituksena oli saada käytännön kokemuksen pohjalta tietoa valittujen ohjelmien toimivuudesta harmonikalla improvisoimisessa. Samalla tietoa toivottiin saavan digitekniikan käytön hyödyistä harmonikansoiton opetuksessa. Erilaisten ohjelmien toivottiin antavan uusia näkökulmia ja työvälineitä niin improvisointiin kuin harmonikansoiton opetukseen. Havainnoimalla oppilaiden reaktiota ja oppimista paljastuu, mitä ohjelmaa tai ohjelmia kannattaa käyttää jatkossa.

Kaikki improvisointiharjoitukset perustuivat kolmeen erilaiseen iPadillä toimivaan ohjelmaan. Ohjelmiin suunniteltujen improvisointiharjoitusten toimivuuden saa selville niiden testaamisen avulla. Havainnoinnin ja kokeilun edetessä harjoitusta voi muuttaa ja kehittää. MusiClock, GarageBand ja Hokusai 2 valikoituivat käytännön syiden perusteella. Musiikkiopiston työntekijöille annetuilla iPadeilla nuo ohjelmat olivat jo käytössä. Ohjelmat pyrittiin valitsemaan niiden erilaisuuden mukaan.

4.2.1 Ensimmäinen viikko

MusiClockin ensimmäisen testausviikon harjoitus jakaantuu kahteen osaan. Improvisointiharjoitukset pohjautuvat asteikkoon ja siinä esiintyviin säveliin. Harjoituksissa opettaja valitsee käytettävän asteikon, joka on ensimmäisellä kerralla C-duuri. Kellossa näkyvien C-duuriasteikon säveliä kerrataan ennen harjoitusta muistelemalla sävelten nimiä kellotaulua ja nuottiviivastoa apuna käyttäen. Kun sävelten nimet on kerrattu, ne etsitään yhdessä näppäimistöltä.

Ensimmäisen harjoituksen tavoitteena on tutustuttaa oppilaat itse ohjelmaan. Samalla oppilaat tutustuivat harjoituksen ideaan ja saavat käsityksen improvisoinnista. Oppilaille ei kerrota termiä improvisointi, vaan puhutaan uuden ohjelman kokeilemisesta ja itse keksityn melodian tuottamisesta. Heille kerrotaan, että MusiClockilla tehtävät harjoitukset ovat osa opettajan jatko-opintoja.

MusiClockin pääruudulla näkyy valitun asteikon nimi ja siihen kuuluvat sävelet. Oppilaille kerrotaan, että kellossa näkyvät vain ne sävelet, mitkä kuuluvat C-duuriin. Jos asteikko olisi jokin muu, niin sävelet olisivat ainakin osittain erilaisia. Oppilaiden taidoista ja tiedoista riippuen sävelten paikat näppäimistöllä voidaan kerrata ennen harjoituksen aloittamista.

Ensimmäisellä kerralla improvisointiharjoituksessa käytetään opettajan valitsemaa musiikkia. Oppilaat saavat valita kellosta kaksi haluamaansa säveltä. Ohjeeksi annetaan soittaa pitkiä säveliä ja niitä saa vaihtaa haluamassaan kohdassa. Oppilaita ohjeistetaan kuuntelemaan sävelen sopivuutta kappaleeseen. Jos sävel ei kuulosta hyvältä, sen saa vaihtaa. Sama harjoitus tehdään toisen kerran samalla musiikilla, mutta nyt oppilas saa valita kolme säveltä. Ohje on sama, mutta säveliä saa vaihtaa myös muihin. Pääasia, että ne sopivat kuunneltavaan musiikkiin.

Ensimmäisen harjoituksen tavoitteena on kehittää oppilaiden kykyä kuulla harmoniaa. Taitotasolla 2 oppilaiden ei oleteta tuntevan sanaa harmonia. Harmonia-termin sijaan oppilaita ohjeistetaan kuuntelemaan kuinka hyvin valitut sävelet sopivat musiikkiin. Harjoituksen tavoitteena on kehittää oppilaan kykyä löytää

sopivat sävelet kuuluun kappaleeseen sopivaksi. Samalla oppilaan kyky kokeilla eri säveliä ja vaihtaa niitä tarpeen mukaan kehittyy. Kaikkeen soittamiseen liittyvä sykkeen ja tempon kuunteleminen, soittaminen ja ylläpito ovat kehityskohteena.

Pyrkimyksenä on soittimen näppäimistön tuntemisen kehittyminen kokeilemalla ja kuuntelemalla. Samalla oppilaat alkavat vähitellen ymmärtää asteikkojen perusajatuksen siitä, että tietyt sävelet kuuluvat tiettyyn sävellajiin. Harjoituksen tarkoituksena on kehittää oppilaan kykyä kuunnella musiikkia ja reagoida siihen. Samalla oppilaat pääsevät irti nuoteista ja voivat kokeilla soitintaan luovasti.

Harjoituksen toinen puolisko perustuu oppilaiden ja opettajan yhdessä soittamiseen. Improvisointiharjoitus perustuu samaan asteikkoon kuin aiemmin. Oppilaat saavat valita, soittaako opettaja kolmijakoista valssin säestyskomppia vai nelijakoista humpan säestyskomppia. Opettaja käyttää aluksi vain C-duurikolmisointua. Oppilaiden tehtävänä on soittaa säveliä c tai e haluamallaan tavalla. Tavoitteena on, että oppilaat pystyvät soittamaan samassa temossa kuin opettaja. Oppilaat ohjeistetaan aloittamaan hitailla sävelillä ja kuuntelemaan tempoa. Toisella kerralla sointukierroksi vaihdetaan C-duurikolmisoinnun ja G-duurikolmisoinnun vuorottelu. Tällä kertaa oppilaat saavat valita kolme säveltä MusiClockin kellosta. Tehtävän ohjeistus perustuu samaan kuin aikaisemmatkin kerrat.

Tavoitteena on kehittää oppilaiden taitoa kuunnella luonnollista soitinta. Opettajan kanssa soittaminen kehittää yhteissoittotaitoja, jossa reagoiminen soittokaverin soittoon on oleellista. Kehonkielen ymmärtäminen esimerkiksi aloituksessa on yksi tärkeimmistä yhteissoittoon liittyvistä taidoista. Sointukierron kuunteleminen ja oman soiton sovittaminen siihen tempon ja sävelten osalta kehittää oppilaan taitoa kuulla harmoniaa.

4.2.2 Toinen viikko

Ensimmäisen testausviikon jälkeen on selvillä, että kaksiosainen harjoitus yhden oppitunnin aikana tehtäväksi on liian pitkä. MusiClockin toisella testausviikolla improvisointiharjoitus muuttuu yksiosaiseksi. Nyt oppilaat osaavat odottaa tulevaa ja tietävät ohjelmasta jo jotain. Ohjelmasta esitellään uusia mahdollisuuksia, joista ensimmäisenä esitellään erilaiset asteikot. Oppilas saa kuunnella asteikkonäytteitä kaikista vaihtoehdoista. Opettajan ohjeen mukaan valitaan aluksi C-duuriasteikko.

Jokaisella eri asteikkotyypillä on erilaisia musiikkivaihtoehtoja. Oppilaan tehtävänä on aluksi kuunnella musiikkinäytteitä C-duurista ja valita niistä miellyttävin vaihtoehto. Improvisointiharjoitus perustuu oppilaan valitsemaan musiikkiin. Ennen soittamista musiikki kuunnellaan ja ohjeeksi annetaan valita kellosta kolme säveltä. Näppäimet etsitään ensin yhdessä ja oppilasta ohjeistetaan soittamaan pitkiä säveliä ja kuuntelemaan, että soitetut sävelet kuulostava hyvältä musiikin kanssa. Harjoituksen loppuun pohditaan yhdessä, mitkä sävelet kuulostivat hyvältä ja mitkä ei. Jos oppilas innostuu kokeilemisesta, harjoitusta voi toistaa useamman kerran vaihtaen oppilaan halun mukaan sävellajia ja musiikkia. Jokaisen harjoituskerran jälkeen pohditaan sävelien toimivuutta musiikkiin.

Toisen viikon harjoituksen tavoitteet korostavat soittimen tuntemusta ja soittamisen perusasioita. Harjoituksen avulla näppäimistön tunteminen ja erityisesti korotettujen ja alennettujen sävelien löytäminen kehittyy. Kaikki uudet sävelet etsitään ensin yhdessä näppäimistöltä.

Kuultuun musiikkiin soitettavat sävelet kehittävät pulssin kuuntelemisen taitoa. Samalla oppilas oppii ylläpitämään sitä soiton aikana. Oppilas tottuu improvisoimaan omaa erilaisissa musiikillisissa ympäristöissä ja havainnoimaan muuttuvaa musiikillista ympäristöä. Ohjelmalla oppilaat tutustuvat sellaisiin musiikkityyleihin, mitkä eivät ole harmonikkaohjelmistolle tyypillisiä.

Ymmärrys termistä sävellaji, kehittyy ja oppilaat oppivat hahmottamaan sävelten toimivuuden soinnussa. Korvakuulolta soittaminen kokeilemalla kehittää harmonian hahmottamista, ja oppilaat oppivat kuulokuvan perusteella etsimään

sopivia säestysääniä. MusiClock esittää asteikkojen ja sävellajien erot konkreettisesti ja visuaalisesti. Pyrkimyksenä on auttaa oppilaita löytämään yhteys soittamiseen ja musiikin hahmottamisen tunteihin.

Erialaisten musiikkityylien kuunteleminen ja niihin improvisoiminen kehittävät rytmitajua ja harmonian hahmottamista. Samalla kyky kuunnella musiikkia aktiivisesti kehittyy. MusiClockin kappalevaihtoehdoista löytyy niin haastavampia kuin helpompiaakin rytmisesti ja harmonisesti hahmotettavia musiikkeja. Jokaisella eri musiikkityylillä oppilas kehitty hallitsemaan ja hahmottamaan eri musiikin osa-alueita pulssista melodioiden luomiseen.

4.2.3 Kolmas viikko

Testauksien kolmannella viikolla siirrytään GarageBandiin, jonka harjoitus perustuu sointujen pohjalta improvisointiin. Tavoitteena on luoda kahdeksan tahdin kestävä säestys käyttäen Smart-soittimia. GarageBandissä on lukemattomia vaihtoehtoja soitinryhmittäin ja erilaisia soittotapoja. Kaikkia vaihtoehtoja ei ehdi kokeilla soittotunnin aikana. Käytettävän ajan puitteissa pysymiseksi oppilaat tutustuvat vain Smart-soittimiin.

Jokaiselle oppilaalle luodaan oma muokattava tiedosto. Oppilaan kanssa sovi-taan ennen harjoituksen alkua, että siihen käytetään soittotunnista 10 minuuttia ja jatketaan seuraavalla kerralla. Ohjelman laajuudesta päätellen raitojen muok-kaamiseen ja luomiseen kuluu aikaa. Ensimmäiseen raitaan käytettävästä ajasta riippuu soittotunnin aikana äänitettävien soitinten määrä.

Ensimmäisellä kerralla tutustutaan ohjelmaan ja aloitetaan oppilaan oman säes-tystaustan tekoa. Ohjelman laajuuden vuoksi oppilas saa käyttää opettajan oh-jeiden mukaan tiettyjä vaihtoehtoja. Sävellajina on C-duuri ja sointukierrossa käytetään vain C-duurikolmisointua ja pääsääntöisesti siihen sopivia säveliä. Aluksi on helpompaa aloittaa tutuista sävelistä.

Oppilaan ensimmäinen tehtävä on valita soitin, johon tutustutaan ensin. Ohjeeksi kerrotaan, että ensimmäisen soittimen päälle tehdään loput, joten sen pitäisi pysyä tempossa. Oppilas saa kokeilla vapaasti valitsemaansa soitinryhmää. Sitten valitaan metronomista tempo 70. Liian nopeaan tempoon oppilaan on vaikea päästä mukaan. Tavoitteena on harjoituttaa oppilasta kuulemaan pulssin ja pysymään siinä soittaessaan. Pulssin kuuleminen ja metronomiin totuminen on helpompaa, kun tempo on hitaampi.

Ennen soittimen äänittämistä oppilas saa kokeilla valitsemaansa soitinta vapaasti, jonka jälkeen se äänitetään. Jokaisen äänitetyn soittimen jälkeen kuunnellaan oppilaan kädenjälki. Jos jää aikaa, voidaan tehdä myös toinen soitin samalla tavalla. Lopuksi oppilaan tehtävänä on soittaa harmonikalla keksimäänsä melodiaa kahdella tai kolmella sävelellä raidan mukana. Ohjeeksi annetaan, että voi aloittaa ensin hitailla sävelillä, jos kuulostaa hyvältä. Jos valitut sävelet eivät kuulosta hyvältä, niitä saa vaihtaa.

GarageBand ohjelman ensimmäisen testausviikon tavoitteena on oppia kuuntelemaan pulssia ja pitämään sitä yllä soittaessa. Tempon hahmottaminen kasvaa kokeilemalla ja kuuntelemalla. Ohjelman metronomiin tutustuminen ja sen merkitys soittamiselle ja pulssissa pysymiselle kasvaa. Samalla oppilas ymmärtää pulssin merkityksen yhteissoitossa ja tempon merkitys soittamiselle kasvaa. Rytmi kuvioiden hahmottaminen kehittyy ja niiden tarkka soittaminen selviää parhaiten käytännön kokemuksella.

C-duurikolmisoinnun säveliä käyttämällä pyritään kehittämään oppilaan kykyä ymmärtää sävellajeja. GarageBandin avulla oppilas saa yleistietoa muista soittimista. Kaikilla soittimilla on ominaispiirteitä ja soittotapoja, joihin oppilas tutustuu yksi tai kaksi soitinta kerralla. Ääniraidat ovat eräänlainen partituuri, johon oppilas tutustuu. Kokonaiskuvan avulla ja oman kädenjäljen kuunteleminen kehittää kokonaisuuksien kuuntelemista ja analysointia.

4.2.4 Neljäs viikko

GarageBandin improvisointiharjoitusta jatketaan seuraavalla viikolla siitä, mihin harjoitus viimeksi jäi. Ensimmäiseksi kuunnellaan edellisellä kerralla tehty versio. Oppilas saa päättää, mitkä soittimet pidetään, mitkä poistetaan tai mitkä muutetaan. Kun korjaukset on tehty, valitaan uusi soitin. Jokaiseen soitinryhmään tutustutaan erikseen, koska soittotapa vaihtelee soittimittain. Soitinryhmien soittimissa on useita eri vaihtoehtoja, joihin oppilas saa tutustua.

Partituurin teon jälkeen oppilaalle esitellään voimakkuuden muokkaus. Oppilaan tehtävänä on kuunnella tuottamaansa teosta ja säätää äänenvoimakkuutta siten, että kaikki kuuluvat hänen haluamallaan tavalla. Lopuksi oppilaan tehtävänä on kokeilla soittaa taustansa kanssa käyttäen C-duurikolmisoinnun säveliä. Sävelten määrän saa valita vapaasti ja niitä saa vaihdella haluamallaan tavalla. Aluksi oppilas valitsee kaksi tai kolme säveltä, joita voi soittaa aluksi hitaina sävelinä. Jos soitto kuulostaa paremmalta nopeammilla rytmeillä, hän saa muuttaa soittoaan haluamalla tavalla. Pääasia, että oma soitto sopii taustaan.

Toisella testausviikolla tavoitteet keskittyvät musiikin analysointiin ja sen muokkaukseen. Tavoitteena on, että oppilas pystyy yhdistelemään eri rytmikuvioita toimiviksi kokonaisuuksiksi omien mieltymysten mukaisesti. Oppilas harjoittelee kuuntelemaan erilaisia rytmejä ja sovittamaan niitä yhteen. Jos taidot eivät ole riittävän pitkällä rytmitajun osalta, oppilas voi käyttää improvisoinnissa samoja rytmiteemoja kuin taustassaan on.

Soittimien voimakkuuden tasapainon kuunteleminen ja muokkaaminen ovat osa harjoitusta. Oppilas harjaantuu erottamaan erilaiset soittimet toisistaan. Voimakkuuksia muokkaamalla oppilaalle syntyy käsitys soittimien eroista voimakkuuksien suhteen sekä taito kuulla ja tarvittaessa muokata omaa soittoaan muiden soittimien voimakkuuksiin sopivaksi.

Harjoituksen tavoitteena on rohkaista oppilas keksimään omaa ja kokeilemaan rohkeasti. Erilaisten rytmien ja melodioiden tuottaminen ja luominen kuunnellen ja kokeillen ovat luovuuden perustana. Oppilasta kannustetaan yhdistelemään

ja keksimään omia melodioita rytmikuvion tai melodian päälle. Harjoituksen tavoitteena on, että oppilas pystyy hahmottamaan oman soittamansa rytmin ja melodian mukauttaen sen luomaansa taustaan. Tarkoituksena on oppia arvioimaan omaa tuotostaan suhteessa kuultuun musiikkiin.

4.2.5 Viides viikko

Testauksen viidennellä viikolla jatketaan GarageBandillä kuuntelemalla tähän mennessä tehty versio. Ensimmäiseksi oppilas saa päättää, haluaako tehdä tuotokselleen vielä jotain. Hän voi poistaa, muuttaa tai lisätä jonkin haluamansa soittimen. Kun tausta on valmis, se kuunnellaan. Opettaja pohtii yhdessä oppilaan kanssa, mitä rytmejä tai säveliä harmonikalla voisi soittaa sen päälle. Improvisointi alkaa ensin kahdella tai kolmella sävelellä, mutta oppilaan rohkaistessa säveliä voi käyttää enemmän.

Lopuksi improvisoitu melodia äänitetään teokseen. Oppilaan soittoa on voitu äänittää tarvittaessa jo aikaisemmin, jos se on sopinut oppilaan teokseen tai oppilaan teos on äänitystä vaille valmis. Tällä viikolla äänitetään viimeistään niiden kanssa, jotka eivät ole sitä vielä kokeilleet. Aivan lopuksi oppilaan kanssa voidaan tarvittaessa poistaa alkua tai loppua tai kopioida kahdeksan tahdin mittaista teosta.

Viimeisellä kerralla jatketaan kokonaisuuksien hahmottamista voimakkuuksia säätämällä. Eri soittimien voimakkuuserojen, rytmikuvioiden ja pulssin kuuleminen ovat soittajalle perustaitoja. Toistuva kuunteleminen ja sen analysointi kehittävät oppilaan sävelkorvaa niin harmonioiden kuin rytmitajun osalta. Raitojen muokkaaminen ohjelmalla kehittää analyttistä korvaa. Ohjelman avulla saa kuuvan yhdessä soittamisesta ja pulssin merkityksestä siihen.

Kolmen viikon ajan kestävä improvisointiharjoitus, jossa soitinten valitseminen, taustan äänittäminen ja rytmien suunnitteleminen ovat osa improvisointia, kehittävät kokonaiskuvan hahmottamista. Oppilas saa käsityksen omasta toiminnastaan ja sen merkityksestä. Raitojen luominen eri soittimille ja oman kädenjäljen kuunteleminen toiminnan jälkeen antaa oppilaalle ymmärryksen pulssin, tempon

ja tarkasti soitettujen rytmien merkityksestä musiikille. Improvisoimalla itse rakennetun orkesterin päälle oppilas pystyy ottamaan huomioon aikaisemmat musiikilliset valinnat ja ymmärtämään niiden vaikutuksen musiikkiin.

Soitinten väliset voimakkuuserot hahmottuvat parhaiten itse tekemällä ja kokeilemalla. Yhdessä soittamiseen vaikuttavat elementit tulevat oppilaalle selväksi luomalla niitä itse. Useammalle kerralle jakautunut improvisointiharjoitus vaatii oppilaalta taitoa työskennellä pitkäjänteisesti, jotta haluttu lopputulos saavutettavissa. Ohjeiden kuunteleminen ja noudattaminen vaativat keskittymiskykyä, mutta myös taitoa ratkaista eteen nousevia haasteita ja päästä niiden yli. Improvisointiharjoitus kehittää motorisia taitoja, mutta myös kasvattaa rohkeutta oppilaan luovuuteen tekniikan keinoin.

4.2.6 Kuudes viikko

Testaamisen kuudennella viikolla aloitetaan Hokusai 2:n improvisointiharjoitus, joka perustuu melodian päälle improvisointiin. Pohjana on oppilaan valitsema kappale, joka äänitetään improvisoinnin pohjaksi. Äänitettävä kappale voi olla oppilaan toivoma kappale tai jokin muu helposti tunnin aikana opetettava kappale. Kappale päätetään oppilaan kanssa yhdessä.

Valitun kappaleen on oltava soinnuiltaan riittävän yksinkertainen, jotta improvisointi on helpompaa. Jos sointuja on enemmän, opettajan on autettava sävelten sovittamisessa melodiaan. Kappale harjoitellaan tai muistellaan ensin oikealla kädellä. Muutaman harjoittelukerran jälkeen kappale äänitetään. Sen jälkeen harjoitellaan ja äänitetään vasen käsi. Halutessaan oppilas voi äänittää kappaleen opettajan kanssa.

Oppilaan tehtävänä on soittaa kahdella tai kolmella sävelellä kappaleen päälle. Aluksi oppilas voi soittaa pitkiä säveliä ja sitten muuttaa niitä. Opettajan tehtävänä on antaa sävelet, jotka ovat helpoimmat sovittaa kappaleeseen perustuen soinnutukseen. Oppilaan tavoitteena on kuunnella melodiaa ja keksiä sille sopiva säestysääni. Ohjeena on saada valitut sävelet kuulostamaan mahdollisimman hyvältä.

Hokusai 2:n ensimmäisellä kerralla tavoitteena on tutustuttaa oppilas uuteen ohjelmaan. Äänittämällä omaa soittoa ja kuuntelemaan sitä analyttisesti oppilas harjaantuu huomaamaan soittonsa kehityskohteet. Sävelten valitseminen kuultuun musiikkiin sopivaksi kehittää ymmärrystä harmoniasta. Omien rytmikuvioiden soveltaminen kuultuun rytmiin kasvattaa ja laajentaa rytmitajua. Harjoituksen avulla oppilas oppii reagoimaan kuultuun musiikkiin ja muokkaamaan omaa soittamistaan sen mukaan.

4.2.7 Seitsemäs viikko

Hokusai 2:n toisella viikolla kuunnellaan edellisellä kerralla äänitetyt raidat. Oppilaan tehtävänä on soittaa kahdella tai kolmella sävelellä itse keksimä melodia äänitetylle melodialle kaveriksi. Opettaja valitsee käytettävät sävelet tai antaa oppilaalle vaihtoehtoja äänitetyn melodian soinnutuksen perusteella. Oppilasta ohjeistetaan soittamaan aluksi kuunneltavan melodian rytmillä, mutta omilla sävelillä. Soitetun melodian tulee pysyä tempossa. Ohjeistuksena on, että melodian päälle soitettavien sävelien on sovittava toisiinsa. Oppilas saa kokeilla vapaasti muitakin säveliä. Lopuksi oppilaan keksimä melodia äänitetään ja kuunnellaan lopputulos.

Oman soiton kuunteleminen ja sen havainnoiminen ovat oleellinen osa soitonopiskelua. Improvisoinnin avulla oman soiton kuuntelu kehittyy ja sen havainnoiminen paranee. Tavoitteena on harjaannuttaa oppilasta kuuntelemaan pulsia ja soittamaansa melodiaa. Improvisoimalla oman soittonsa päälle oppilas huomaa mahdollisten tempon ja rytmien kehitettävät kohdat konkreettisemmin.

Oppilaan totuttaminen äänittämiseen ja oman soiton kuuntelemiseen ovat tärkeitä kehittymisen kannalta ja kynnys äänittämiseen ja oman soiton kuunteluun alenee. Äänittämällä tuttua ja harjoiteltua kappaletta oppilas oppii tunnistamaan kohdat, joissa on hyvä, ja oppii uutta asioista, jotka tarvitsevat lisää harjoitusta. Tavoitteena on luoda oppilaalle mahdollisuudet itsensä ilmaisuun, rohkeuden löytämiseen ja uudenlaiseen luovuuteen.

4.2.8 Testauksen kuvaus

Kolmeen eri ohjelmaan suunniteltiin niiden ominaispiirteisiin perustuva improvisointiharjoitus. Ohjelmia MusiClock ja Hokusai 2:ta testattiin kaksi viikkoa. Molempien ohjelmien ensimmäisillä testausviikoilla käytettiin suunniteltua harjoitusta. Pohtimisen ja muokkaamisen jälkeen seuraavilla viikoilla testattiin kehittyneempi versio harjoituksista vieden improvisointiharjoitusta hieman pidemmälle. GarageBand ohjelmaa testattiin kolme viikkoa samalla periaatteella sen laajamuotoisuuden vuoksi.

Testausta tehtiin kahdeksan harmonikkaoppilaan kanssa soittotunneilla. Oppilaat olivat kolmannella, neljännellä ja viidennellä luokalla. Kaikki olivat taitotasolla 2, mutta eivät vielä olleet suorittaneet sitä. Oppilaille ei kerrottu, että kyse on improvisointiharjoituksista, vaan heidän kanssaan vain kokeiltiin jotain erilaista. Useimmiten sana improvisointi herättää oppilaissa pelon uuden kokeilemista kohtaan joko siksi, että tietää sanan merkityksen, tai sana vain kuulostaa vaikealta.

Tutkimukseen käytetty testiryhmä ei ole vertailukelpoinen isommassa mittakaavassa. Pieni otos ei anna kattavaa kuvaa koko Suomen harmonikansoittajista. Tutkimusotos antaa viitteitä Kankaanpään musiikkiopiston harmonikansoiton oppilaiden reaktioista, motivaatiosta ja innostumisesta soittoharrastukseen. Improvisointiharjoitteiden testauksella saadaan tietoa improvisoinnin ja digitekniikan yhdistämisen hyödyistä sekä löydetään uusia tapoja kehittää improvisointia eteenpäin.

4.3 Improvisointiharjoitusten testaamisen analysointi

Oppilaiden oppimisen kuvaaminen esittelee improvisointiharjoituksista löytyviä huomioita. Huomiot keskittyvät oppilaiden reagointiin ja erilaisiin oppimistapoihin. Oppilaiden erilaiset tavat ottaa osaa improvisointiin ja harjoitusten tekemi-

seen antavat opettajalle vihjeitä improvisointiharjoitusten toimivuudesta. Havainnointien pohjalta muokattavat harjoitukset kehittyvät noudattamaan oppilaslähtöistä opetustapaa.

4.3.1 Ensimmäinen viikko

MusiClockin ensimmäisellä testausviikolla oppilaat A, B, D ja F olivat hämmennyneitä erityisesti kaksiosaisen tehtävän ensimmäisestä improvisointiharjoituksesta. Heille oli selitettävä ja näytettävä malliksi enemmän, mutta muutaman kokeilukerran jälkeen kaikki pääsivät mukaan harjoitukseen. Muut oppilaat ymmärsivät heti, mitä heiltä odotettiin.

Ensimmäisen tehtävän haasteena oli kuulla musiikista pulssi ja soittaa sen mukaan. Kaikki oppilaat soittivat valitsemiaan säveliä saman musiikin päälle. Äänen voimakkuutta ei jostain syystä saanut riittävän ylös, mikä vaikeutti musiikin kuulemista. Pulssin kuulemisen lisäksi oppilaiden oli tunnettava näppäimistöä sekä tuotettava itse haluamansa rytmi valitsemillaan näppäimillä. Oppilaat B, C, F, G ja H pysyivät helposti pulssissa, mutta oppilaille A, D ja E se oli haastavampaa.

Suurin osa oppilaista keskittyi soittamaan pitkiä säveliä, joita opettaja oli ehdottanut kokeilemaan ensin. Moni oppilas käytti kahta tai kolmea säveltä. Oppilas A rohkaistui ensimmäisessä harjoituksessa toisella yrityksellä soittamaan voimakkaammin ja rohkeammin. Oppilas C sen sijaan intoutui kokeilemaan useita eri säveliä. Selkeästi enemmän erilaisia rytmejä ja säveliä käytti oppilas H. Oppilas D kokeili soittaa myös silmät kiinni. Hänen omien sanojensa mukaan se oli helpompaa.

Harjoituksen toisessa osassa pulssin kuuleminen oli helpompaa, jolloin oppilaat A, D ja F osasivat soittaa samassa rytmissä. Opettajan soittamasta kompista oppilaiden oli selkeämpää hahmottaa sykettä ja kuunnella harmonioita. Usein oppilaat soittivat kompian mukaista rytmiä. Harmonian hahmottaminen oli oppilaille A, B, C, D ja E haastavaa. Sen sijaan oppilaat F, G ja H hahmottivat sointujen vaihtoja ja niihin sopivia säveliä jonkin verran.

Toisen tehtävän aikana oppilaat D ja E rohkaistuivat soittamaan enemmän. Eri-tyisesti oppilaat E ja H käyttivät paljon enemmän säveliä ja monipuolisempia rytmejä improvisoidessaan. Innokkaimmat ja monipuolisimmat soittajat olivat C, E ja F. Vaikka kaikki rytmit ja harmoniat eivät aina sopineet yhteen, innostus ja kiinnostus luoda omaa oli valtaisa. Muutamalla oppilaalla oli sen sijaan haasteita keskittyä tehtäviin. Suurimpana syynä oli kaksiosainen tehtävä, jolloin aikaa omille kappaleille ei jäänyt paljon.

Testausviikon ensimmäisten oppilaiden kanssa tuli ilmi, että innostavin tapa tutustua ohjelmaan on kokeilla enemmän itse. Ohjelmaan tutustuminen oli ensimmäisellä viikolla ohjattua, mutta seuraavalla viikolla oppilaiden on annettava tutustua MusiClockiin vapaammin. Näin oppilaiden mielenkiinto herää kokeilemaan uutta ja erilaista.

Oppilaiden alkuhämmennyksestä heräsi kysymys improvisointiharjoituksen ohjeistuksen selkeydestä. Suunnitelmaan olisi seuraavaa viikkoa varten luotava selkeä ja yksiselitteinen ohje, josta oppilaat ymmärtävät, mitä heiltä odotetaan. Ensimmäisillä soittotunneilla kävi selväksi, että MusiClockilla tehtävä kaksiosainen improvisointiharjoitus oli liian pitkä. Soittotunnilla pitää ehtiä käydä läpi niin tekniikkaa kuin kappaleitakin.

Improvisointiharjoituksen on tarkoitus olla pieni, innostava ja luova osa soittotuntiin. Huomio herätti ajatuksen harjoitusten yhdistämisestä tai toisen osion pois jättämisestä. Vaikka kaksiosaisen tehtävän jälkimmäinen harjoitus kehittää oppilaan taitoja soittaa toisen soittajan kanssa, ensimmäinen osa improvisointiharjoitusta vastaa tavoitteeseen kehittää oppilaan kykyä luoda omaa musiikkiteknologiaa apuna käyttäen. On parempi keskittyä yhteen improvisoinnin osa-alueeseen innostavasti ja ajankäytön kannalta tehokkaasti.

MusiClockin improvisointiharjoituksesta kehittyi yksiosainen, selkeä ja helposti hahmotettava harjoitus. Muutokset perustuivat ensimmäisellä viikolla todettuihin muutostarpeisiin oppilaiden keskittymisen, taitojen, oppimisen ja harjoituksesta

innostumisen perusteella. Soittotunnin aikana tehtävän improvisointiharjoituksen pituuteen vaikuttavat harjoiteltavien kappaleiden määrä, oppilaan keskittymiskyky, hänen innostuneisuutensa läksykappaleista ja soittotunnin pituus.

Viikon toisen oppilaan kanssa C-duuriasteikon sävelten kertaaminen ennen improvisointiharjoituksen tekemistä nousi huomioitavaksi asiaksi. Sävelten nimien muistaminen, sävelten tunnistaminen nuotista ja oikeiden näppäiminen löytäminen ovat perusasioita improvisointiharjoituksen tekemiselle. Näiden ottaminen mukaan harjoituksen suunnitelmaan tukee oppilaiden soittimen tuntemusta ja varmistaa tarvittavat tiedot perusasioista.

Opettajan on esiteltävä ja autettava oppilaita huomaamaan ohjelman käyttöön liittyvät asiat. Kellon sävelten ja asteikon nuotinnuksen yhdistäminen samaksi asiaksi on kerrottava oppilaille erikseen harjoituksen sujuvan ymmärtämisen varmistamiseksi. Oppilaille on tarpeen vaatiessa selitettävä ohjelmassa esiintyviä musiikillisia merkkejä tai termejä.

Ensimmäisen viikon musiikki valikoitui improvisointiharjoitukseen sen hitaan tempon vuoksi. Kyseinen musiikki soi iPadistä niin hiljaa, että oppilaiden oli vaikea kuulla sitä oman soittonsa yli. Tämä vaikutti osaltaan siihen, että seuraavalla viikolla oppilaat pääsevät valitsemaan sopivan musiikin itse, jolloin oppilaiden oma musiikkimaku pääsee esiin.

Viikon viimeisten oppilaiden kanssa pohdittiin molempien tehtävien jälkeen valittujen sävelien sopivuutta kuultuun musiikkiin. Oppilaita pyydettiin kertomaan, mitkä sävelet kuulostivat hyvältä ja mitkä ei. Kyselemällä oppilasta autetaan havainnoimaan soittamaansa ja kuuntelemaan aktiivisesti. Tämä huomio liitetään seuravan viikon tehtävään.

4.3.2 Toinen viikko

Toisella viikolla MusiClockin alkuperäistä improvisointiharjoitusta on muokattu yksiosaiseksi ja tehtävänannoltaan selkeämmäksi. Ennen varsinaista harjoitusta opettaja esittelee lisää MusiClockin ominaisuuksia. Ensimmäisellä improvisointikerralla keskitytään opettajan valinnan mukaan C-duuriin, mutta oppilas tutustuu eri musiikkivaihtoehtoihin ja valitsee niistä mieluisimman.

Improvisointi aloitettiin kahdesta sävelestä, mitkä oppilaat saivat itse valita. Oppilaat B, E ja H pitäytyivät kahdessa sävelessä, mutta muut intoutuivat käyttämään ensimmäisen yrityksen jälkeen enemmän kuin kolmea säveltä. Suurin osa oppilaista improvisoivat useamman kerran aina erilaisella musiikilla ja sävellajilla, mutta oppilaat F ja G eivät vaihtaneet sävellajia vaan pitäytyivät C-duurissa.

Oppilaista kaksi, A ja D, kokivat improvisointiharjoituksen aluksi haastavaksi. Se muuttui kuitenkin helpommaksi, mitä enemmän kokeiluja kertyi. Soittokokemuksen kasvaessa myös rohkeus kasvaa kuten oppilaille A:lle ja C:lle kävi. Oppilas G ei innostunut aluksi lainkaan improvisointiharjoituksesta, mutta muutaman kerran kokeiltua hänkin lämpeni sille vähän.

Oppilas F puolestaan yllätti, kuinka rohkealla ja kuuluvalla äänellä hän soitti, vaikka useimmiten hän suunnittelee soittamansa asiat etukäteen. Hän keksi erilaisen tavan lähestyä improvisointia musiikin mukaan. Hän kuunteli valitsemansa musiikin ja mietti sopivat sävelet sekä suunnitteli ja harjoitteli musiikkiin sopivan säestyksen. Oppilas B:llä oli samankaltainen ajatusmaailma. Hän otti selkeästi musiikkityylin ja siinä esiintyvät rytmit huomioon muutamalla sävelellä soittaessaan. Oppilas H osoitti ymmärtävänsä harmonioita, vaikka hän ei tunne termiä. Hän etsi ja kokeili musiikin eri kohtiin sopivia säveliä ja pyrki saamaan kokonaisuuden kuulostamaan hyvältä.

Improvisointiharjoitus keskittyi C-duuriasteikon säveliin. Jos oppilas oli innokas kokeilemaan ja tutkimaan ohjelmaa enemmänkin, siihen oli annettava mahdollisuus. Vaikka oppilas ei ymmärrä sävellajeja tai eri asteikkotyyppejä, hän oppii

vähitellen hahmottamaan niitä, löytämään korotettuja ja alennettuja säveliä näppäimistöltä sekä kuuntelemaan pulssia.

Oppilas D innostui kokeilemaan kaikkea mahdollista. Vaikka käsite sävellaji oli hänelle vieras, oppilas D:llä heräsi kysymyksiä liittyen esimerkiksi tiettyjen sävelien puuttumiseen kellosta. Käytännön kokeilemisen ja opettajan selityksien kautta oppilas oppii ymmärtämään sävellajien merkityksen.

Joillakin oppilailla oli haasteita kuulla iPadistä tulevasta musiikista sävelien sopivuutta kuultuun musiikkiin. Suurin osa oppilaista oli tottunut kuuntelemaan harmonikkaa, mutta iPadistä kuultavat musiikit olivat paikoitellen rytmisesti ja harmonisesti mutkikkaita. Kuitenkin toisella testausviikolla osa oppilaista pystyi muuttamaan soittamaansa rytmikuviota hitaista sävelistä nopeammaksi. Tällä viikolla käytetyt musiikit kuuluivat huomattavan paljon kovempaa kuin ensimmäisellä viikolla käytetty.

Improvisointiharjoituksen vaatima aktiivinen kuuntelu ja siihen keskittyminen voi luoda oppilaalle syvän keskittymisen tunteen. Oppilas A keskittyi improvisointiin ja musiikin kuuntelemiseen niin, että hän ei huomionnut ympäristöään vaan keskittyi vain musiikkiin. Musiikin loputtua oppilas hätkähti ja vaikutti hämmentyneeltä, kun improvisointi loppui.

Lyhyt ja ytimekäs improvisointiharjoitus luo mielenkiintoisen kokemuksen ja antaa oppilaalle tunteen omasta osaamisestaan. Pidempi harjoitus voi olla varautuneelle liian pitkä. Varautunutkin oppilas saattaa innostua improvisoisesta, kun siihen antaa enemmän vapautta ja aikaa. Ne oppilaat, jotka haluavat soittaa mieluummin oikein kuin kokeilla vapaasti, saattavat kokea pidemmän harjoituksen ahdistavana. Improvisointiharjoituksen pituus on suhteutettava oppilaan mielenkiintoon ja luovuuden tasoon.

4.3.3 Kolmas viikko

GarageBandin ensimmäisellä testausviikolla keskityttiin improvisointipohjan luomiseen. Tämä vaati oppilailta käsitystä pulssista, rytmeistä ja harmoniasta. Oppilaiden oli osattava kuunnella soittimien yhteistä pulssia ja sovitettava raidat toisiinsa rytmisesti. Heidän oli pystyttävä yhdistämään säveliä sopimaan aiemmin äänitettyyn raitaan.

Kaikki oppilaat olivat innokkaita kokeilemaan. Valtavasta soitinvalikoimasta oppilas G:llä oli haasteita päättää, mistä aloittaa. Valmiin raidan kuuleminen auttoi oppilaita huomaamaan pulssin merkityksen. Oppilas H kuuli harmoniat, vaikka ei tiennyt varsinaista termiä. Tämän voi huomata hänen kyvystään etsiä sopivia sävelten ja rytmien yhdistelmiä. Oppilas F:llä oli selkeä käsitys, mikä kokonaisuudessa toimii. Hän ei osannut ilmaista tarkkaa musiikillista syytä. Oppilas halusi muuttaa aina sitä osaa kokonaisuudessa, mikä ei kuulostanut rytmisesti hyvältä. Oppilaat A, B ja G pysyivät helposti pulssissa, mutta oppilaalle F tämä oli haastavampaa.

Oppilas D erotti kuulemansa perusteella, että soittimien raidat eivät olleet samassa pulssissa. Näin ollen lopputulos ei ollut se, mitä hän oli halunnut. Oppilaat C ja F tekivät samankaltaisen huomion ilmaistessaan, että eivät pitäneet jostain soittimen raidasta. He eivät osanneet kertoa syytä. Uusittavat raidat eivät olleet samassa pulssissa muiden raitojen kanssa. Oppilaat kuulivat, että raidassa on jokin asia, mikä ei sopinut kokonaisuuteen.

Improvisointiharjoituksen perustaksi luotavien raitojen tekemiseen menee huomattavasti enemmän aikaa kuin suunnitelmassa oli arvioitu. Tämä on otettava huomioon seuraavaa viikkoa suunniteltaessa. Yksi tai kaksi raitaa soittotunnin aikana on ajallisesti parempi, jotta läksykappaleille jää aikaa. Oppilaan kokeiluhalu määrittää loppujen lopuksi, kuinka monta raitaa tunnin aikana ehtii tehdä.

Viikon aikana oppilaiden kyky löytää ohjelmasta sellaisiakin toimintoja, mitä opettaja ei ollut löytänyt, antoi uusia ideoita seuraavan viikon improvisointisuun-

nitelmaan. Eräs oppilas löysi äänenvoimakkuudensäädön omatoimisesti. Hyödyntämällä oppilaan löytämää ominaisuutta seuraavalla viikolla improvisointiharjoitusta voi kehittää eteenpäin.

Ohjelman esittelemisen vaiheittain auttaa innostuvia oppilaita keskittymään musiikkiin ja sen tekemiseen kaikkien soittimien kokeilemisen sijaan. Muutamalla oppilaalla oli kiire ehtiä kokeilla kaikkea mahdollista ja heidän oli haastavaa keskittyä yhteen soitinryhmään. Seuraavaa viikkoa varten on otettava huomioon yhden raidan luomisen kuluva aika.

Innostuessaan kaikki oppilaat eivät malttaneet keskittyä käyttämään C-duurisointuun perustuvaa sointupohjaa, vaan halusivat kokeilla kaikkea muutakin. Estämisen sijaan opettaja ohjeisti sointujen käytössä tai ehdotti helpompaa C-duuria, koska sen päälle soittaminen on helpompaa kuin muutaman muun sävellajin.

4.3.4 Neljäs viikko

Toisella GarageBandin viikolla improvisointiharjoituksen pohjaa muokattiin eteenpäin. Oppilaat saivat valita, mitä raitoja poistetaan, lisätään tai tehdään uudestaan. Lopuksi kokeiltiin improvisointia luotujen raitojen päälle. Oppilaiden oli osattava hahmottaa kokonaiskuva ja päätettävä sen muokkaamisesta. Harjoituksen lopuksi tutustuttiin äänenvoimakkuuden hahmottamiseen ja sen muokkaamiseen. Voimakkuuden muokkaaminen vaati oppilailta kykyä kuulla eri soittimia suuremmasta kokonaisuudesta.

Oppilaat olivat yhtä innostuneita kuin ensimmäisellä viikolla ellei jopa enemmänkin. Kaikilla oli selkeä näkemys, mitä improvisointipohjalta halutaan ja miltä sen tulee kuulostaa. Oppilaista D, E, F ja G kuulivat selkeästi kokonaiskuvan perusteella, mikä raidoista ei toimi. He eivät osanneet välttämättä kertoa, miksi näin on. Kuuntelemisen taito havaita pulssi, erottaa soittimet toisistaan ja pitää jokaisella uudella raidalla sama pulssi korostuivat oppilaiden tuotoksissa. Oppilas G pystyi helposti pitämään pulssin raidalla kuin raidalla, mutta esimerkiksi oppilailla A ja C pulssin ylläpitäminen ja kuuleminen oli selvästi haastavampaa.

Oppilailla D ja F pulssin hahmottaminen oli kehittynyt, ja he huomasivat erot helpommin erityisesti raitojen kuuntelemisen jälkeen. Oppilaasta B huomasi, että mitä enemmän soittimien raitoja oli, sitä vaikeampaa oli kuulla yhteinen pulssi ja lisätä uusia raitoja edellisten päälle. Kokonaisuuden kuulemista hankaloitti erityisesti se, jos ensimmäiset soitinraidat eivät olleet täsmällisesti yhteisessä pulssissa.

Pulssin ylläpitoon vaikuttivat muutkin seikat kuten oppilas B:n kohdalla valtava innostuminen. Välillä into kokeilla uutta ja erilaista vei keskittymisen tempoon keskittymisestä ja kokonaisuuden kuuntelulta. Oppilas E kuuli kokonaisuuden perusteella, mitkä raidat eivät toimineet yhdessä. Vanhojen raitojen muokkaamisen sijaan hän kuitenkin mieluummin keskittyi uusien raitojen ja ohjelman vaihtoehtojen tutkimiseen. Hän kommentoi tunnilla, että kuunneltu kokonaisuus oli tarpeeksi hyvä.

Viikon aikana improvisointiharjoitukseen kehittyi tietynlainen kaava. Harjoituskerta alkoi aina soitinryhmän valitsemisesta. Soitinryhmästä oppilas kokeili ja etsi sopivan soittimen ja kokeili erilaisia soittotapoja. Oppilas improvisoi valitsemallaan soittimella kuunnellen samalla jo aiemmin äänitettyjä raitoja ja muokkaamaan uuden soittimen melodiaa ja rytmiä siihen. Kun oppilas oli valmis, improvisoitu melodia äänitettiin. Sama voitiin toistaa niin kauan, että oppilas oli tyytyväinen tulokseen.

Ohjelmasta ei esitellä jokaista toimintoa erikseen, vaan oppilaan kanssa niihin tutustutaan vähitellen soitinryhmä kerrallaan. Painopisteenä on soitinryhmän valitseminen, siihen tutustuminen ja lopulta raidan äänittäminen. GarageBandillä improvisoimisessa tärkeintä on pulssin hahmottaminen ja harmonioiden sovittaminen yhteen. Opettaja varmistaa, että tallentaminen ja näkymästä toiseen siirtyminen onnistuu.

Muutaman oppilaan kanssa haasteena oli keskittyminen ohjeiden seuraamiseen ja noudattamiseen. Harjoituksen alkuun pääsemiseen kului huomattavasti paljon enemmän aikaa, kun oppilaat eivät malttaneet kuunnella ohjeita. Innostusta

heiltä ei puuttunut, mutta soitinryhmien jatkuva vaihtaminen pysähtymättä tutustumaan mihinkään kunnolla ei vastannut tehtävän ohjeistusta. Perustelemalla syyt yhteen soittimeen keskittymiseen kerrallaan onnistui. Keskittyminen yhteen soittimeen kerrallaan kasvattaa oppilaan keskittymiskykyä.

4.3.5 Viides viikko

Viimeisellä GarageBandin testauskerralla keskitytään improvisoimiseen. Itse luodun musiikkitaustan kanssa soittaminen vaatii reagointikykyä ja kuuntelutaitoja sovittaakseen soittamansa rytmit ja sävelet kokonaisuuteen. Harmonikalla luodut melodiat äänitetään osaksi kokonaisuutta. Ennen improvisointia raidat kuunnellaan ja tehdään viimeiset muutokset.

Oppilaista A, B, E, G ja H huomasi, että heillä oli tietty päämäärä improvisoinnin suhteen. He halusivat sen sopivan tietyllä tavalla raitoihin. Sen toteuttaminen oli osalle kuitenkin haastavaa. Oppilas E haki tiettyä tyyliä, mutta totesi itse, että se ei kuulostanut ihan siltä, mitä hän haki. Hän kuuli pulssin, mutta teki ennen improvisointia valinnan, että ei korjannut niitä raitoja, joissa pulssi ei pysynyt. Koska raitojen kokonaisuuksien luominen oli hänen näkemyksensä, opettaja ei katsonut tarpeelliseksi vaatia korjaamaan raitoja. Pääasia oli, että oppilas oppi kuuntelemaan kokonaisuutta.

Oppilaille C, D ja F pulssin kuuleminen oli edelleen haastavaa. Vaikka D ja F kuulivatkin pulssin toimimattomuuden, he eivät osanneet korjata sitä itsenäisesti. Oppilas G:llä oli samankaltaisia haasteita. Hän kuuli, jos jokin raidoista ei toiminut muiden kanssa, mutta hän ei tiennyt syytä raidan toimimattomuuteen. Oppilaalla C haasteet raitojen sovittamiseen rytmisesti yhteen liittyivät enemmän keskittymisen puutteeseen. Hän oli valtavan kiinnostunut kokeilemaan eri soitinryhmiä, mutta raitaa luodessa hän ei malttanut keskittyä pulssin kuuntelemiseen.

Oppilaat A, B, C ja H hahmottivat kokonaisuuden hyvin ja heillä oli valmiiksi mielessään, minkälainen tyyli tai sävy kokonaisuudesta tulee. Heidän haasteenaan oli sen toteuttaminen pulssin, rytmien tai harmonioiden osalta. Oppilas

G:llä oli päämäärä raitojen suhteen, mutta hän halusi ehdottomasti käyttää läksykappalettaan pohjana siten, että raidoilla luodaan kappaleelle säästys. Kappaleen sointuja olisi voinut käyttää sointupohjana, mutta koko kappaletta ei. Koska kyseessä oli improvisointiharjoitus, ei tällainen lähestymistapa ollut mahdollinen.

Oppilas G keksi oman melodian raitojen kokonaisuuden kanssa soitettavaksi muutaman kokeilukerran jälkeen. Oppilaille C, D ja E oman melodian keksiminen muutamalla sävelellä oli helppoa ja erityisesti D ja E innostuivat kokeilemaan erilaisia melodioita useamman kerran. Heitä ei oman soiton äänittäminen jännittänyt ollenkaan. Siihen todennäköisesti auttoi mahdollisuus käyttää hauskoja ääniä ja muuttaa näin harmonikan ominaissävyä.

Osalle oppilaista oman melodian soittaminen ja uuden kokeileminen oli vie-raampaa. Oppilaille A, B, C, F ja H saivat ensin kokeilla muutamalla sävelellä erilaisia melodioita ja rytmejä. Vasta tämän jälkeen he soittivat sen kokonaisuuden kanssa. Tämä toi heille varmuutta ja turvallisuutta uuden kokeiluun. Näin kynnys improvisoida oli matalampi.

Edellisen viikon huomioihin perustuen oppilaiden kanssa sovitaan tunnin alussa järjestys improvisoinnille ja omille kappaleille. Yhdessä päättäminen oli sopimus, jossa oli pysyttävä. Yhteisesti sovittu tunnin rakenne auttoi oppilaita keskittymään käsillä olevaan tehtävään. Näin oppilaiden ei tarvinnut murehtia, ehdittääkö varmasti improvisoida.

Harmonikan äänittämiseen sai käyttää tavallista mikrofonia tai muokata äänitetyä raitaa hauskoilla äänillä. Useimmat kokeilivat hauskoilla äänillä äänittämistä, mutta muutama piti harmonikan omaa sointia parhaimpana. Hauskat äänet innostivat oppilaita kokeilemaan useita kertoja harmonikalla äänittämistä. Kaikki käyttivät harmonikalla improvisoimisessa vähintään kahta tai kolmea säveltä. Osa innostui soittamaan sitäkin monipuolisemmin. Äänenvoimakkuuksien kuunteleminen ja muokkaaminen oli kaikille helppoa. Ymmärrys voimakkuuksien merkityksestä kasvoi ja kokonaiskuvan hahmottaminen kehittyi.

Ne oppilaista, jotka olisivat halunneet äänittää olemassa olevaa teosta, perusteltiin improvisointiharjoituksen olevan kokeilua harmonikan rajoista. Yli kahdeksan tahdin raitoja ei ajanpuutteen vuoksi ehditä tekemään. Oppilaille perusteltiin lyhyen kokeilun tekemistä kokonaisen teoksen sijaan sillä, että kokonainen teos vaatisi soinnutuksen harjoittelua ennakkoon. Käytettävä aika ei riitä siihen.

4.3.6 Kuudes viikko

Hokusai 2:n improvisointiharjoitus alkoi melodian kertauksella ja äänittämisellä. Varsinaista improvisointia kokeiltiin muutamalla sävelellä, mutta sen äänittäminen jää seuraavaan kertaan. Oppilaiden oli keskityttävä melodian soittamiseen tasaisella sykkeellä ja totuttava kuuntelemaan omaa soittoa. Pulssin pitäminen, soiton kuunteleminen ja siihen reagoiminen olivat osa improvisointiharjoitusta.

Rohkeimpia äänittäjiä olivat oppilaat A, B, D ja F. Oppilas B:llä oli haasteita kiinnostua Hokusai 2:sta GarageBandin jälkeen. Oppilas D huomasi vaihtelevan tempon äänitystä kuunneltaessa. Hänen lisäksi oppilaat A ja C pystyivät ylläpitämään pulssia vaihtelevasti, mutta sävelten sovittaminen melodiaan sopivaksi ei vielä onnistunut. He eivät kuulleet kokonaisuutta, jonka oppilas H hallitsi hyvin. Myös oppilaat E ja G kuuluivat äänityksestä ja omasta soitosta, milloin melodiat toimivat yhdessä ja milloin ei. Oppilaat eivät tunteneet termiä harmonia, vaan heitä oli ohjeistettu soittamaan sen mukaan, mikä kuulosti hyvältä.

Suurin osa valitsi äänitettäväksi kappaleeksi jonkin omista läksykappaleista tai yhteissoittostemmoista. Oppilaat C ja G halusivat toisen melodian olevan sama kuin se, mikä oli jo äänitetty. Koska kyseessä oli improvisointiharjoitus, tämä ei ollut mahdollista. Heitä ohjeistettiin, että tarkoitus oli soittaa melodian kaveriksi muutamalla sävelellä itse keksitty melodia. Oppilas G kokeili hyvin lyhyesti, mutta oppilas C kokeili ohjetta hieman enemmän. Hänen omassa melodiassaan oli samankaltaisuuksia kuin läksykappaleen lopussa.

Oppilas H sen sijaan tarkoituksella keksi oman melodian käyttäen samoja säveliä kuin äänitetystä melodiasta oli, mutta erilaisella rytmillä. Samankaltainen lä-

hestymistapa oli myös oppilaalla F, joka käytti oman melodian pohjana äänitettyny melodiaa. Hän muokkasi valmiin melodian rytmisesti uudenlaiseksi. Molemmat olivat ymmärtäneet, että käyttämällä samoja säveliä kuin melodiassa improvisoitu melodia kuulosti hyvältä. Tämä osoitti jonkinlaista käsitystä harmoniasta, vaikka termi ei ollutkaan tuttu.

Oppilas E ei muistanut äänitettävää kappaletta kokonaan ja keksi osan itse. Hän sekä oppilaat B, C ja D eivät ennakkoon suunnitelleet soittamaansa, vaan kokeilevat vapaasti. Oppilailta A, E, F ja H kokeilivat mieluiten muutamaa erilaista vaihtoehtoa ennen kuin soittivat melodian päälle omaa. Useasti he kuitenkin alun varautuneisuuden jälkeen kokeilivat ilman suunnitelmaakin. Oppilaille A ja D oli selvästi helpompaa soittaa muutamaa säveltä samalla rytmillä kuin melodiassa.

Hokusai 2:ssa ei ole mahdollista kuulla ensin äänitettyä melodiaa samaan aikaan, kun äänittää toista raitaa. Erityisesti oppilas E koki tämän selvästi haastavaksi. Ne, joiden kanssa improvisointia äänitettiin, oli melodiaa kokeiltava ensin raidan kanssa. Sen jälkeen voi vasta äänittää, kun äänitteen tempo oli mielessä.

Viikon ensimmäisten oppilaiden kanssa valittavaksi kappaleeksi muodostui yksi läksykappaleista, yhteissoiton stemma tai jokin vanha läksykappale, jonka oppilas osasivat ja muistivat hyvin. Loppuviikon oppilaiden kanssa opettaja ehdotti läksykappaletta tai yhteissoiton stemmaa. Uusia kappaleita tai aiempina vuosina soitettuja kappaleita ei ehdotettu äänitettäväksi melodiaksi.

Heti ensimmäisen oppilaan kanssa selvisi, että vasemman käden äänittäminen erikseen ei onnistu. Hokusai 2:sta puuttuu ominaisuus, jossa aiemmin äänitetyn raidan kuulee seuraavaa äänitettäessä. Tämä vaatii oppilaalta vahvan rytmittajun ja kyvyn muistaa valittu tempo. Vasemman käden voi ottaa mukaan, jos oppilas pystyy soittamaan sen oikean käden kanssa yhtä aikaa. Hokusai 2:n ensimmäisellä viikolla improvisoimisen äänittäminen ei ollut tärkeintä. Aluksi melodian päälle soitettavien sävelten kokeileminen vapaasti oli tärkeämpää pulssin, rytmiiikan ja harmonioiden hahmottamiseksi.

4.3.7 Seitsemäs viikko

Toisella kerralla Hokusai 2: n kanssa kuunneltiin äänitetyt raidat ja muokattiin olemassa olevia tarpeen vaatiessa. Jos edellisellä kerralla oli äänitetty improvisoitu melodia, voitiin tehdä toinen. Muiden kanssa improvisoitiin uudestaan ja tällä kertaa myös äänitetään. Jos oppilas ei pääse improvisoinnin alkuun, hänelle ehdotetaan samalla rytmillä soittamista kuin melodiassa.

Hokusai 2:ssa haasteena oli, että ensin äänitettyä melodiaa ei kuule seuraavaa äänitettäessä. Sama ongelma esiintyi myös tällä viikolla. Erityisesti oppilaat A ja C kokeilivat rohkeasti uutta ja keksivät luovia ratkaisuja melodioihin. Oppilas A:n luovuus pääsi esiin antamalla hänelle vapaat kädet keksiä mitä vain. Oppilaat D ja E eivät puolestaan tarvinneet apua improvisointiin, vaan he kokeilivat itsenäisesti erilaisia vaihtoehtoja.

Soittamisen perusasia pulssi hahmottui oppilaille A ja F jo paremmin, vaikka sävelien sopiminen melodiaan tarvitsee vielä kokemusta. Kuuntelemalla pulssin hahmottaminen oli kehittynyt erityisesti oppilas D:llä ja E:llä. Oppilas E oli huomannut konkretian kautta pulssin merkityksen. Hän totesi kahdesta äänitetyistä raidasta, että kuulosti kuin kaksi eri soittajaa soittaisivat.

Oppilas C kokeili improvisoida bassolla, mutta haasteet hahmottavat rytmejä ja harmonioita eivät tehneet siitä helppoa. Useammalle oppilaalle, kuten A, C, D ja F, oli luontaista soittaa samassa rytmissä kuin melodia kulkee, mutta he eivät osanneet muuttaa rytmiä improvisoidessa. Osa oppilaista, kuten oppilas B, käyttivät mieluiten tuttuja rytmejä ja pysyivät niissä. Oppilaat F ja H pysyivät mieluiten tuttujen elementtien parissa, mutta kokeilivat ja muokkasivat niitä erilaiseksi.

Improvisoimisen haasteena oli irrottautua tutusta ja turvallisesta. Oppilaat B ja G eivät mielellään kokeilleet erilaista ja soittivat mieluiten opeteltuja kappaleita. Vaikka oppilas B innostui äänittämisestä, improvisoiminen ei ollut hänelle ominaista. Oppilailla oli eroja keskittymiskyvyssä. Jos keskittyminen tiettyyn asiaan ei ollut vahva, oli improvisoimiseen vaadittava totuttelu haastavampaa. Silloin,

kun oppilaat innostuivat kuten oppilas E, omista melodioista voi tulla monipuolisia.

Improisoimisessa tärkeintä on kokeileminen ja yrittäminen. Vaikka kaikki oppilaat eivät innostuneet improvisoinnista ja osan kanssa alkuun pääseminen oli haastavaa, he kuitenkin kokeilivat. Improvisoinnin kesto ei ole pääosassa, vaan oppilaille on tärkeintä rohkaistua kokeilemaan uutta. Jos tällainen improvisointi ei ole oppilaan mieleen, sen voi pitää lyhyenä.

Viikon aikana haasteeksi muodostui improvisointiin käytettävä aika. Improvisointiharjoitus sijoittui soittotunnin loppuun, jolloin muutaman oppilaan kanssa tuli kiire. Kiireen tunne ei luo improvisointiin sopivaa ilmapiiriä ja sillä oli vaikutusta oppilaan kiinnostukseen harjoitusta kohtaan.

5 TULOKSET

5.1 Testaus

Harmonikkaoppilaat olivat improvisointikokeilun aikana kolmannella, neljännellä tai viidennellä luokalla. Kaikkiaan testaukseen osallistui kahdeksan lasta. Tässä tutkimuksessa ei tarkastella sukupuolisia eroja. Oppilaita ei kutsuta nimeltä, vaan heistä puhutaan nimillä oppilas A tai oppilas B. Kaikki improvisointikokeiluun osallistuneet lapset olivat yhden opettajan oppilaita.

Tutkimusmenetelmissä keskityttiin opettajan havaintoihin improvisointiharjoitusten edetessä ja niistä tehtyihin muistiinpanoihin. Lasten mielipiteet ja näkemykset selvitettiin lyhyellä kyselyllä, jossa oppilaat pääsivät kertomaan oman näkökulmansa improvisointiharjoitusten toimivuudesta ja valittujen ohjelmien kiinnostavuudesta.

MusiClockin valinta perustui sen asteikkoihin pohjautuvaan rakenteeseen. Ensimmäiseksi testattavaksi ohjelmaksi MusiClock päätyi sen yksinkertaisuuden perusteella. Oppilaiden ensimmäinen improvisointiharjoitus oli oltava sellaisella ohjelmalla, joka on helppo hahmottaa ja siihen pääsee nopeasti kiinni. Asteikkoihin pohjautuvalla ohjelmalla on useita vaihtoehtoja improvisointiin.

MusiClockin avulla voi kehittää niin asteikkojen ja sävellajin hahmottamista lähes huomaamattomasti kuin näppäimienkin löytämistä. MusiClockin eri sävellajivaihtoehdot ja niihin liittyvät monipuoliset musiikit olivat pääpainona tämän ohjelman valitsemiselle. Koska improvisointiharjoitus perustui musiikin kanssa soittamiseen ja sen päälle improvisoimiseen, oli laaja valikoima erilaisia asteikkoja, sävellajeja ja musiikkeja suuressa osassa.

GarageBand on laaja ohjelma ja sisältää lukemattomia vaihtoehtoja improvisointiin. Tämän vuoksi se sijoittui toiseksi ohjelmaksi, jotta loppukeväällä tehtävä testaus ei jäisi ajanpuutteen vuoksi kesken. Oli varmistettava, että opetusviikot riittävät kaikkien osa-alueiden tutkimiseen. Ennakko-oletuksena oli, että ohjelmaan tutustumiseen ja sen pohjalta improvisoimiseen kuluu enemmän aikaa. Ohjelma eroaa MusiClockista monipuolisten soitinvalikoimien ja valmiiden

raitojen sekä äänitysmahdollisuuden vuoksi. Tämä antoi improvisointiharjoitukselle sointupohjaan perustuvan harjoituksen, jossa oppilaiden oli mahdollisuus käyttää erilaisia soittimia, rytmejä ja melodioita saavuttaakseen oman luomuksensa.

Hokusai 2:n testaaminen viimeisenä perustui olettamukseen, että oppilaat jännittävät enemmän oman soiton äänittämistä ilman taustalla olevaa säestystä. MusiClock ja GarageBand toimivat improvisointiharjoituksina, mutta nyt oppilaat pääsivät kuulemaan omaa soittoaan. Oman soiton äänittäminen ja kuuntelu ovat soitonoppimiselle aivan yhtä tärkeitä kuin harjoittelukin.

Äänittämiseen perustuva Hokusai 2 valikoitui testattavaksi ohjelmaksi äänitysmahdollisuuksien vuoksi. Improvisointiharjoitus, joka perustuu melodian päälle soittamiseen, poikkesi MusiClockin ja GarageBandin harjoituksista ja antoi oppilaille erilaisen kokemuksen luovuudesta ja omien rajojen kokeilusta. Tavoitteena oli löytää kolme toisistaan täysin erilaista ohjelmaa, jotta niihin liittyvät improvisointiharjoitukset olisivat perusluonteeltaan erilaisia. Näin kolmen eri ohjelman avulla voi kehittää eri osa-alueita improvisoinnin kautta harmonian hahmottamisesta rytmien ymmärtämiseen.

5.2 Havaintojen pedagoginen näkökulma

5.2.1 MusiClock

Muutama oppilas innostui valtavasti uudesta harjoituksesta. Heidän kanssansa ohjelmaan tutustuminen ja improvisointiharjoitusten tekeminen laajenivat koko ohjelmaan tutustumiseksi useiden improvisointikokeilujen muodossa. Oppilaiden luovuuden ja kokeilemisen rohkeuden kehittäminen ovat tärkeimpiä asioita improvisoisemisessa. Jos oppilaat innostuvat ja haluavat kokeilla enemmän, on se heidän kehittymisensä kannalta sallittava.

Muutaman oppilaan kohdalla harjoituksesta innostumista ei ollut ja ensimmäisen testausviikon toinen harjoitus jäi tekemättä. Jos oppilaat eivät ole valmiita tai eivät innostu kokeilemaan uutta, improvisointiharjoitukseen on paras tutustua

sen verran, että oppilas ymmärtää, mistä on kyse. Vaatimalla oppilasta improvisoimaan ilman hänen omaa halukkuuttaan ei tuota luovuutta tai rohkeutta kokeilla uutta. Oppilaat tarvitsevat aikaa uuden asian edessä ja seuraavalla kerralla innostumistakin saattaa löytyä.

Useamman oppilaan improvisointiharjoituksen jälkeen nousi esiin huomio oppilaiden taidoista vaihtaa soitettavaa rytmiä improvisoidessa. Viikon alkupuolen oppilaat eivät osanneet vaihtaa valitsemaansa rytmiä johonkin toiseen. Jos oppilaiden haluaa improvisoivan monipuolisella rytmillä, sitä on harjoiteltava ensin ilman MusiClockia. Vastan sen jälkeen oppilailla on mahdollisuus monipuolisesti rytmiseen improvisointiin.

Jos innostusta riittää, oppilaalle voi antaa enemmän vaihtoehtoja kokeilla. Oppilaassa heräävää luovuutta ei kannata jättää käyttämättä, vaan kehittää ja kasvattaa. Opettajan on pystyttävä muuttamaan suunnitelmaansa vastaamaan oppilaan tarpeita kehittää luovuuttaan ja kokeilunhaluaan. Itsenäiseen kokeilemiseen on annettava mahdollisuus, jotta oppilas löytäisi oman tavan ilmaista itseään.

Ensimmäisellä kerralla uutta ohjelmaa ei kannata esitellä kokonaan. Oppilaat eivät ehdi sisäistää kaikkea ja keskittyminen itse harjoitukseen saattaa vähentyä. Vähitellen esiteltynä ohjelma pysyy kiinnostavana ja improvisointiharjoituksen tavoitteet toteutuvat. Jokaisen oppilaan kohdalla oli huomioitava tavat, joilla innostaa ja kannustaa oppilasta improvisoimaan. Osa oppilaista innostui ilmaisemaan itseään antamalla vapaat kädet, mutta toiset tarvitsivat enemmän ohjeita ja vihjeitä rytmien tai sävelien osalta improvisoimisen alkuun pääsemiseen. Jos ilman suunnitelmaa soittaminen tuntui haastavalta, oli opettajan esimerkki hyvänä apuna.

Toisen viikon aikana käy selväksi, että monipuolinen rytmikuvio on helpompi soittaa, jos käytettäviä säveliä on vain kaksi. Muutama oppilas onnistui improvisoimaan rytmisesti mielenkiintoisen melodian käyttäen vain kahta säveltä. Keskittyessään vain toiseen osa-alueeseen musiikissa on sen kehittäminen helpompaa.

Oppilailta tulevat ideat ohjelman käyttöön ja improvisointiin kannattaa ottaa huomioon. Eräs oppilas keksi kuunnella ensin musiikki ja sen jälkeen hahmotella musiikkiin sopivan rytmin. Sen jälkeen hän valitsi sopivat sävelet. Tämän jälkeen pulssissa pysyminen onnistui helposti ja improvisoinnista muodostui monipuolinen sävelmä. Ensimmäisellä viikolla huomioitu oppilaiden haaste rytmin muuttamisesta improvisoidessa on ratkaistu.

Oppilaslähtöinen lähestymistapa kehittää oppilaan luovuutta ja rohkeutta kokeilla itsenäisesti. Se antaa myös turvallisuuden tunteen sellaiselle oppilaalle, joka on luonteeltaan enemmän suunnitelmallinen ja harkitseva. Alkuperäinen improvisointiharjoitus muutti muotoa ja kehittyi sopimaan kyseiselle oppilaalle paremmin.

Improvisointiharjoituksen tavoitteena on rohkaista oppilasta itseilmaisuuksiin ja luovuuteen. Jos oppilas tarvitsee aikaa tai lyhyen improvisointikokemuksen, on siihen annettava mahdollisuus. Harjoituksen tavoitteiden saavuttamiseksi opettajan on annettava selkeät ohjeet, mutta otettava huomioon oppilaiden persoonalliset erot ja tavat. Improvisoidessa oppilaan on tunnettava olonsa turvalliseksi.

Improvisointiharjoituksen osana voisi olla opettajan ja oppilaan yhteinen pohdinta sopivista rytmeistä ja sävelistä kuultuun kappaleeseen. Tämä auttaa oppilasta hahmottamaan pulssia ja kertaamaan osaamiaan rytmejä. Opettajan antama konkreettinen malli selittää tehtävänantoa enemmän kuin sanallinen ohje. Selkeällä ohjeella oppilas pääsee helpommin alkuun. Tämän jälkeen oppilas pystyy muuttamaan improvisointiaan itsenäisesti.

5.2.2 GarageBand

Oppilaiden harjoituksen tallentaminen on osa tehtävää. Yhdessä tallentaminen ja antamalla oppilaan nimetä teoksensa itse luo oppilaalle kuvan improvisointiharjoituksen tärkeydestä. Opettajan näkökulmasta oppilaan innostuminen tehtävästä on soittotaitoa ja luovuutta eteenpäin vievää. Innostuneen oppilaan huomion kiinnittäminen musiikillisiin asioihin on haastavampaa. Aikaraamista kiinni pitäminen on välttämätöntä soittotunnin muihin aiheisiin keskittymisen kannalta.

Valmiin raidan kuunteleminen antaa oppilaille kuvan pulssin, metronomin ja tempossa pysymisen merkityksestä kuulokuvan muodossa. Kahden raidan kuunteleminen antaa konkreettisen muodon soittimien yhteisen sykkeen merkityksestä kappaleeseen. Merkitys tarkan rytmin tai metronomin mukana soittamisesta selviää kuuntelemalla lopputuloksen.

Pohtimalla yhdessä oppilaan kanssa raitojen toimivuutta, rytmikkaa ja kokonaisuutta annetaan oppilaalle työvälineet muokata luomaansa teosta. Oppilaiden kyky hahmottaa ja jäsentää kuulemaansa kehittyy ja hän oppii ongelmanratkaisua. Opettajan esittämällä kysymyksillä oppilasta autetaan kiinnittämään huomio sävelien toimivuuteen kokonaisuudessa, rytmikkaan ja pulssin säilymiseen.

Oppilaan kykyä analysoida musiikkia voi kehittää kyselemällä ja sen avulla ohjaamalla oppilaan huomiota tiettyihin musiikillisiin asioihin. GarageBandin toinen viikko aloitetaan kuuntelemalla edellisen viikon raidat. Opettajalla on mahdollisuus kohdistaa oppilaan huomio kokonaisuuteen kyselemällä, mikä toimii ja mikä ei. Voimakkuussuhteiden kuuntelemisen harjoitteluun opettajan tarkentavat kysymykset osoittavat oppilaalle niitä musiikillisiä asioita, joita hän ei itsenäisesti osaa huomioida.

Opettajan tehtävänä on kehittää oppilaan kykyä kuulla voimakkuuseroja, oppia havaitsemaan soittimien keskinäisen voimakkuudentason ja kuulemaan kokonaisuuden niin rytmien kuin harmoniankin osalta. Antamalla vaihtoehtoja oppilaalla on mahdollisuus muokata luomaansa teosta omalla tavallaan. Pulssiin ja kokonaisuuteen liittyen kysymysten avulla oppilas harjaantuu kuuntelemaan musiikillisiä asioita.

Voimakkuustasojen huomioimista ja kuulemista harjoitellessa oppilas voi muokata äänittämiensä raitojen äänenvoimakkuuksia vapaasti. Näin hän pystyy kokeilemaan käytännössä voimakkuuserojen vaikutuksen kokonaisuuteen. Kuulokuva syntyy välittömästi muokkausten jälkeen, jolloin oppilas huomaa soittimien erot.

Pulssin, harmonian ja kokonaisuuden hahmottamiseen auttaa välitön kuulo-kuva, jonka oppilas saa heti äänitetyn raidan jälkeen. Lopputuloksen kuulee välittömästi, jolloin oppilas pystyy huomaamaan vaikutukset esimerkiksi pulssissa pysymisessä. GarageBandissä haasteena on usean raidan päällekkäisyys, mikä vaikeuttaa pulssin kuulemistä. Jos jokin raita tai useampi ei pysy pulssissa, ei metronomista enää ole hyötyä.

Viikon aikana käy selväksi, että soittotunnin alussa on sovittava yhdessä oppilaan kanssa, mikä on soittotunnin rakenne. Yhteisestä sopimuksesta ei tarvitse neuvotella soittotunnilla, vaan päästään keskittymään niin improvisointiin kuin soittotunnin muihin aiheisiin.

Improvisoidessa vain muutamalla sävelellä oppilaat pystyvät helpommin luomaan erilaisia melodioita, kuuntelemaan kokonaisuutta ja reagoimaan kuulemaansa. Jos käytettäviä säveliä olisi enemmän, oppilaan keskittyminen jakautuisi niin näppäimiin kuin kuunneltavaan kokonaisuuteen. GarageBandillä ja harmonikalla improvisoidessa oppilas tuottaa pulssia, rytmejä ja melodioita. Samalla hän oppii kuuntelemaan muita, kuuntelemaan pulssia ja suhteuttamaan omaa soittoaan muihin. Tämä antaa oppilaalle käsityksen pulssin tärkeydestä yhteissoitossa.

Toiset oppilaista olivat suunnitelmallisia ja keskittyivät lopputuloksen kokonaiskuvaan. He poistivat, lisäsivät ja muokkasivat raitoja saavuttaakseen haluamansa kokonaisuuden. Toiset oppilaista keskittyivät kokeilemaan ja äänittämään kaikkia soitinryhmiä. Lopputuloksen kuullessaan he eivät muokanneet raitoja, joista kuulivat pulssin tai rytmin olevan tarkennusta vaativia. Improvisointiharjoituksen tavoitteena ei ole tehdä täydellistä teosta, vaan kehittää oppilaiden kykyä kuulemaan ja havainnoimaan soittoaan.

Ne oppilaat, joille oli helpompaa suunnitella ja kokeilla ensin soitinryhmän äänittämistä, oli annettava siihen mahdollisuus. Spontaanisti kokeileminen tai useamman kerran rytmien ja melodioiden testaaminen olivat molemmat improvisointia. Oppilaiden tapa löytää itselleen sopiva itseilmaisumuoto oli erilainen riippuen persoonallisista eroista.

Oppilailla ei ollut taitoa kertoa musiikillisista asioista musiikillisin termein. Sen sijaan opettajan oli pääteltävä oppilaan sanojen ja eleiden perusteella, miten oppilas analysoi kuulemaansa. Silloin, kun oppilas kuuli, että pulssi ei ole kohdallaan, hän saattoi nauraa. Sama reaktio saattoi tulla kohdassa, jossa harmoniat eivät kuulostaneet yhdessä hyvältä. Oppilas saattoi kertoa, että kappale kuulosti hassulta tai oudolta. Opettajan tehtävänä oli selvittää ja kertoa oppilaalle, mistä oudot tai hassut kohdat johtuivat.

5.2.3 Hokusai 2

Viikon aikana improvisointiharjoitus kehittyi yhtenäiseen muotoon. Harjoitus sijoittui aina soittotunnin loppuun, jotta oppilas voi käyttää äänittämisessä valmiiksi harjoiteltua kappaletta. Kappaletta voidaan äänittää siten, että oppilas soittaa molemmat kädet. Jos bassoa ei ole tai oppilas ei sitä vielä osaa, bassoa ei äänitetä erikseen. Melodiaraidan äänityksen jälkeen se kuunnellaan. Oppilas saa valita äänitettävän kappaleen.

Improvisoinnin lähtökohtana on äänitetty melodia. Opettaja ehdottaa sopivia melodioita, mutta oppilas tekee lopullisen valinnan. Kaikille annetaan ohjeeksi keksiä oma melodia esimerkiksi kolmella sävelellä. Säveliä saa soittaa haluamassaan järjestyksessä. Oppilaita rohkaistaan aloittamaan melodian rytmillä, jonka pohjalta voi muokata rytmiä itselleen sopivaksi. Oppilaille on luontevaa käyttää improvisoidussa melodiassaan samaa rytmiä kuin äänitetyssä kappalessa. Rytmien muuttaminen vaatii kehittyneemmän rytmitajun tai enemmän soittokokemusta.

Ohjelmaa esitellään improvisointiharjoituksen edetessä, jotta oppilaiden huomio keskittyy melodian äänittämiseen ja improvisoinnin kokeiluun. Samalla oppilas totuttelee äänittämään ja kuuntelemaan omaa soittoaan analyttisesti. Seuraavalla viikolla siirrytään improvisoinnin äänittämiseen. Ohjelman muut toiminnot, kuten äänenmuokkaus, esitellään vasta improvisoinnin ja äänittämisen jälkeen.

Jokaisen oppilaan kanssa äänitetty melodia tallennetaan aina yhdessä. Opettaja huolehtii siitä, että tallennus menee oikein. Oppilas pääsee lopuksi laittamaan oman puumerkkinsä tallenteen nimeen. Tämä antaa oppilaalle tunteen oman teoksensa tärkeydestä.

Kaikki oppilaat löysivät äänitettäväksi melodiaksi harjoiteltavan kappaleen tai yhteissoiton stemman. Valmiiksi harjoiteltu kappale on tuttu eikä aikaa kulu uuden kappaleen opetteluun. Oppilaat saavat läksykappaleeseen lisää harjoitusta äänittämällä sen. Harmonian, rytmien ja pulssin kuuleminen on helpompaa tutun kappaleen kanssa. Jos kappaleessa on haastavampia sointuja, opettaja voi auttaa improvisoinnissa käytettävien sävelien valitsemisessa. Pääasia, että oppilas innostuu kappaleen äänittämisestä ja sen pohjalta improvisoisesta.

Ennen varsinaista improvisointia on annettava oppilaiden tutustua ohjelmaan melodian äänittämisen kautta. Kun ohjelma on tuttu eikä oman soiton äänittäminen ole uutta, improvisointikin onnistuu helpommin. Oppilaan improvisoidessa on opettajan annettava tilaa, jotta oppilaan luovuus pääsee valloilleen. Improvisoinnin jälkeen voidaan yhdessä pohtia, mikä toimi ja mikä ei.

Improvisointiin annettavat ohjeet on pidettävä riittävän väljinä, jotta oppilas saa enemmän liikkumavaraa. Opettaja voi antaa improvisoinnissa käytettäväksi säveliksi vaihtoehtoja perustuen sointuihin. Oppilaalle on myös ilmaistava, että kaikkea muutakin saa käyttää ja opettajan antamat sävelet ovat ehdotuksia. Luovuus kasvaa, kun rajoitteita ei ole liikaa. Haasteena on, että harmonian hahmottamisessa useiden sävelien käyttö on oppilaalle haaste. Hän ei välttämättä kuule monien eri sävelten eroja. Jos näppäimien etsimiseen ja niihin osumiseen menee enemmän aikaa, oppilas ei ehdi kuunnella kokonaisuutta.

Äänitettävän melodian löytäminen on haastavaa. Jokaiselle oppilaalle pitäisi löytää melodia, josta hän innostuu ja haluaa keksiä omaa. Liian vaikea kappale luo improvisoisesta kuvan haastavana musiikin tekemisen muotona. Esimerkiksi improvisoiminen muun kuin C-duuriasteikkopohjaisen melodian päälle on haastavampaa. Improvisoiminen vaatisi tuntemusta soinnuista ja niiden sisältämistä sävelistä. Liian helppo kappale ei taas luo innostusta, vaikka on soinnullisesti helpompi improvisoitava.

5.3 Kysely

5.3.1 Kyselyn esittely

Oppilaille suunnattu kysely koostui kolmesta monivalintakysymyksestä (Liite 1). Kahteen ensimmäiseen monivalintakysymykseen liittyi tarkentava kysymys. Kysely perustui lapsilähtöisyyteen ottaen huomioon lasten kognitiiviset kyvyt. Oppilaille tehtävä kysely oli oltava riittävän lyhyt, jotta lapset jaksoivat siihen vastata. Kysely toteutettiin testausviikkojen jälkeen soittotunnilla ja tarvittaessa muisteltiin yhdessä, mitä ohjelmat olivat.

Kysymykset oli laadittu ja suunniteltu 9-, 10- ja 11-vuotiaiden kielellisten kykyjen mukaan. Opettaja käytti kaikissa kysymyksissä selventäviä kysymyksiä. Oppilaiden tarvittaessa apua kysymysten ymmärtämiseen opettaja esitti esimerkkejä, joiden perusteella oppilas pystyi ymmärtämään kysymyksen tarkoituksen ja minkälaiseen vastaukseen kyselyssä oli tähdätty. Oppilaat eivät välttämättä pysty vastaamaan kyselyyn ilman aikuisen apua. Koska soittotunneilla oppilaat ovat yksin, on opettajan tehtävä selventää kysymysten sisältöä ja mitä kultakin kysymykseltä odotetaan.

Ensimmäisellä kysymyksellä Mitä ohjelmaa haluaisit käyttää jatkossa? kartoitettiin oppilaiden mielipiteitä ohjelmista (Liite 1). Kysymyksen tuli olla yksiselitteinen, jotta vastauksista oli mahdollista löytää samankaltaisuuksia. Kysymys oli muotoiltu siten, että sitä ei voinut ymmärtää väärin. Näin kaikki vastaukset pohjautuivat samaan käsitykseen kysymyksen sisällöstä. Samalla kysymyksellä osoitetaan oppilaille, että iPadiä ja sen ohjelmia tullaan jatkossakin käyttämään soittotunneilla. Nyt heillä oli mahdollisuus vaikuttaa siihen, mitä ohjelmia tulevaisuudessa tulee käyttöön.

Oppilaiden kokemukset ja ohjelmista heränneet ajatukset antavat tietoa, mitä ohjelmaa kannattaa käyttää jatkossa. Suosituimmat ohjelmat ovat oppilaiden oppimisen kannalta hyödyllisimpiä. Kiinnostava ja innostava ohjelma kiinnittää

oppilaan huomion ja keskittymiskyky harjoitusta kohtaan kasvaa. Näin ollen kyselyn perusteella suosituimmat ohjelmat ovat improvisointiharjoitteiden kehittelyn kannalta keskeisimpiä. Innostuminen ja keskittyminen harjoitusten tekemiseen hausalla ja mielekkäällä ohjelmalla edistää soittinnostusta, harjoitteluintoa ja instrumenttitaitoja.

Kysymykseen vastaaminen tapahtuu monivalintana. Oppilaiden iän huomioon ottaen monivalintakysymykseen vastaaminen on oppilaille helpoin tapa. Valittaessa neljästä vaihtoehdosta oppilaat voivat keskittyä pohtimaan ohjelmien eroja ja samalla kysymyksen sisältö käy heti selväksi. Vastaajat saivat valita neljästä eri kohdasta sopivan vaihtoehdon, jotka olivat A: MusiClock, B: GarageBand, C: Hokusai 2 ja D: Joku muu. Ohjelmien sijoittuminen monivalintalistaan määräytyi samaan järjestykseen kuin soittotunneilla on niillä improvisoitu. Näin oppilaille havainnollistetaan kysymyksen asettelu.

Monivalinnan jälkeen oppilaat vastaavat tarkentavaan kysymykseen, jossa kysytään, miksi juuri tämä ohjelma. Tarkentavalla kysymyksellä pyritään löytämään syitä, mikä tekee juuri valitusta ohjelmasta sellaisen, jota haluaisi käyttää soittotunneilla jatkossakin. Syyt tietystä ohjelmasta pitämiseen antaa viitteitä, mistä asioista oppilaat innostuvat ja haluavat käyttää aikaa. Positiiviset kokemukset kasvattavat innostusta soittimesta ja samalla harjoitusmäärät nousevat. Vastauksien perusteella improvisointiharjoitusta voi muokata oppilaslähtöiseen muotoon. Korostamalla tai lisäämällä improvisaatioharjoituksessa asioita, joita oppilaiden tarkentavan kysymyksen vastauksissa on ollut, voi harjoitusta kehittää innostavaan ja motivaatiota kasvattavaan suuntaan.

Toisessa kysymyksessä paneudutaan ohjelmien käyttömukavuuden selvittämiseen soittamisen kannalta. Kysymyksellä etsitään tietoa oppilaiden tuntemuksista improvisoida omalla soittimella ohjelman kanssa (Liite 1). Kysymyksen asettelu on muotoiltu yksinkertaiseksi ja selkeäksi oppilaiden iät huomioiden. Vastauksista haetaan tietoa, kuinka hyvin ohjelmat toimivat silloin, kun oppilas soittaa harmonikalla taustamusiikin päälle.

MusiClockin improvisointiharjoituksessa oppilas soittaa valitsemansa musiikin kanssa, mutta GarageBandissa oppilaan improvisoinnin taustana on itse tuotettu musiikki. Hokusai 2:ssa tausta on itse nauhoitettu kappale. Ohjelmien improvisointiharjoituksille yhteistä on taustamusiikki oppilaan soittaessa sen päälle. Ohjelmien taustamusiikit ovat rytmisesti ja melodisesti erilaisia ja niiden laajuus vaihtelee. Kysymyksellä etsitään tietoa musiikkitaustan merkityksestä improvisointiin.

Toisella kysymyksellä selvitetään musiikkitaustan vaikutus improvisointiin ja taustan päälle soittamiseen. Oppilaiden vastauksien perusteella voi päätellä asiat, jotka vaikuttavat musiikkitaustojen haasteeseen esimerkiksi hahmottaa sykeä. Sykkeen hahmotus on improvisoinnin peruspilari. Kehiteltäessä improvisointiharjoituksia eteenpäin on tiedettävä oppilaille haastavat asiat ja muokattava niitä toimivampaan muotoon. Jos improvisointi tuntuu oppilaasta vaikealta, innostuminen uuden kokeilemisestä ei kasva ja lopputulos on päinvastainen. Luovaan kokeiluun innostaminen vaatii sen, että ohjelma on helposti lähestyttävä.

Kysymyksen vastaus ilmaistaan valitsemalla neljästä eri vaihtoehdosta sopivin, A: MusiClock, B: GarageBand, C: Hokusai 2 ja D: Joku muu. Vastauksen ilmoittaminen monivalintana on oppilaille yksinkertaisin vastausmuoto. Sopivimman vaihtoehdon valittaessa oppilaat kiinnittävät huomionsa pohtimaan tiettyjä ohjelmia ja vertailemaan niitä toisiinsa. Pääkysymys kertoo, miltä kannalta ohjelmia vertaillaan ja monivalinnan avulla selvitetään, mikä ohjelma oli oppilaiden mielestä helpoin hahmottaa.

Monivalinnan jälkeinen tarkentava kysymys, miksi valitun ohjelman kanssa oli helpoin soittaa, selvennetään vastausta. Kysymyksen asettelulla oppilaille tulee selväksi, että heidän on selitettävä ja kerrottava tarkemmin ohjelmasta ja erityisesti, miltä oman soittimen yhdistäminen siihen tuntui. Pohtimalla, mikä ohjelmasta teki helpoimman esimerkiksi hahmottaa syke tai kertomalla, mitkä asiat vaikuttivat taustamusiikin kanssa soittamiseen ovat harjoituksen kannalta kiinnostavimpia asioita.

Asiat, mitkä tekevät ohjelmasta helpon tuntuisen, ovat tärkeitä tietää improvisointiharjoitusten kehittämisen kannalta. Jotta harjoituksia voi kehittää oppilaslähtöisemmäksi, on kyettävä löytämään syitä ja asioita, mitkä oppilaiden mielestä toimivat ja mitkä eivät. Oppilaiden kehittymiseen vaikuttavat heidän kokemuksensa ohjelmista.

Kyselyn kolmas kohta (Liite 1) antaa oppilaille mahdollisuuden kertoa sellaista, mitä kyselyssä ei ole tullut esiin. Oppilaita kannustetaan pohtimaan ohjelmia ja niiden käyttämistä laajemmin. Heidän toivotaan kertovan oma-aloitteisesti, mitä ohjelmista on mieltä. Oppilaiden iän huomioiden on mahdollista, että vastauksia viimeiseen kysymykseen ei tule.

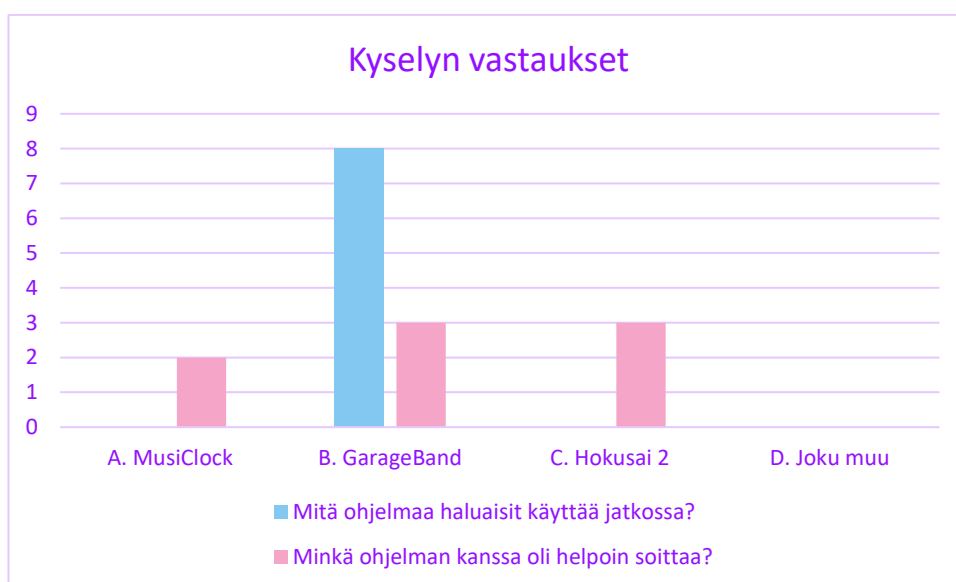
Tutkimukseen liittyvä kysely antaa sellaista tietoa, mitä opettaessa, lasten kanssa improvisoidessa ja ohjelmia testatessa ei ole mahdollista havainnoida tai selvittää lähdeaineistoista. Kyselyllä kartoitetaan oppilaiden mielipiteitä ja tunteita rakenteellisessa ja järjestäytyneessä muodossa. Oppilaiden kanssa keskusteluun jätetään aikaa soittotunnista. Suunnitellulla kyselyllä selvitetään tarkemmin oppilaiden tunteita ja mielipiteitä ohjelmista ja harjoituksista.

Oppilaiden innostaminen luovuuteen ja itsensä ilmaisuun digitekniikan avulla vaaditaan oppilaiden näkemyksiä ja kokemuksia ohjelmista ja harjoituksista. Harjoitusten kehittämisen on perustuttava oppilaslähtöiseen lähestymistapaan, jolloin varmistetaan ohjelmien ja improvisointiharjoitusten toimiminen osana instrumenttiopetusta.

Valittujen ohjelmien toimivuutta ja suunniteltujen harjoitusten hyödyllisyyttä improvisointiin voi mitata oppilaiden mielipiteillä ja tunteilla. Koska ohjelmat ja harjoitukset ovat oppilaiden oppimista varten, vaikuttavat heidän mielipiteensä myös harjoitusten muotoon, tavoitteisiin ja perusteisiin. Harjoitusten jatkokehittelyä ajatellen on otettava harjoitusten suunnitteluun mukaan oppilaiden tunteet improvisointiharjoituksista ja ohjelmista.

5.3.2 Kyselyn vastaukset

Oppilaiden kokemuksia pohdittaessa on huomioitava, että oppilaat ovat persoonaltaan erilaisia. Harjoitus, mikä toimii yhdelle ei välttämättä toimi toiselle. Oppilaat ovat yksilöitä ja opettajan opetustapa on oppilaslähtöinen. Oppilaille tehdystä kyselystä (kuvio 2) käy selville, että kaikki haluavat yksimielisesti käyttää jatkossa GarageBandia. Tarkentavan kysymyksen perusteella voidaan todeta, että mahdollisuus kokeilla muita soittimia iPadilla on kiinnostavaa ja innostaa kehittämään erilaisista soittimista koostuvaa musiikkitaustaa eteenpäin.

KUVIO 2. Kyselyn vastauksien jakautuminen

Improvisointiharjoituksen ensimmäisessä vaiheessa oppilaiden kanssa tehdään jokaiselle oma musiikillinen tausta. Taustan tekemiseen käytetään GarageBandistä löytyviä soitinvalikoimia. Lopuksi musiikin päälle improvisoidaan ja äänitetään osaksi luotua musiikkikokonaisuutta.

Muun kuin oman soittimen kokeilu toi vaihtelua normaaliin soittotuntiin. GarageBandin harjoituksessa oppilaita viehätti erilaisten soittimien yhdisteleminen, ryt-

mien ja melodioiden keksiminen toisiinsa sopiviksi ja musiikillisen kokonaisuuden luominen. Erilaiset soittimet ja äänittäessä omaa soitinta mahdollisuus valita erilaisia hauskoja ääniä oli oppilaille mieluista.

GarageBandilla tehdystä harjoituksesta oppilaat saivat onnistumisen kokemuksia, kuten oppilas H totesi: ”Ei tule epäonnistumisia, menee aina täydellisesti.” Improvisoidessa ei ole oikeaa tai väärää tapaa soittaa, vaan kaikki melodiat, rytmit ja soittimien yhdistelmät ovat oikein. Tämä kasvattaa onnistumisen kokemuksia, jotka ovat oleellisia soittoharrastukselle ja sen jatkumiselle.

Oppilaat A ja C pitivät MusiClock ohjelmaa helpoimpana silloin, kun he soittivat itse ohjelman kanssa. Vastauksissa korostui kuulemisen helppous. Tehtävä perustui itse valittuun musiikkiin ja yhdestä kolmeen säveleen, joita sai soittaa pitkänä sävelinä tai omalla valitsemallaan tavalla. Oppilas A:n vastaus kuvaa tunnetta hyvin toteamalla: ”Koska se oli semmonen, mistä kuuli.” Pulssin kuuli helpommin, kun musiikki on rytmisesti selkeää.

Oppilaat B, E ja G pitivät GarageBandiä ohjelmana, jonka mukana oli helpoin soittaa. Tarkentavan kysymyksen perusteella oppilaat pitivät muiden soittimien kokeilemisesta. Oman soiton äänittäminen oli helppoa. Oppilas E totesikin: ”Oli helppoa nauhoittaa”. Äänitystoimintoa käytettäessä soiton tukena oli mukana metronomi. Itse äänitystoiminto oli helppokäyttöinen ja oppilaat pystyivät muuttamaan harjoituskerran jälkeen äänittämään itsenäisesti.

Oppilaat D, F ja H olivat sitä mieltä, että Hokusai 2 oli helpoin silloin, kun ohjelman kanssa tuli soittaa itse. Hokusai 2:n improvisointiharjoituksessa ensin äänitettiin jokin oma kappale ja sen päälle improvisoitiin muutamalla äänellä opettajan ohjeiden mukaan pitkiä säveliä tai nopeampaa. Lopuksi oma improvisaatio äänitettiin toiselle raidalle. Oppilas F:n vastaus kuvastaa ohjelman helppoutta vastauksellaan: ”Laittoi vain äänitysnapin ja soitti”.

Soittaminen koettiin helpoksi, kun ohjelmassa riitti vain äänittäminen. Oppilas H kertoo kyselyssä syistä, miksi hän koki ohjelman helpoksi. ”Koska ei ollut muita. Ei ollut tiellä ne toiset äänet” -vastauksen perusteella voidaan todeta taustalla

kuuluvien melodioiden ja rytmien saattavan häiritä itse soittamista. Koska improvisoimisessa ja soittamisessa on tärkeää pysyä pulssissa, voi monimutkainen tausta vaikeuttaa pulssin kuulemista.

6 POHDINTA

Improvisointiharjoitusten kokeilemisen perusteella voi todeta harmonikansoiton opetuksen hyötyvän musiikkiteknologian käytöstä ja antaa monipuoliset mahdollisuudet musiikin luomiseen harmonikalla. Vaikka tutkimuksessa kokeiltiin kolmea erilaista iPadillä toimivaa ohjelmaa, ovat niiden hyödyt havaittavissa. Improvisointi rinnastetaan usein keksimiseen ja uuden tuottamiseen käytettävissä olevista materiaaleista. Solis (2009) kuvaa improvisoinnin tarkoittavan ennennäkemätöntä. Musiikkiteknologian yhdistäminen soitonopetukseen on Taitteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteiden korostama alue. Kankaanpään musiikkiopiston opetussuunnitelmassa on harmonikan taitotason 2 vaatimuksissa improvisoinnin liittämistä soitonopetukseen.

Oppilaiden innostus kokeilla uutta ja luoda omaa korostui erityisesti GarageBandin kanssa. Musiikin tekemisestä innostuneen oppilaan keskittymiskyky paranee ja kiinnostus soitinta kohtaan kasvaa. Tämä oli ensimmäinen kevät, kun kukaan oppilaista ei lopettanut. Todennäköisesti ohjelmien kanssa soittaminen kasvatti kiinnostusta harmonikansoittoon.

Kankaanpään musiikkiopiston oppilaista tehdyn tilaston perusteella suhdeluku kokonaismäärän ja taitotaso 2:n oppilaiden lopettaneiden välillä on ollut vaihteleva. Soittonnostuksen kasvun näkyminen oppilaiden siirtyessä seuraavaan vuoteen on toivottavasti jatkuva kehityskaari oppilasmäärässä. Improvisointikokeilujen tulokset ovat toivottavasti hyödyksi koko työyhteisölle.

Smidtin (2013) mukaan Piagetin kehitysteoriassa konkreettisen operaation kaudessa lapsi ymmärtää tekojensa seuraukset, osaa ryhmitellä ja järjestellä asioita ja myöhemmin ymmärtää yhtäläisyyksiä. Nämä taidot näkyvät oppilaiden kyvyissä hahmottaa tuottamansa ja kuulemansa tuotoksen yhteyden. Oppilaat pystyivät tämän perusteella huomaamaan korjattavat kohdat ja muokkaamaan tekemäänsä.

Ymmärtämällä tietonsa musiikista, pulssista ja rytmeistä oppilaat kykenivät huomaamaan kokonaisuuden tuottamastaan musiikista, kuten Nurmi, ym. (2018)

totesivatkin lasten kyvyistä loogisiin johtopäätöksiin tietoja yhdistelemällä. Pulkkinen (2002) mukaan keskilapsuudessa lapset ymmärtävät syy-seuraussuhteita. Oppilaiden halu korjata tiettyä äänitettyä raitaa sen kuullessaan antaa viitteitä, että he huomasivat musiikillisen elementin olevan korjausta vailla.

Smidtin (2013) mukaan lasten päätöksenteko perustuukin kuulemiseen, näkemiseen ja puhumiseen. Kuulemisen perusteella oppilas saa käsityksen omasta toiminnastaan ja saa näin välittömän palautteen. Näkemällä oppilas pystyi hahmottamaan MusiClockista sävellajiin kuuluvia säveliä ja GarageBandin soittimien kokonaisuuden. Pohtimalla yhdessä oppilaiden kanssa musiikin toimivuutta, pulssia tai rytmiä opettaja saa käsityksen oppilaan osaamisesta huomioida musiikillisia elementtejä.

Juntun (2015) näkökulma on sama. Lasten improvisointi koostuu tekemisestä, kuulemisesta, näkemisestä ja kokemisesta. Spontaani improvisointi on kokonaisvaltainen kokemus. Kokeilemalla monipuolisesti iPadillä toimivia ohjelmia oli mahdollisuus hyödyntää oppilaiden luontaisia kykyjä oppia kokonaisvaltaisesti. Improvisointi antaa uusia vaihtoehtoja harjoitella musiikillisia asioita. Rytmien, melodioiden ja sointurakenteiden yhdistäminen harjaannuttaa oppilaan musiikillisia taitoja.

Pulkkisen (2002) mukaan parhaat tulokset improvisoinnista saa silloin, kun improvisointitilanteessa vallitsee luottamus ja avoimuus. Azzaran (2002) mukaan improvisointi vaatii lapsen hyväksyntää ja kannustusta. Improvisointiharjoituksissa oppilaiden uskallus ja rohkeus kokeilla uutta kasvoi. Oppilaat löysivät itselleen sopivia ilmaisutapoja. Ne eivät aina olleet opettajan suunnitteleimia, mutta toimivat aivan yhtä hyvin. Oppilaiden tapa ratkaista ongelmia ja heidän persoonallinen otteensa improvisointiin ja kokeilemiseen antoivat opettajalle uusia ideoita improvisoinnin muodoista.

Keskilapsuuden aikana lapsi on innokas kehittämään taitojaan. Lapsi tarvitsee onnistuakseen luontevan ympäristön. Pulkkinen (2002) lisää, että menestyäkseen lapsen on kuultava kiitoksia ja tunnustusta. Soittotunti on oppilaalle turvallinen ja tuttu ympäristö kokeilla uutta. Opettajan kannustus ja innostaminen

luoda uudenlaisia äänimaisemia ja erilaisia musiikillisiä kokonaisuuksia antaa oppilaalle tunteen onnistumisesta.

Cambellin (2009) mukaan lapset käyttävät mieluiten tuttuja rytmejä ja melodioita, pitäytyvät aluksi mieluiten tonaalisessa, mutta myöhemmin haluavat jo jonkin verran poiketa tutusta. Improvisointi on lapsille oppimisprosessi, joka ilmenee improvisointikokeiluissa. Oppilaat saivat erilaisilla vapautta luoda omaa ja kokeilla taitojaan vapaasti. Myös Azzara (2002) kehottaa käyttämään improvisoinnissa tuttuja musiikillisiä muotoja.

Azzara (2002) toteaaakin, että tonaalisuudelle ja rytmikalle perustuvat improvisaatiot kehittävät myös nuotinlukutaitoja. Hänen mukaansa improvisointi vaatii ymmärrystä tonaalisuudesta ja rytmikuvioista, joten aluksi onkin opeteltava kuuntelemaan sävellajia, melodioita, bassolinjaa ja harmoniaa. Hakkaraisen (2009) mukaan improvisoida voi jo muutamalla äänellä tai käyttää soittimesta syntyviä ääniä. Ensimmäisillä kerroilla improvisointi kannattaa rajata muutamaan säveleen ja helppoon rytmiin.

Improvisointikokeiluissa mukana olevilla oppilailla ei ollut käsitystä harmoniasta tai sävellajeista. Muutaman vuoden soittaneilla oli tietoa harmonikan näppäimistä, helpoista rytmikuvioista ja jonkin verran nuotinlukutaitoa. Harjoitukset oli suunniteltu soveltumaan vähäisemmät tiedot omaaville oppilaille. Oppilaat vähitellen oppivat hahmottamaan peruspulssia, rytmejä ja melodioita.

Opettajan vaikutus improvisointiin on suuri. Improvisoimisen aloittamiseen oppilaat tarvitsevat virikkeitä ja vihjeitä, mitä he voisivat kokeilla. Ehdottamalla säveliä tai antamalla erilaisia rytmivaihtoehtoja opettaja rohkaisee oppilaita ja auttaa alkuun. Kannustamalla lisäämään säveliä tai rytmejä oppilaat löytävät oman tapansa improvisoida. Varautuneemmatkin oppilaat innostuvat kokeilemaan uutta, kun saavat alkuun pääsemiseen ohjeita. Nurmi, ym. (2018) toteavatkin, että sisäinen halu oppia kasvaa myönteisillä kokemuksilla.

Oppilaan innostumisen puuttuminen ei välttämättä tarkoita sitä, että hän ei pitäisi harjoituksesta. Koska soitonopetus perustuu nuotista soittamiseen, impro-

visointiharjoitus saattaa tuntua vieraalta. Oppilas tarvitsee kannustusta ja rohkaisua tutustuessaan uudelleenlaiseen tapaan ilmaista itseään. Improvisointiharjoituksen on perustuttava oppilaslähtöiseen opetustapaan. Oppilaalle on annettava mahdollisuus kokeilla sen verran kuin hän on siihen valmis. Improvisointiharjoituksen on tuettava oppilaan oppimista ja itseilmaisua.

Improvisointikokeiluiden aikana oppilaiden rohkeus kokeilla kasvoi ja he tottuivat ilmaisemaan itseään musiikin avulla. Harmonikan näppäimien tunteminen ja rytmikuvioiden soittaminen kehittyi. Oppilaiden kyky keskittyä tiettyyn asiaan pitkäjänteisesti harjaantui. Hakkarainen (2009) kertoo improvisoinnin hyötyjen liittyvän musiikilliseen itseilmaisuuun, soitintuntemukseen ja soittovarmuuteen sekä keskittymiskykyyn.

Soitonopetus perustuu pääsääntöisesti nuotteihin. Rowe, ym. (2015) kannustavatkin keskittymään opetuksessa äänelliseen havainnoimiseen, korvakuulolta soittamiseen ja improvisointiin. Joillekin oppilaille oli haastavaa päästää irti nuotista ja keksiä omaa. Nuotit ovat tuttu ja turvallinen muoto soittaa ja improvisointi tuo luovuuden lisäksi uuden näkökulman. Usein improvisointiharjoitusta tehdessä oppilaat innostuivat kokeilemaan ohjelmasta löytyviä ulottuvuuksia ilman opettajan ohjeistusta. Näin opettajakin oppii aina jotain uutta.

Julia, ym. (2019) kertovat lasten hallitsevat sovellusten käytön ja rakastavan elektronisia laitteita. Elektronisten laitteiden käyttötaidot ovatkin kannattavaa valjastaa oppimisen avuksi. Musiikkiteknologian käyttö instrumenttiopetuksessa on ajankohtaista. Tuuri ja Koskela (2020) toteavat teknologian nousseen osaksi instrumenttiopetusta, jossa iPadit ja älypuhelimet ovat musiikin tekemisen apuvälineitä. Nämä luovat oppilaille uuden tavan tutkia ja löytää uutta. Kehitetyillä harjoituksilla on mahdollista luoda oppilaille uusia ja mielekkäitä oppimismuotoja.

MusiClock on ensimmäistä kertaa improvisoivalle helppo ohjelma aloittaa. Ohjelma on yksinkertainen ja vaihtoehtoisista musiikeista on helpompaa erottaa pulssi. Tiettyyn asteikkoon perustuvat sävelet näkyvät selvästi ohjelmasta. Improvisointi musiikin päälle vaatii taitoa kuulla pulssi ja erottaa toimivat sävelet. Mitä useampi melodia ja rytmi on päällekkäin, sitä haastavampaa on ylläpitää ja

kuulla pulssia. Asteikkoihin tutustuminen ja niiden soittamisen voisi aloittaa opeteltavan asteikkoon liittyvällä improvisointiharjoituksella.

Garageband kehittää erityisesti oppilaiden kykyä hahmottaa kokonaisuuksia ja soittaa sekä ylläpitää pulssia. Samalla soitintuntemus kasvaa ja oppilas pääsee kehittämään omaa musiikillista näkemystä. Ohjelmaan suunniteltavat harjoitusten periaatteena voisi jatkossa keskittää yhden musiikin osa-alueen kehittämiseen. Rytmitajun tai sointujen sävelien hahmottamisen keskittyminen tarkentaa oppilaan keskittymisen tiettyyn asiaan.

Hokusai 2 toimii parhaiten ideapohjana, mutta päällekkäin äänitettäviin raitoihin tarvitaan enemmän soittokokemusta. Ohjelmaan perustuvilla harjoituksilla voi kehittää oppilaiden taitoa kuunnella omaa soittoa. Samalla rohkeus äänittää kasvaa ja itsearviointi kuunnellun perusteella tulee osaksi soittoharjoittelua. Improvisointi raidan päälle antaa konkreettisen esimerkin pulssin ja tarkkojen rytmien merkitsevyydestä soitossa.

Reese (2001) kannustaa uusien mahdollisuuksien käyttämistä musiikkiteknologian avulla. Sillä voi kehittää efektien, harmonian, rytmiiikan ja melodian oppimista. Opettajan on myös rajattava teknologian käyttöä lasten taitotasoon sopivaksi. Suunnitellut ja kokeillut improvisointiharjoitukset keskittyvät luomaan tietyn ikäisille ja tasoille oppilaille soveltuvia harjoituksia.

Musiikilliset taidot kehittyvät muokkaamalla ja yhdistelemällä musiikillisia elementtejä. Käsite musiikin teon prosessista kasvaa, kun oppilaat kuuntelevat ja analysoivat improvisoimisen vaiheita. Brown ja Dillon (2009) lisäävät ohjelmien antavan erilaisia näkökulmia musiikin tekemiseen ja kuuntelemiseen. Musiikkiteknologiaan perustuvat improvisointiharjoitukset tuovat oppilaille vaihtelua tavalliseen soittotuntiin ja antavat heille musiikin luomisesta konkreettisen kuvan. Oman tuotoksen analysointi kehittää musiikillista hahmotuskykyä, ja oppilaat oppivat kuuntelemaan omaa soittoaan analyttisemmin.

Harjoituksia voisi jatkossa tehdä samoilla suunnitelmilla, mutta niihin voisi oppilaiden taitojen kasvaessa sisällyttää haastavampia musiikillisia elementtejä.

Harjoituksen tulisi olla yhdellä tunnilla tehtäväksi riittävän lyhyt, jotta soittotunnilla ehtii tehdä muutakin. Improvisointiharjoituksen tavoitteena voisi olla tietty musiikillisen asian harjoittelu. Improvisointiharjoitus tulee suunnitella siten, että se on muokattavissa oppilaskohtaisesti. Harjoituksen perustana on oltava yksinkertainen tehtävä, jossa on riittävästi liikkumavaraa toteuttaa se oppilaslähtöisesti.

Oppilaan taitojen, rohkeuden ja kiinnostuksen mukaisesti toteutettava improvisointi on oppimisprosessin kannalta tärkeämpi kuin noudattaa samaa kaavaa jääräpäisesti. Se, mikä toimii yhdelle, ei välttämättä toimi toiselle. Improvisointiharjoituksia kannattaa jatkossa tehdä periodinomaisesti, jolloin aikaa jää soittekniiikan ja ohjelmiston harjoitteluun. Jokaisella periodilla on oltava jokin tavoite, jotta oppilas saa harjoituksesta suurimman hyödyn.

Tutustuminen iPad-ohjelmiin antoi uutta rohkeutta ottaa musiikkiteknologiaa mukaan soittotunteihin. Musiikkiteknologia kokeileminen käytännössä soittotunneilla antoi varmuuden sen mahdollisuuksista innostaa oppilaita soittoharrastuksen pariin. Harmonikalla improvisointi sai uusia työkaluja ja opetustapoja, jotka ovat sovellettavista kaiken ikäisiin. Improvisointiharjoituksia voisi kehittää eteenpäin tavoitteena löytää monipuolisia ja mielekkäitä harjoituksia taitotasolle kolme ja neljä oppilaille. Näin kaiken ikäiset oppilaat hyötyisivät parhaalla mahdollisella tavalla improvisointiharjoituksista.

LÄHTEET

Anderson, W. T. 2012–10. The Dalcroze Approach to Music Education: Theory and Applications. *General Music Today*, Vol. 26 (1), 27–33. Luettu 26.2.2021. Vaatii käyttöoikeuden.

Azzara, D. Christopher. 2002. Improvisation. Teoksessa Cowell, R. & Richardson, C. (toim.) *New Handbook of Research on Music Teaching and Learning: A Project of Music Educators National Conference*. Cary: Oxford University Press, Incorporated, 171–180. Luettu 13.3.2021. Vaatii käyttöoikeuden.

Brown, R. A. & Dillon, S. 2009. Networked Improvisational Musical Environments: Learning Through Online Collaborative Music Making. Teoksessa Finney, J. & Burnard, P. (toim.) *Music Education with Digital Technology*. Lontoo: Continuum International Publishing Group, 95–97.

Cambell, P. S. 2009. Learning to improvise music, improvising to learn music. Teoksessa Solis, G. & Nettl, B. (toim.) *Musical improvisation. Art, education, and society*. Urbana and Chicago: University of Illinois Press, 120–121 & 130–132.

Chiland, C. 2016. Jean Piaget (1896-1980). *Neuropsychiatrie de l'enfance et de l'adolescence*. Elsevier Masson SAS. Vol. 64 (7), p. 481–482. Luettu 10.10.2021. Vaatii käyttöoikeuden.

GarageBand. Ihmeellistä musiikkia. Ihmeen helposti. 2021. Luettu 1.10.2021. <https://www.apple.com/fi/mac/garageband/>

Hakkarainen, L. 2009. Impro soi! Improvisoinnista iloa ja osaamista soitonopiskeluun. Tampere: Tampereen yliopistonkirjapaino Oy – Juvenes Print, 13–36.

Hanfstingl, B & Benke, G & Zhang, Y. 2019. Comparing variation theory with Piaget's theory of cognitive development: more similarities than differences?. *Educational actions research*. Vol. 27 (4), 511. Luettu 15.10.2021. Vaatii käyttöoikeuden.

Harris, M. 2009. Music and the Young Mind. Enhancing Brain Development and Engaging Learning. United States of America: Rawman and Littlefield Education, 1.

Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy, 161–165 & 180–189 & 191–195 & 205–207 & 212–214 & 224–225.

Hokusai 2. n.d. Luettu 1.10.2021. <https://www.wooji-juice.com/products/hokusai/>

Julia, J. & Iswara, P. D. & Supriyadi, T. 2019. The utilization of Scratch application in making music controller to introduce traditional musical instruments. Journal of physics: Conference series Vol. 1407 (7), 1. Luettu 20.6.2021.

Junttu, K. 2015. Improvisointi pianonsoiton alkuopetuksessa. Teoksessa Huovinen, E. (toim.) Musiikillinen improvisaatio. Keskustelun avauksia soivan hetken kulttuureihin. Turku: Painosalama Oy, 80–87.

Juuti, P. & Puusa, A. 2020. Johdanto. mitä laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan?. Teoksessa Juuti, P. & Puusa, A. (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Tallinna: Printon Trükikoda, 9–14.

Kankaanpään musiikkiopiston opetussuunnitelma 1.8.2018 lukien. 2018. 7–34 & 109–110. https://www.kankaanpaa.fi/wp-content/uploads/2019/02/Kankaanpaaan_musiikkiopiston_opetussuunnitelma_2018.pdf

Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylä: Taitto ja paino – Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print, 48.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Taitto ja paino – Suomen Yliopisto paino – Juvenes Print, 16–23.

Kenny, Barry, J. & Gellrich, M. 2002. Improvisation. Teoksessa Parncutt, R. & McPherson, G. E. (toim.) *The Science and Psychology of Music Performance: Creative Strategies for Teaching and Learning*. Oxford: Oxford University Press, Incorporated, 117.

Laine, M. & Bamberg, J. & Jokinen, P. 2007. Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa Laine, M. & Bamberg, J. & Jokinen, P. (toim.) *Tapaustutkimuksen taito*. Helsinki: Yliopistopaino, 9–10 & 19–20 & 31–32.

Lepistö, P. toimistos sihteeri. 2021. Oppilasmäärä. Sähköpostiviesti. Luettu 25.9.2021.

Lepistö, P. toimistos sihteeri. 2021. Opintonsa päättäneet. Sähköpostiviesti. Luettu 15.5.2021.

McCready, R. 2017. Michael Fain's Teaching Music Improvisation with Technology. *School Band and orchestra*. Vol. 20 (6) p. 38. Timeless Communications Corp, 38. Luettu 25.2.2021. Vaatii käyttöoikeuden.

MusiClock. Music theory explained. In a simple way. 2018. Luettu 1.10.2021.
[MusiClock \(getmusicclock.com\)](http://getmusicclock.com)

Nettl, B. 2009. Preface. Teoksessa Solis, G. & Nettl, B. (toim.) *Musical improvisation. Art, education, and society*. Urbana and Chicago: University of Illinois Press, x–xi.

Nurmi, J. E. & Ahonen, T. & Lyytinen, H. & Lyytinen, P. & Pulkkinen, L. & Ruopila, I. 2018. *Ihmisen psykologinen kehitys*. Viro: AS Pajo, 79–103.

Piekkari, R. & Welch, C. 2010. Oodi yksittäistapaustutkimukselle ja vertailun moninaiset mahdollisuudet. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Tallinna: Printon Trükikoda, 209–213.

Pulkkinen, L. 2002. Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy, 106–117.

Reese, S. 2001. Tools For Thinking In Sound. *Music Educators Journal*, Vol. 88 (1), 42–53. Luettu 26.2.2021. Vaatii käyttöoikeuden.

Rowe, V. & Triantafyllaki, A. & Anagnostopoulou, X. 2015. Young pianists exploring improvisation using interactive music technology. *International Journal of Music Education*, Vol. 33 (1), 114–115. Luettu 20.6.2021. Vaatii käyttöoikeuden.

Smidt, S. 2013. *The Developing Child in the 21st Century: A Global Perspective on Child Development*. Lontoo ja New York: Roudledge Taylor and Francis Group, 22–25.

Solis, G. 2009. Introduction. Teoksessa Solis, G. & Nettl, B. (toim.) *Musical improvisation. Art, education, and society*. Urbana and Chicago: University of Illinois Press, 1–3.

Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2017. 2017. Opetushallitus. Helsinki: Juvenes-Print-Suomen Yliopistopaino Oy, 8–17 & 47–51. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/186920_taitteen_perusopetuksen_laajan_oppimaaran_opetussuunnitelman_perusteet_2017-1_0.pdf

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. EU: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 84–98.

Tuuri, K. & Koskela, O. 2020. Understanding Human-Technology Relations Within Thecnologization and Appification of Musicality. *Frontiers in psychology*. Vol. 11, p. 416, 2–11. Luettu 23.2.2021. Vaatii käyttöoikeuden. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00416>

Peters.G. 2009. *The Philosophy of Improvisation*. Chicago: University of Chicago Press, 9.

LIITTEET

Liite 1. Oppilaiden kysely

Oppilaiden kysely

1. Mitä ohjelmaa haluaisit käyttää jatkossa?

- A. MusiClock
- B. GarageBand
- C. Hokusai 2
- D. Joku muu

Jos valitsit kohdat A, B tai C, miksi tämä ohjelma?

2. Minkä ohjelman kanssa oli helpoin soittaa?

- A. MusiClock
- B. GarageBand
- C. Hokusai 2
- D. Joku muu

Jos valitsit kohdat A, B tai C, miksi juuri se?

3. Mitä muuta haluaisit sanoa?

Olemme tehneet soittotunneilla improvisointiharjoituksia iPadin ohjelmilla kevään aikana. Kevään lopuksi täytetään lyhyt kysely, jossa saa kertoa mielipiteensä ohjelmista. Harjoitukset ja kysely ovat osa Tampereen musiikkipedagogin ylemmän ammattikorkeakoulun opintojeni opinnäytetyötä. Kyselyyn vastanneita tai improvisointiharjoituksia tehneitä ei tunnisteta työstä. Tämän varmistavat opinnäytetyössä noudatettavat eettisten ohjeiden vaatimukset. Vastaan mielelläni asiaan liittyviin kysymyksiin.